

BEATRIČĖ UMBRASAITĖ
BRIGITA MIKOLAJŪNAITĖ
GIEDRĖ PUZINAUSKIENĖ

2022 KOVAS

Miesto ir visuomenės dialogas: dalyvavimas viešųjų erdvių formavime

Praktinis gidas savivaldybėms

v02 atnaujinta 2022-03-15

Kurk
Lietuvai

Turinys

03	1. Kodėl?
10	2. Pasiruošimas
	01 Suinteresuotų šalių analizė
	02 Vietos tyrimas ir projekto įvertinimas
	03 Dalyvavimo proceso dizainas
42	3. Įgyvendinimas
	04 Dalyvavimas
44	4. Rezultatai
	05 Apibendrinimas
	06 Grįžtamasis ryšys
	07 Monitoringas
50	5. Būkite matomi – kokybiškas informavimas
54	6. Taikymas praktiškai
58	7. Priedas – Dalyvavimo metodai ir įrankiai

Viršelyje Tado Botyriaus nuotrauka

„**First life, then spaces, then buildings – the other way around never works.**

Pirma gyvenimas, tada erdvės, o tada pastatai – priešingai niekada neveiks.

Jan Gehl, danų architektas ir urbanistas

1. Kodėl?

Kokybiškų viešųjų erdvių tinklas yra neatsiejama komfortiško gyvenimo mieste dalis. Kokybiška viešoji erdvė privalo atliepti miestiečių poreikius, būti orientuota į socialinio kapitalo statybą, socialinių problemų sprendimą, ekonominių veiklų skatinimą ir aplinkosaugos klausimų sprendimą, o tai įmanoma tik pačiai visuomenei dalyvaujant procese. Šioje srityje savivalda turi didžiulę reikšmę – formuoja naujas ir atnaujina esančias viešąsias erdves, siekdama sprendimų, kurie atliepia miestiečių poreikius.

Lietuvos savivaldybių apklausa, atlikta šio gido autorių 2021 m. gruodžio mėn., parodė, kad 58 iš 60 savivaldybių mato naudą visuomenės dalyvavime, tačiau net 50% mano, kad joms trūksta žinių, kaip kokybiškai įtraukti visuomenę į

viešųjų erdvių formavimą. Kalbant apie dalyvavimo naudas respondentai identifikavo šias pagrindines: visuomenė labiau linkusi rūpintis erdve, prie kurios sprendimų pati prisidėjo; jaučiamas palaikymas savivaldybės projekto sprendinių atžvilgiu; visuomenės dalyvavimas padeda išspręsti interesų konfliktus tarp suinteresuotųjų šalių ir kita.

Visuomenės dalyvavimas yra reikšminga ir ilgalaikė investicija į pasitikėjimą ir tarpusavio palaikymą grįstą bendradarbiavimą tarp savivaldos ir miestiečių.

Šis praktinis gidas skirtas Lietuvos savivaldybėms padėti kokybiškai įtraukti visuomenę į viešųjų erdvių projektus ir savarankiškai modeliuoti dalyvavimo procesus, tam kad visos pusės galėtų sklandžiai susitarti dėl geriausių sprendimų miestui.

1.1 Poreikių patenkinimo ir projektu sukuriamos vertės ir santykis.

Gido taikymas

Šis gidas yra skirtas visuomenės įtraukimui į viešųjų erdvių projektus. Viešoji erdvė gide suprantama taip, kaip numatyta Teritorijų planavimo įstatyme: „Viešoji erdvė yra gyvenamosios vietovės urbanizuotos teritorijos erdvinės struktūros elementas, skirtas visuomenės bendriesiems interesams“. Pagal šį apibrėžimą, į viešosios erdvės sąvoką patenka ne tik Želdynų įstatyme apibrėžti viešieji želdynai (parkai, skverai, žaliosios jungtys ir pan.), bet ir gatvės, aikštės, sporto aikštynai ir kiti Statybų įstatyme reglamentuoti inžineriniai statiniai.

Kaip pateikta iliustracijoje, viešosios erdvės gali būti viešos, pusiau privačios arba privačios. Taip pat gali būti skirstomos į prieinamas ir uždaras. Gide aprašyta metodika skirta viešųjų erdvių projektams, kurios yra laisvai prieinamos, kurių žemė priklauso valstybei arba savivaldybei, o projekto užsakovas yra savivaldybė.

Gidas yra rekomendacinio pobūdžio ir kiekvieno projekto situacija turi būti vertinama individualiai. Šis praktinis gidas atitinka Jungtinių Tautų Europos ekonominės komisijos parengtas Orhuso konvenciją lydinčias rekomendacijas „Maastricht Recommendations on Promoting Effective Public Participation in Decision-making in Environmental Matters“. Gidas parengtas remiantis:

- Jungtinių tautų Habitat programos parengta metodika „Public Space Site-Specific Assessment: Guidelines to Achieve Quality Public Spaces at Neighbourhood Level“ (Šaltinis: <https://unhabitat.org/public-space-site-specific-assessment-guidelines-to-achieve-quality-public-spaces-at-neighborhood>);
- Europos kraštovaizdžio konvencijos įgyvendinimo gairėmis „Recommendation CM/Rec(2019)8 of the Committee of Ministers to member States with a view to the implementation of the European Landscape Convention of the Council of Europe – Landscape and democracy: public participation“;
- The Prague Institute of Planning and Development „Participation Handbook“, 2018. (Šaltinis: <https://www.un.org/ecosoc/sites/www.un.org.ecosoc/files/files/en/2018doc/participation-handbook-exec-summary1.pdf>)
- Savanoriškų paslaugų (angl. crowdsourcing) platforma „Participedia.net“.
- Jungtinėje Karalystėje, Olandijoje ir Belgijoje taikoma praktika;
- bendradarbiavimo su Lietuvos savivaldybėmis, bendruomenėmis ir ekspertais rezultatais.

Žemės nuosavybės forma	Savivaldybės / valstybinė	Savivaldybės / valstybinė	Privatu
Finansavimo šaltinis / užsakovas	Savivaldybės	Privatus	Privatus
Viešos erdvės	Parkai Skverai Miesto sodai Žaliosios jungtys Aikštės Gatvės	Gyvenamieji pastatai / teritorijos Komercinės paskirties pastatai / teritorijos	Gyvenamieji pastatai / teritorijos Komercinės paskirties pastatai / teritorijos
Uždaros, visuomenei laisvai neprieinamos erdvės	Mokyklos Darželiai Sporto objektai Bendruomenių namai Infrastruktūros objektai Civilinių paslaugų objektai Gydomo paslaugų objektai Kita...	Gyvenamieji pastatai / teritorijos Komercinės paskirties pastatai / teritorijos Gamybinės paskirties teritorijos Kita...	Pramonė Gamyba Sandėliavimas Infrastruktūra Kita...

1.2 Lentelė – Gido taikymas viešųjų erdvių projektams pagal nuosavybės ir investicijų formą.

Kaip naudotis šiuo gidu?

Šio gido tikslas – padėti savivaldybės darbuotojams, atsakingiems už viešųjų erdvių projektus, metodiškai sumodeliuoti visuomenės informavimo programą konkrečiam viešosios erdvės projektui, visuomenės dalyvavimo procesą, ten kur toks reikalingas, kokybiškai panaudoti tokio dalyvavimo rezultatus ir tobulinti procedūras. Daugumą veiksmų galite atlikti vidiniais žmogiškaisiais resursais. Išskirtiniais kompleksinių projektų atvejais rekomenduosime kreiptis į privačius išorės ekspertus arba pagalbos tikėtis bendradarbiaujant su akademinė bendruomene.

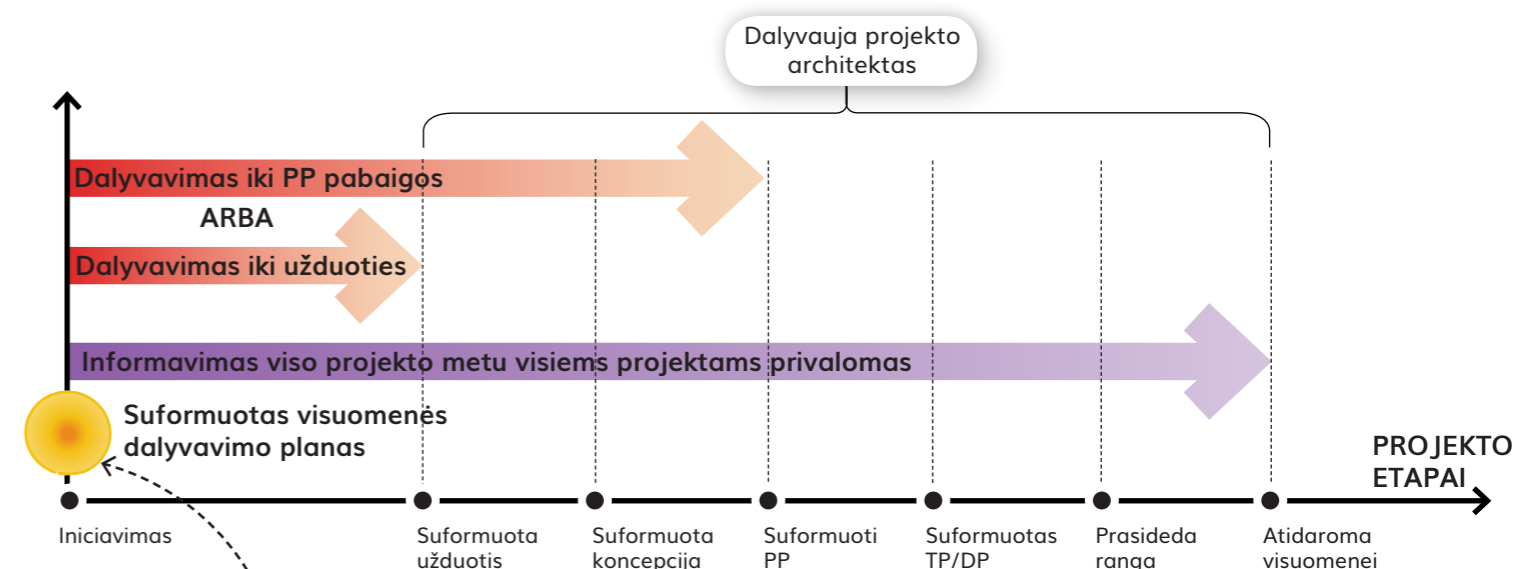
Šį gidą sudaro:

- metodinė medžiaga;
- jos taikymo pavyzdžiai Lietuvos ir užsienio praktikoje;
- užduočių seka, kurias atlikę pažingsniui pabaigoje turėsite sudarę savo savivaldybės vystomo viešosios erdvės projekto visuomenės dalyvavimo planą.

Svarbu įvertinti, kad visuomenės dalyvavimo planą turite suformuoti kuo anksčiau, kai tai padaryti lengviausia, nedelsdami kol projektas įsibėgės. Tolimesniuose skyriuose jums padėsime susimodeliuoti patį dalyvavimo planą. Dalyvavimo proceso trukmė, priklausomai nuo jūsų turimų įgūdžių, resursų ir formalių projekto valdymo aplinkybių gali būti dviejų scenarijų:

- tęsiama iki projektavimo užduoties suformavimo; arba
- iki projektinių pasiūlymų suformavimo pabaigos (šiuo atveju turi dalyvauti projekto architektas).

Skirtingai nuo aktyvaus dalyvavimo procesų, kokybiško informavimo poreikis nepriklauso nuo aplinkybių ir privalo būti vykdomas kiekvienam projektui viso projekto eigos metu. Apie kokybišką informavimą skaitykite skyriuje 5. *Būkite matomi – kokybiškas informavimas* ir 6. *Taikymas praktiškai*.

- Užduočių seka, kurias atlikę turėsite suformuotą visuomenės dalyvavimo projekte planą:
1. Įsivertinkite viešosios erdvės reikšmę mieste.
 2. Įsivardinkite suinteresuotas šalis ir sudarykite jų matricą. Numatykite, kaip skirtingai elgsitės su suinteresuotų šalių matricos ketvirčiais.
 3. Atlikite preliminarų vietos tyrimą, suformuokite išvadas. Įvardinkite viešosios erdvės projekto tikslus.
 4. Įsivertinkite numatomas konflikto kryptis.
 5. Įsivertinkite numatomus konflikto taškus tarp suinteresuotos visuomenės ir savivaldybės.
 6. Įsivertinkite numatomą konfliktškumo tikimybę.
 7. Įsivertinkite projekto pokyčių mastą.
 8. Įsivardinkite, kurio kokybinio lygio visuomenės įtraukimas rekomenduojamas jūsų projektui (1–5).
 9. Apsispręskite, ar visuomenės dalyvavimo procesą tęsiti iki projektavimo užduoties suformavimo, ar iki projektinių pasiūlymų suformavimo pabaigos?
 10. Pagal išsikeltus tikslus pasirinkite taikytinus metodus ir įrankius.
 11. Suformuokite dalyvavimo proceso dizainą – kiekvienam projekto etapui įvardinkite tikslinę auditoriją (suinteresuotas šalis), dalyvavimo tikslus, metodus, terminus.

1.3 Praktinio gido sistema ir veiksmų išsidėstymas projekto etapų eigoje.

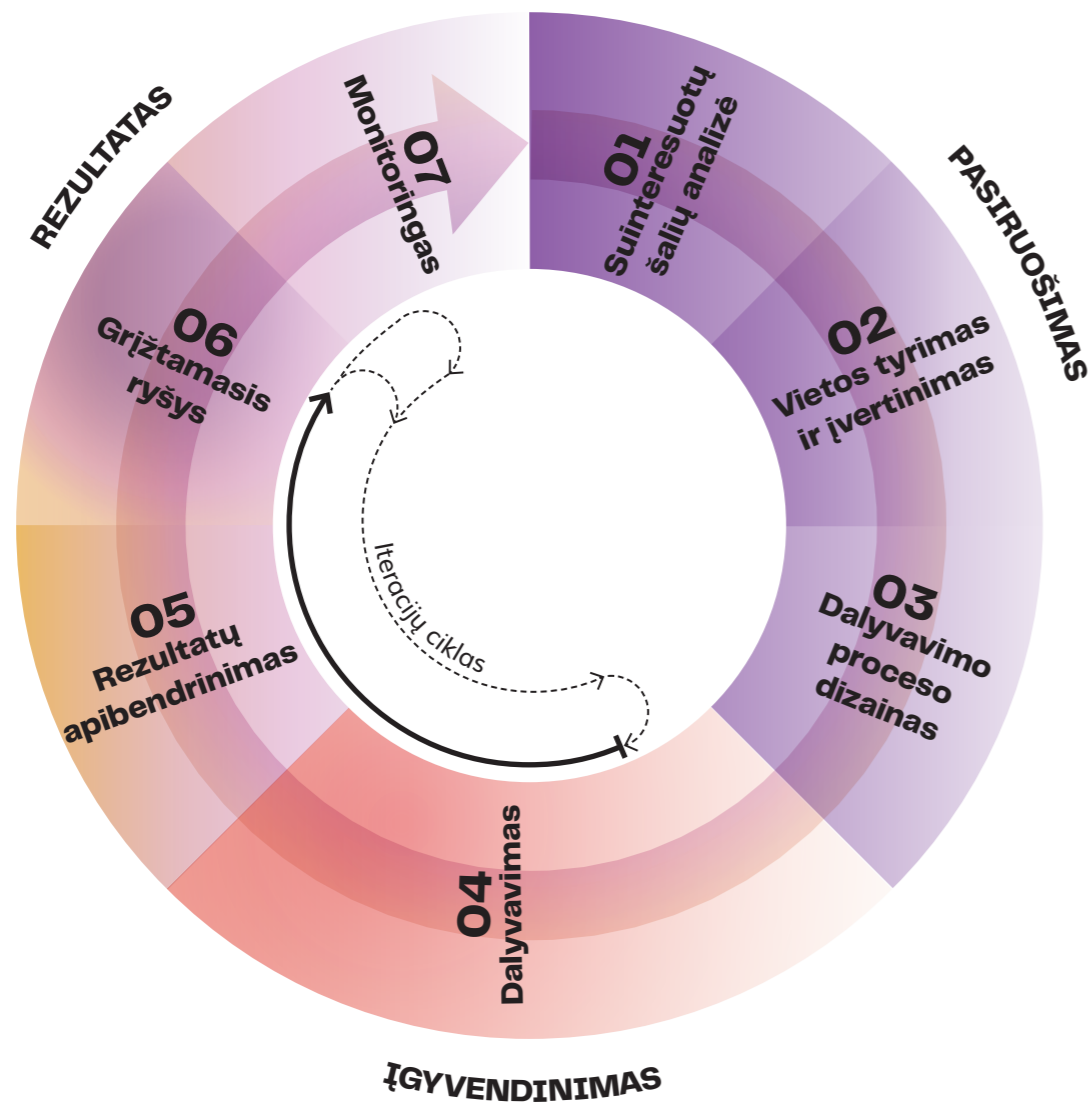
7–nių žingsnių visuomenės dalyvavimo įgyvendinimo ciklas

Visuomenės dalyvavimo įgyvendinimui reikia atlikti septynis žingsnius. Kiekvienas iš jų yra svarbus ir sudaro metodišką visumą. Todėl svarbu pabrėžti, kad savivaldybė, imdamasi inicijuoti visuomenės dalyvavimą projekte turi įsipareigoti atlikti visus 7 metodikos žingsnius. Praleistas žingsnis reikštų nepagrįstus tolimesnius veiksmus, o ne iki galo užbaigtas procesas – aukštai užkeltus, bet neišpildytus visuomenės lūkesčius.

Dalyvių rolės

Pagrindinę rolę atlieka savivaldybė. Ji atsako už visuomenės dalyvavimo iniciavimą ir įgyvendinimą bei kitų proceso dalyvių (projekto architekto ir nešališkų ekspertų, jei tokie samdomi) koordinavimą.

Projekto architektas įtraukiamas į visuomenės dalyvavimo procesą, jei savivaldybės suformuota strategija yra tęsti dalyvavimą iki projektinių pasiūlymų formavimo etapo pabaigos. Kitu atveju dalyvavimas užbaigiamas iki užduoties suformavimo ir rezultatai įliejami į projektavimo užduoties formuluotę.

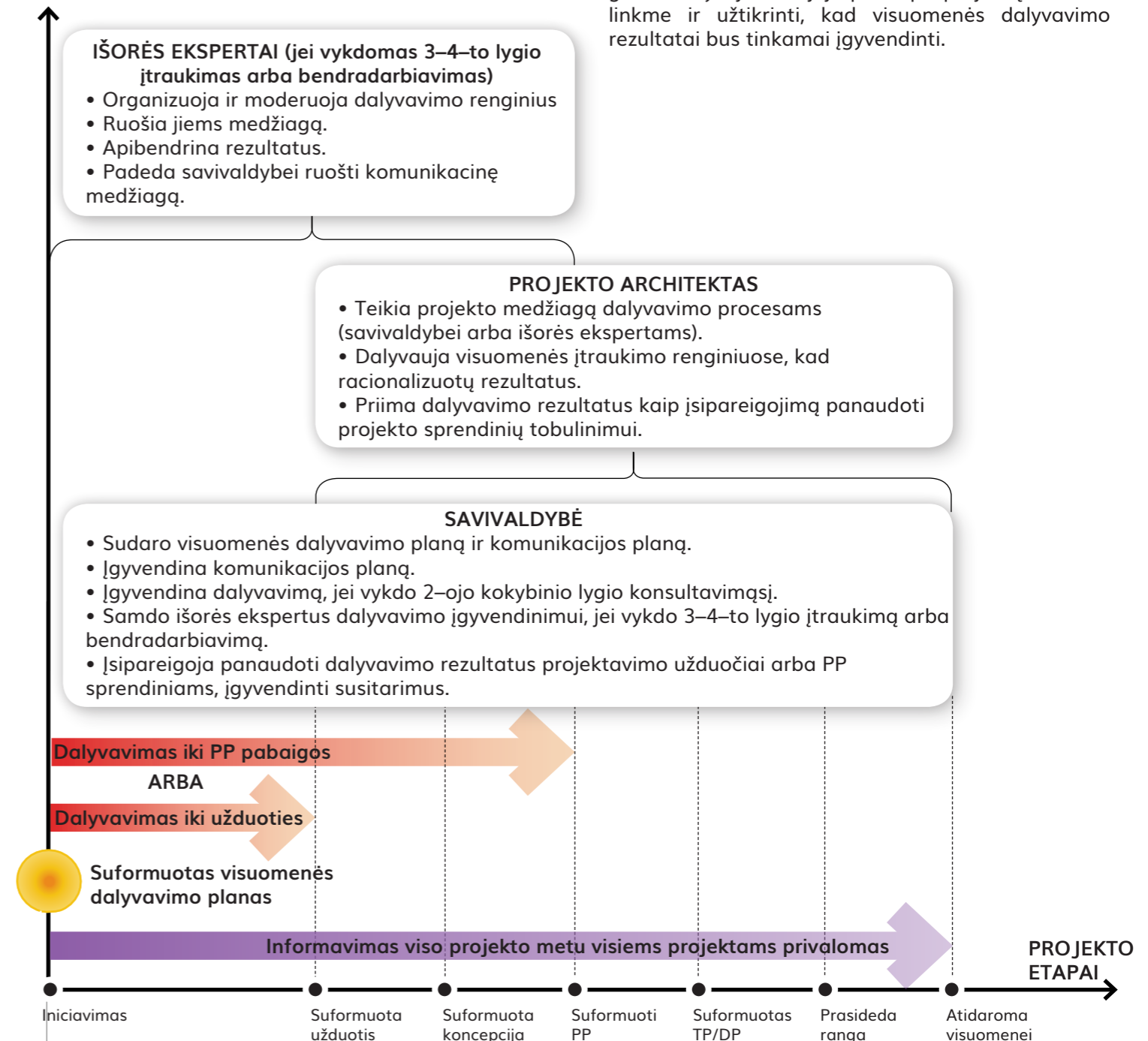
1.4 7–ių žingsnių metodinis ciklas.

Jei viešosios erdvės projektas yra kompleksiškas, arba savivaldybės darbuotojams trūksta patirties, rekomenduojame pasitelkti išorės ekspertus ir pirkti paslaugą iš nešališkų įmonių arba kreiptis į akademinę bendruomenę. Atkreipiame dėmesį, kad išorės ekspertai ne visada turi būti privataus verslo atstovai. Rekomenduojame bendradarbiauti su akademinė bendruomene. Būtent universitetuose kaupiasi didesnė dalis metodologinių kompetencijų ir analitinių įgūdžių, kurių gali prireikti savivaldai ar projektus rengiančioms grupėms. Tai gali sutaupyti finansinių resursų, gerinti savivaldybės įvaizdį ir prisidėti prie bendrų tikslų – poveikio regiono

gyvenimui ir vietos bendruomenei. Kaip įvertinti ekspertų poreikį skaitykite 2. Pasiruošimas.

Svarbu pabrėžti, kad kiekvienam dalyvavimo renginiui reikalingas nešališkas moderatorius. Tai gali būti patyręs ir tiesiogiai už projekto sprendinius neatsakingas savivaldybės darbuotojas arba išorės ekspertas, jei tai leidžia resursai.

Geriausiams rezultatams pasiekti rekomenduojama visą projekto komandą į dalyvavimo procesą įtraukti nuo projekto iniciavimo etapo. Į tai įeina tyrimus atliekantys specialistai (archeologai, dendrologai ir pan.), rangovas, subrangovai ir kiti prie projekto prisidedantys dalyviai. Jie savo ekspertinėmis žiniomis gali ankstyvoje stadijoje pakreipti projektą tinkama linkme ir užtikrinti, kad visuomenės dalyvavimo rezultatai bus tinkamai įgyvendinti.

1.5 Už dalyvavimo procesus atsakingų dalyvių rolės.

Visuomenės rolė

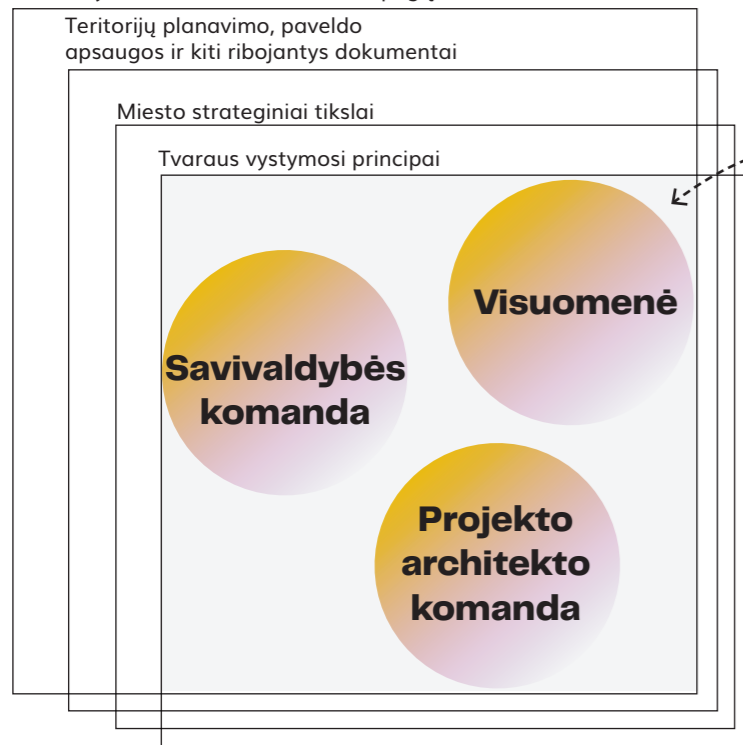
Aiškliai įvardintos rolės, atsakomybės ir jų ribos padeda lengviau susitarti. Visuomenės rolė priklauso nuo konkretaus projekto dalyvavimo proceso dizaino, tačiau pamatinės rolės išlieka universalios:

- **Visuomenė turi teisę būti informuota apie visus savivaldybės sprendimus kiekviename projekto žingsnyje.** Iš visuomenės palaikymo sulauksite tik atvirai ir nuolat komunikuodami apie savo sprendimus.
- **Edukuokite visuomenę apie bendrus projektavimo proceso etapus, ribojančias aplinkybes, roles ir atsakomybes.** Tai ilgalaikė investicija – su kiekvienu įtraukiu projektu bus vis lengviau bendradarbiauti. Be to išankstinis žinojimas padeda apsiprasti su pokyčiais, suprasti ir palaikyti miesto vystymosi kryptis.
- **Sudarius galimybes visuomenė įsitraukia į savivaldybės organizuojamus renginius, išsako savo poreikius, pastebėjimus, prisideda prie sprendimų** (jei toks dalyvavimo tikslas). Tokio projekto sprendiniai atitinka poreikius ir kuria ilgalaikę vertę.

Toliau išvardinti patarimai, kurias vadovaujantis išvengsite bereikalingai sukeltų lūkesčių ir pastangas nukreipsite produktyviausia linkme:

- **Pažinkite bendruomenės poreikius, vietovės problemas, vertybes ir tikslus.** Visuomenės nariai yra vietos ekspertai ir galutiniai viešosios erdvės vartotojai, todėl jie geriau už bet ką gali pakreipti

Teritorijos pasirinkimas – svarstyty alternatyvos ir tinkamiausios vietos pagrįstumas

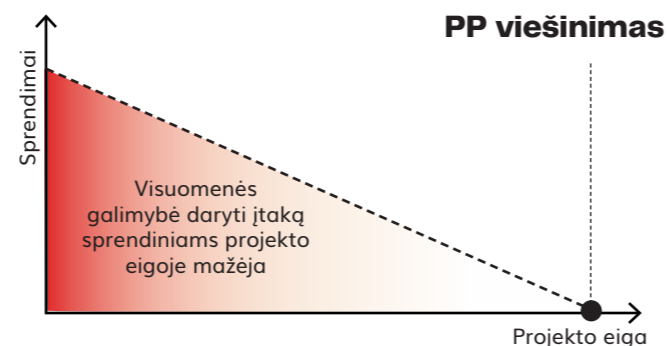

1.6 Ribojančių aplinkybių pažinimas visiems proceso dalyviams padeda susikalbėti.

projekto tikslus teisinga linkme.

- **Užduokite objektyvias ribas dalyvavimo procesui** – supažindinkite su ribojančiomis aplinkybėmis. Tai visuotinai galiojančios tvarkos, įstatymai, dokumentai, strategijos ir principai, kurių turinys nediskutuotinas ir projekto renginiuose turi būti priimamas visų dalyvaujančių pusių kaip nekintamas dėmuo. Tai padės išlaikyti konstruktyvumą ir nesiblaškyti tarp temų, kurių projektas savo sudėtyje apimti negali.
- **Išlikite abstrakčiame lygmenyje.** Kalbėkite apie funkcijas ir poreikius, o ne apie fizinius sprendinius. Visuomenė neturi spręsti projekto detalių (jei dalyvavimo procesas neturi tokio tikslo). Pavyzdžiui, užfiksuokite, kad gyventojai jaučiasi nesaugiai tamsiu paros metu, vietoj to, kad derintumėte, kiek naujų šviestuvų reikės. Šį sprendimą palikite projekto architektui. Kalbėkite apie veiklas, kurias nori vykdyti gyventojai (pavyzdžiui, jogos užsiėmimai, žaidimai, gamtos stebėjimas, edukacija ir pan.), o ne apie objektus (pavyzdžiui, pavėsinę, suolų ar sūpynių kiekį).
- **Įvardinkite, ką norite sužinoti iš visuomenės.** Jei dalyvavimo tikslas yra konkretaus klausimo sprendimas, tai būtent tai ir įvardinkite. Pavyzdžiui, diskusija skirta pasiekiamumo klausimams spręsti, todėl apželdinimo ir estetikos klausimus spręsite atskirai.
- **Visuomenei suteiktas galimybes spręsti ir keisti derinkite prie projekto etapo** – artėjant prie porjektinių pasiūlymų viešinimo tokios galimybės beveik nelieka.
- **Patys spęskite, kaip panaudosite dalyvavimo rezultatus** ir iš anksto su tuo supažindinkite dalyvius.

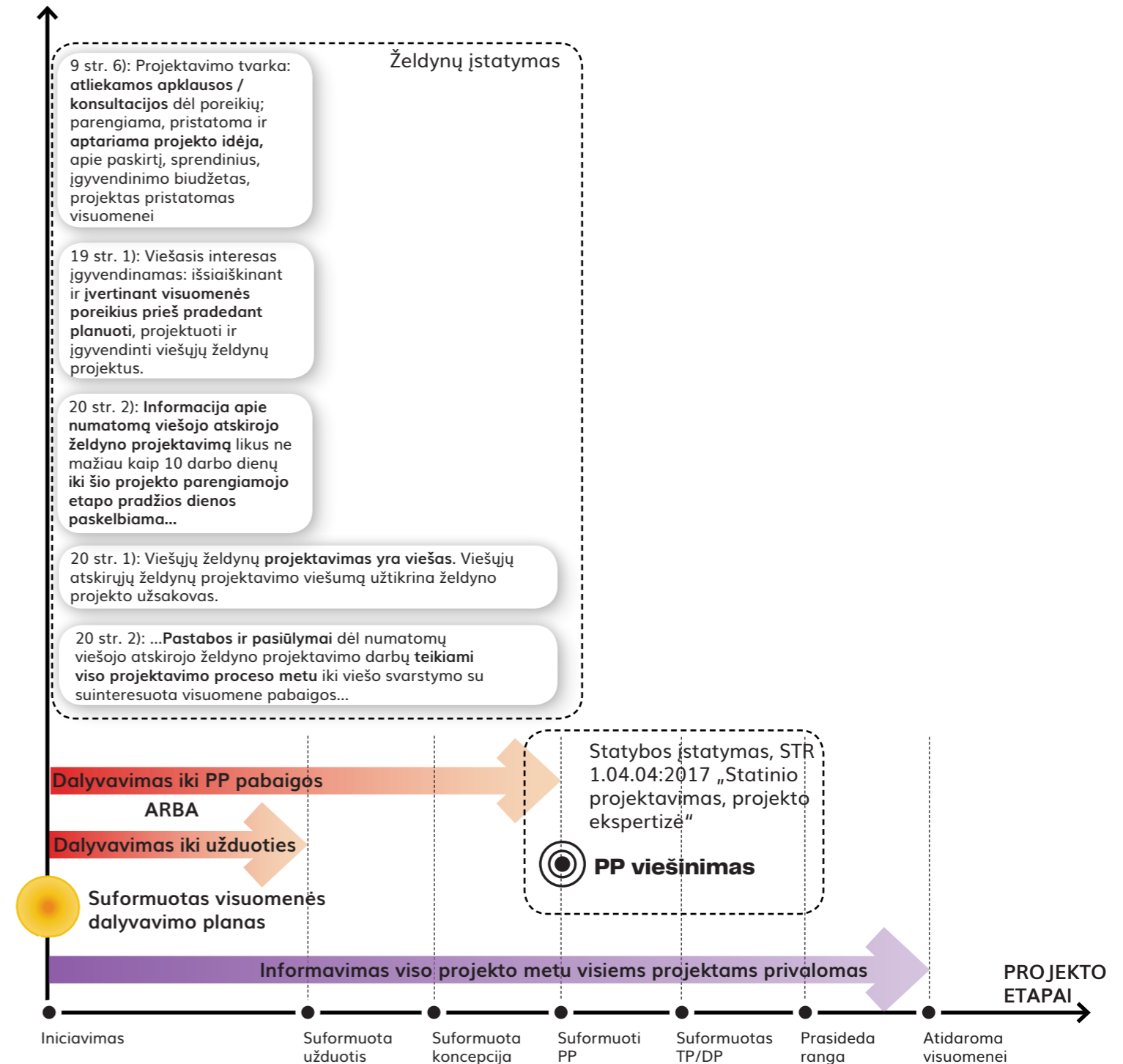
Visi dalyviai veikia ribojančių aplinkybių fone – supažindinkite su jomis ir neleiskite iš šių ribų išeiti dalyvavimo renginių metu.

1.7 Visuomenės rolė projekto eigoje

Gidas įstatymų kontekste

Žemiau pateiktoje diagramoje iliustruota, kaip gido algoritmas sąveikauja su Želdynų įstatymu (2021m. lapkričio mėn. versija), Statybos įstatymu bei STR 1.04.04:2017 „Statinio projektavimas, projekto ekspertizė“ projekto eigoje (pagal abiejų įstatymų redakciją, galiojusią 2022 m. kovo mėn.).

1.8 Už dalyvavimo procesus atsakingų dalyvių rolės.

2. Pasiruošimas

Pasiruošimo etape svarbu nustatyti, kokios yra vietos aplinkybės (vietos tyrimai), kokio lygio visuomenės dalyvavimo reikia projektui, koks visuomenės dalyvavimo tikslas, ir pažinti suinteresuotą šalį, su kuriomis dirbsite. Atsakus į šiuos klausimus, sumodeliuojamas dalyvavimo proceso dizainas.

Įgyvendina: Architektūros ir komunikacijos skyrių specialistai, turintys šių kryptių išsilavinimą: sociologija, geografija, (kraštovaizdžio) architektūra, urbanistika, komunikacija.

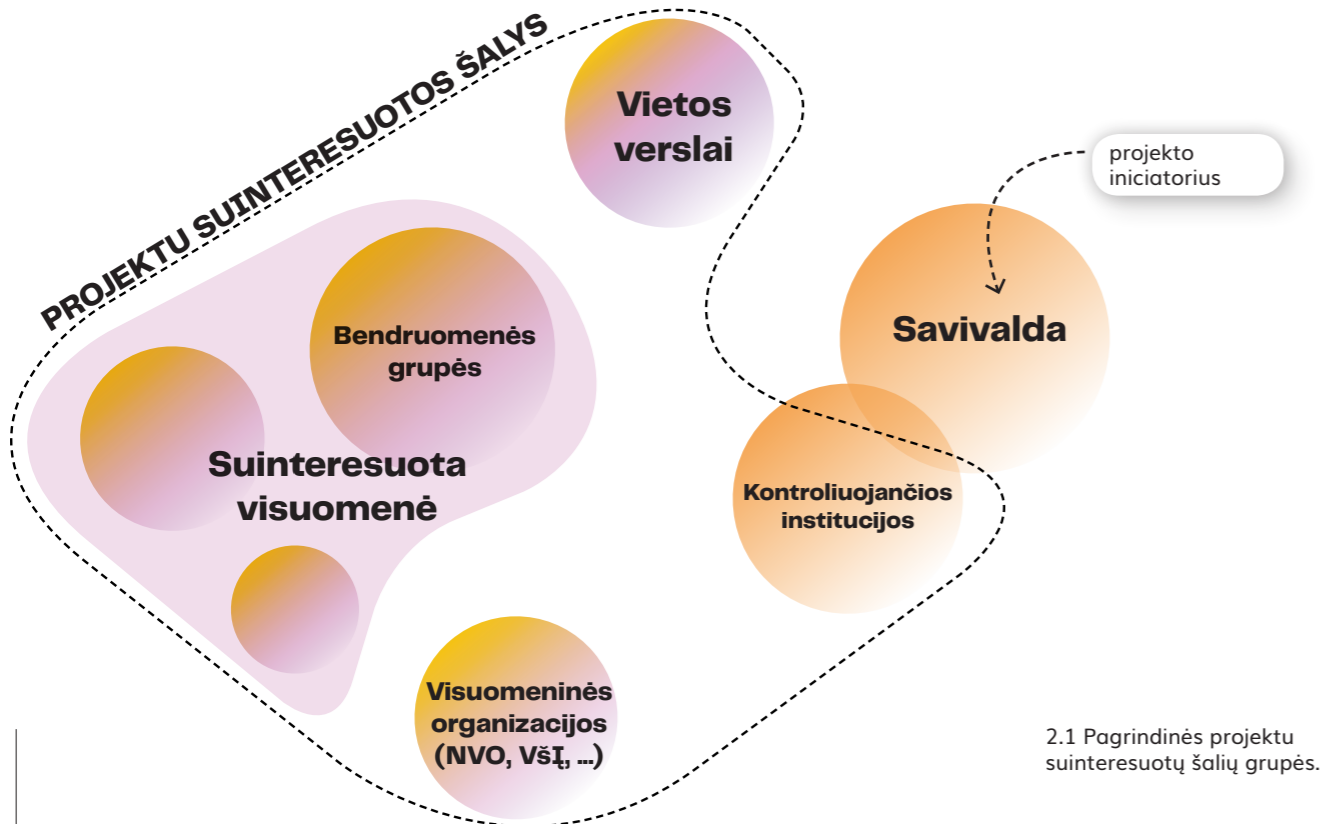
01 Suinteresuotų šalių analizė

Tam, kad galėtumėte kokybiškai įtraukti visuomenę į viešųjų erdvių projektus, reikėtų suprasti, kokios yra svarbiausios interesų grupės.

Visų pirma, bet koks dalyvavimo procesas turi užtikrinti visų projektu suinteresuotų šalių įsitraukimą. Čia svarbu išskirti pagrindines jų grupes:

- suinteresuotoji visuomenė arba gyventojų segmentai, neturintys organizacinių formų;
- visuomeninės organizacijos, turinčios interesą pagal savo veiklos pobūdį;
- vietos verslai turi komercinį interesą vietovėje;
- įstatymais įtvirtintos kontroliuojančios institucijos.

Kiekvienos iš šių stambių grupių interesai dažniausiai bus skirtingi, o dar ryškesni skirtumai pasirodys analizuojant kiekvieną suinteresuotą šalį grupės viduje. Šis gidas padės susiorientuoti, kaip geriau pažinti skirtingus interesus, valdyti rizikas ir siekti visoms pusėms palankaus rezultato formavimą.

Suinteresuotoji visuomenė

Norint identifikuoti, kas sudaro suinteresuotą visuomenę, svarbu suvokti skirtumą tarp plačiosios visuomenės ir suinteresuotosios projekto kontekste.

Plačioji visuomenė – tai asmenų, gyvenančių tam tikroje teritorijoje, sąveikaujančių ir turinčių bendrą kultūrą, visuma. Šiame kontekste tai yra visi, kurie neturi intereso konkretaus viešosios erdvės projekto atžvilgiu.

Suinteresuotoji visuomenė – tai tie asmenys ar jų grupės, kurie turi interesą dėl vykstančių veiklų ar sprendimų konkretaus projekto atveju. Interesai gali būti susiję tiesiogiai su projektu (rekreacinis potencialas, žaidimai, sportas) ir netiesioginiai (pakitusi turto vertė, padaugėję lankytojų vietovėje, sunkiau rasti vietą automobiliui ir pan.).

Plačiąją ir suinteresuotą visuomenę į projektą įtraukiame skirtingai. Kaip minėta, plačioji visuomenė intereso neturi, todėl ją užtenka informuoti tokiu būdu didinant pasitikėjimą valdžios institucijomis, tvarkomos vietovės žinomumą ir pan. Suinteresuotą visuomenę būtina įtraukti į sprendimus, nes tai turi įtakos projekto sėkmei. Nuolatinis pozityvių ryšių palaikymas ir suinteresuotųjų visuomenės narių įtraukimas į projekto eigą užtikrins sklandų projekto įgyvendinimą, o bendradarbiavimas ir partnerystė tarp skirtingų suinteresuotųjų šalių kurs sinergiją.

Svarbu paminėti, kad suinteresuotosios visuomenės laukas plečiasi augant projekto reikšmei nuo lokaliai iki miesto ar net nacionalinės. Toliau aptarsime, kaip identifikuoti konkretaus projekto suinteresuotą šalį ir atspindėti projekto reikšmę.

Kaip identifikuoti suinteresuotą šalį?

Suinteresuotųjų šalių identifikavimas – tai pirmasis žingsnis sklandžiam darbui. Jis padės numatyti suinteresuotųjų lūkesčius bei matomas problemas ir tinkamai tam pasiruošti. Šio proceso metu stengiamasi išsiaiškinti, kokios suinteresuotosios šalys – žmonės, jų grupės, visuomeninės organizacijos, verslai, institucijos – yra pagrindinės naudos gavėjos, yra labiausiai suinteresuotos projekto sėkme ar turi įtaką projekto eigai.

Sėkmingam suinteresuotųjų šalių identifikavimui vadovaukitės šiais principais:

- Identifikuoti suinteresuotą šalį **kiek įmanoma anksčiau**, kad galėtumėte tinkamai pasiruošti ir valdyti rizikas.

Pavyzdžiui, organizacijos, atstovaujančios žmones su judėjimo ir regos negalia, iniciatyva „Išsaugokime Vilniaus medžius“, Lietuvos rašytojų sąjunga, Lietuvos pėsčiųjų asociacija ir pan. Nepriklausomai nuo geografinės lokacijos šie subjektai gali turėti interesą dėl erdvės pritaikymo neįgaliesiems bei turintiems regos negalią, brandžių medžių išsaugojimo, pėsčiųjų saugaus judėjimo, memorialo atnaujinimo, žymių rašytojų vardo įamžinimo ir pan.

Pavyzdžiui, vietovėje daugiau senjorų, tautinių mažumų ar žemesnių pajamų gyventojų ir pan. Ši statistika padeda identifikuoti socialines grupes, kurioms reikės papildomo individualaus dėmesio.

Šiuo pagrindu svarbūs visi apibrėžtoje apylinkėje gyvenantys, dirbantys ir verslaujantys žmonės.

Pavyzdžiui, seniūnas, seniūnaitis, Visuomeninė želdynų ir želdinių apsaugos ir priežiūros komisija, LR Valstybinė kultūros paveldo komisija ir pan.

Viešosios erdvės reikšmė

Prieš pradėdant identifikuoti suinteresuotąsias šalis ir sudarinėti jų sąrašą, labai svarbu išsiaiškinti, kokia yra viešosios erdvės reikšmė miesto ar miestelio kontekste. Skirtingos reikšmės viešosios erdvės reikalauja skirtingo dėmesio, kalbant apie visuomenės dalyvavimą jų projektuose.

Jei erdvė yra lokaliai reikšmės, tai joje dažniausiai lankysis vietos bendruomenės, o kitų rajonų gyventojai gali apie ją net ir nežinoti. Miesto reikšmės viešoji erdvė tenkina platesnio rato miestiečių poreikius dažniausiai dėl to, kad siūlo platesnį spektrą veiklų – joje vyksta šventės ir renginiai. Nacionalinės reikšmės erdvė skirsis tuo, kad bus siejama su valstybei svarbiais veikėjais, įvykiais, paveldu ar renginiais.

Svarbu paminėti, kad reikšmė ne visada koreliuoja su viešosios erdvės plotu ar lokacija miesto centre. Reikšmę turėtumėte vertinti per lankytojo prizmę – iš kur į viešąją erdvę atkeliauja lankytojai ir kokią reikšmę ši vieta turi jų sąmonėje.

Mažuose miesteliuose dauguma viešųjų erdvių bus miesto/miestelio reikšmės ir išskirtiniais atvejais nacionalinės reikšmės. Lokalios reikšmės kategorija netaikoma, nes visas miestelis funkcionuoja kaip viena bendruomenė. Ribą tarp miesto ir miestelio savivaldybė turėtų įsivertinti pati atsižvelgdama į kelis kriterijus: gyventojų skaičių ir urbanistines savybes. Pagal Teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstatymą, pagrindiniai miesto požymiai yra gyventojų skaičius (daugiau kaip 3 tūkst.) ir kompaktiškas užstatymas. Miesteliais laikomos kompaktiškai užstatytos nuo 500 iki 3 tūkst. gyventojų turinčios gyvenamosios vietovės.

Norint identifikuoti viešosios erdvės reikšmę, svarbu tai daryti remiantis konkrečiais kriterijais ir įrankiais. Viešųjų erdvių lygio įsivertinimo skalė padeda įvertinti, kokios reikšmės – lokaliai, miesto ar nacionalinės, yra projektuojama viešoji erdvė. Nuo šios reikšmės priklauso, kokios bus pagrindinės suinteresuotosios šalys, kokie įrankiai bus taikomi jų įtraukimui bei kokia apimtimi jos bus įtrauktos.

Lietuvos miestų ir miestelių viešųjų erdvių pavyzdžiai

Lokali reikšmė

- Šiaulių Lieporių parkas
- Lūžių parkas Vilniuje
- Jomanto parkas Vilniuje

Miesto / miestelio reikšmė

- Centrinė Širvintų miesto aikštė
- A. Baranausko aikštė Anykščiuose
- Priskėlimo aikštė Šiauliuose
- Sereikiškių parko Bernardinų sodas Vilniuje
- Vokiečių gatvė Vilniuje
- Basanavičiaus gatvė Palangoje
- Neries krantinė Vilniuje
- Rotušės aikštė Kaune
- Danės krantinė Klaipėdoje
- Mažvydo alėja Klaipėdoje
- Lietuvininkų aikštė Klaipėdoje
- Šiaulių miesto centrinis parkas
- Žemaitės skveras Vilniuje

Nacionalinė reikšmė

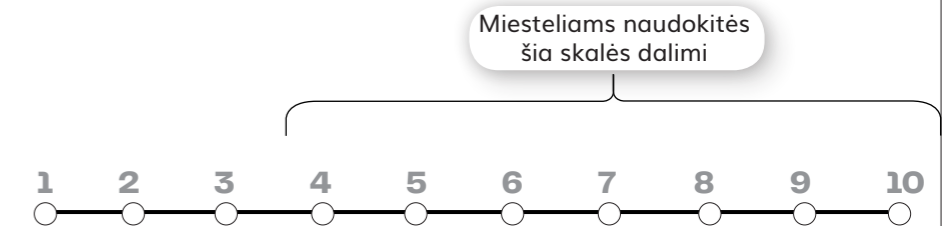
- Birutės parkas Palangoje
- Laisvės alėja Kaune
- Katedros aikštė Vilniuje
- Lukiškių aikštė Vilniuje
- Užutrakio dvaro parkas
- Vingio parkas Vilniuje
- Kalnų parkas Vilniuje
- Vinco Kudirkos aikštė Vilniuje
- Nepriklausomybės aikštė Vilniuje

2.3 Lietuvos miestų ir miestelių viešųjų erdvių pavyzdžiai

U1. Įsivertinkite viešosios erdvės reikšmę mieste. Tai padės objektyviai atsirinkti pagrindines suinteresuotąsias šalis.

Atsakykite į žemiau pateiktus klausimus, savo atsakymus ties kiekvienu klausimu vertindami skalėje nuo 1 iki 10. Prie kiekvieno klausimo pateikti pavyzdžiai padės orientuotis skalėje.

Kas naudojasi šia vieša erdve?

naudojasi kaimynija ar vietos bendruomenė

atvažiuoja gyventojai iš kitų miesto rajonų

tai lankytinas objektas, lankosi svečiai iš kitų Lietuvos miestų

Kokia memorialinė reikšmė priskiriama šiai erdvei?

memorialinės reikšmės nėra

tai miestui / miesteliui reikšminga memorialinė erdvė

tai nacionalinės reikšmės memorialinė erdvė

Kokia kolektyvinė atmintis asocijuojama su šia erdve?

sunku įvardinti pavyzdį

su šia erdve siejamos miesto / miestelio reikšmės asociacijos (pavyzdžiui, Klaipėdos jūros šventė, Kaziuko mugė Vilniaus Gedimino prospekte)

su šia erdve siejamos nacionalinės reikšmės asociacijos (pavyzdžiui, Dainų šventė Vilniaus Vingio parke)

Viešosios erdvės reikšmė

Lokali / Seniūnijos / Mikrorajono

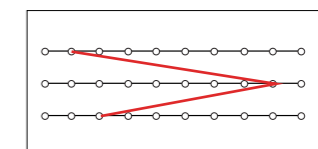
Miesto / Miestelio / Savivaldybės

Nacionalinė

Rezultatas

Įvertinkite, kaip atrodo jūsų atsakymų visuma sujungdami jūsų pažymėtus taškus į grandinę. Gautas vaizdas schematiškai parodo, kiek dėmesio turėtumėte skirti visuomenės dalyvavime šiame projekte. Viešosios erdvės reikšmė vertinama pagal aukščiausią tašką, net jei kiti klausimai gavo žemesnį įvertinimą.

Įsivertinus, kokios reikšmės yra viešoji erdvė (lokaliai, miesto/miestelio ar nacionalinės), galima taikyti metodus, padedančius objektyviai atsirinkti pagrindines suinteresuotąsias visuomenės grupes. Vienas tokių metodų – kartografinė analizė, kuri bus aprašoma kitoje skiltyje.

2.4 Viešosios erdvės reikšmės įsivertinimo lentelė

400 m spindulio teritorija

Kaip minėta skiltyje *Kaip identifikuoti suinteresuotąsias šalis?* vienas iš suinteresuotų šalių identifikavimo rodiklių yra teritorija. Tai svarbus rodiklis, nes leidžia įvertinti labiausiai suinteresuotus pagal geografinę lokaciją ir užfiksuoti suinteresuotą vietos bendruomenę. Laikoma, kad socialiniai, komerciniai ir kiti panašūs ryšiai mezgasi pėsčiomis lengvai įveikiamu atstumu ir sudaro pagrindą kaimynystei formuotis. Šiuo aspektu objektyviu kriterijumi laikomas 400 m arba 5 minučių atstumas, kurį žmogus renkasi eiti pėsčiomis (o ne važiuoti).

Taigi teritorijos įsivertinimui atliekama kartografinė analizė, susidedanti iš dviejų žingsnių:

1. 400 m spindulio apskritimas, apibrėžiamas aplink pasirinktą viešąją erdvę.
2. Apibrėžiami kvartalai, kurie patenka į šį žiedą. Tai jūsų suinteresuota vietos bendruomenė arba kasdieniniai viešosios erdvės lankytojai.

Verta atkreipti dėmesį į tai, kad miesto urbanistinis audinys nėra vienalytis, todėl į šį metodą reikėtų žiūrėti kritiškai ir atsižvelgti į šiuos aspektus:

- Viešoji erdvė gali būti 400 m spinduliu nuo tam tikro kvartalo, tačiau be palankaus gatvių išdėstymo bei rajono pralaidumo tikrasis atstumas daug didesnis. Tokiu atveju, siekiant nustatyti šį spindulį, galima naudoti geografinės informacijos sistemos (GIS) programinę įrangą, atliekant kelių tinklo analizę, arba pasitelkti internetinius žemėlapius (pavyzdžiui, „Google“ žemėlapius) ir patikrinti vidutinį ėjimo laiką.
- Viešosios erdvės vieta gali turėti įtakos spindulio dydžiui, jei ji yra mieste, kaime ar priemiestyje, šalia upės kranto, kalvotoje vietovėje ir pan. Pavyzdžiui, vietovei esant palei upės krantą ar geležinkelį, kuomet nėra perėjų. Tokios zonos yra atkirstos nuo nagrinėjamos teritorijos, nors žemėlapyje ir patenka į apskritimą.
- Jei tiksliniai vartotojai yra žmonės su negalia, pagyvenę žmonės ar vaikai, tai spindulys turėtų būti sumažintas iki 300 m.
- Gali egzistuoti pavojingomis laikomos zonos, kurių žmonės vengia. Pasitikrinkite kriminogeninę situaciją (<https://maps.ird.lt/map/>) ir įvertinkite ar dėl sprendimų reikėtų konsultuotis su policijos atstovais.

Savivaldybės skatinamos į 400 m spindulio kartografinę analizę žiūrėti lanksčiai ir pasitelkti intuityvų vietos pažinimą, kaip būdą pritaikyti šį metodą individualiai projekto situacijai.

Tai ypač svarbu mažesnio tankio miesteliuose, kur apgyvendinimas yra sporadiškas, o 400m spindulys nebūtinai koreliuos su intuityviomis vietovės ribomis. Intuityvioms riboms identifikuoti apsilankykite vietovėje, kalbėkitės su vietos lyderiais.

Žemiau pateiktas pavyzdys iš Londone vykdomo *Marian Place* projekto. Jame taikomas 500m spindulys, bet apibrėžti kvartalai išeina už jo ribų, nes pasitelkus intuityvų vietovės pažinimą, vietos bendruomenės ribos pritaikytos pagal kitų viešųjų erdvių, kanalo ir gatvių tinklo išsidėstymą.

Atkreipkite dėmesį, kad spindulio didinimas nebūtinai reiškia kokybiškesnį įtraukimą. Didesnis spindulys reikš didesnę imtį. Todėl pasverkite turimus resursus ir įvertinkite, ar sugebėsite kokybiškai išpildyti dalyvavimo procesą didesniame plote.

Svarbu paminėti, kad bet koks suinteresuotų šalių sąrašas nėra baigtinis ir visada gali būti pildomas. Dalyvavimo procesai turi būti atviri visiems, norintiems dalyvauti, o į procesus turi galimybę įsitraukti savo iniciatyva visi norintys nepriklausomai nuo jų gyvenamos vietos.

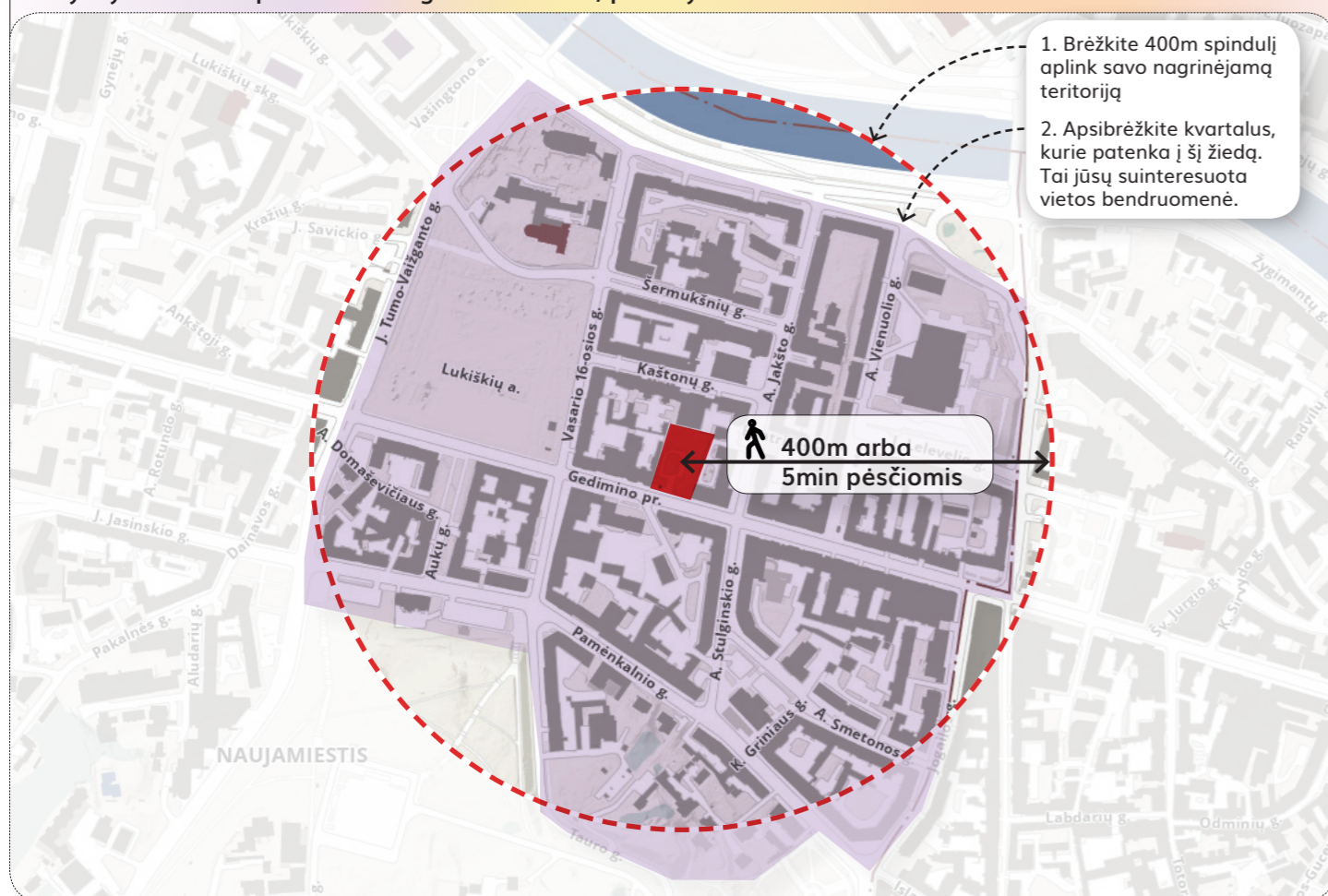
Koreliacija su Želdynų įstatymu

Pagal *Atskirųjų rekreacinės paskirties želdynų plotų normų* 15-tą straipsnį, atskirųjų želdynų didžiausias pasiekiamumo spindulys metrais yra:

- vietinio želdyno didžiausias pasiekiamumo spindulys (atstumas nuo kvartalo grupės gyventojų iki želdyno) 300 m;
- rajoninio želdyno didžiausias pasiekiamumo spindulys (atstumas nuo miesto gyvenamojo rajono gyventojų iki želdyno) 800 m;
- centrinio želdyno didžiausias pasiekiamumo spindulys (atstumas nuo miesto, miestelio gyventojų iki želdyno) 3000 m.

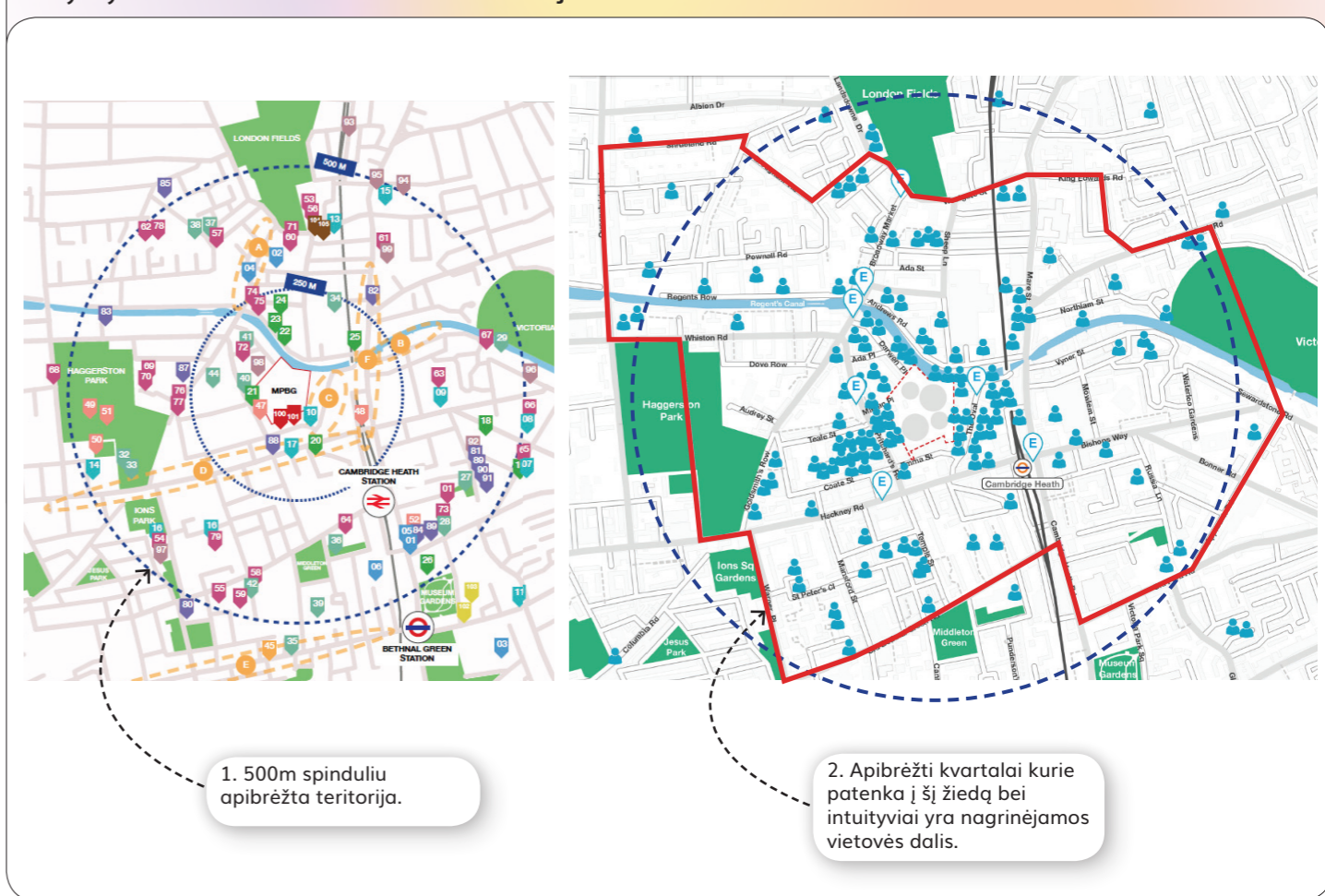
Ši klasifikacija koreliuoja su 400m spinduliu apibrėžiama vietos bendruomenė bei toliau aptariamomis miesto / miestelio bendruomenėmis.

Pavyzdys – 400 m spindulio kartografinė analizė, pritaikyta Vilniaus Žemaitės skverui

2.5 400 m spindulio kartografinės analizės taikymo pavyzdys

Pavyzdys – Marian Place Gasholder Site atvejis

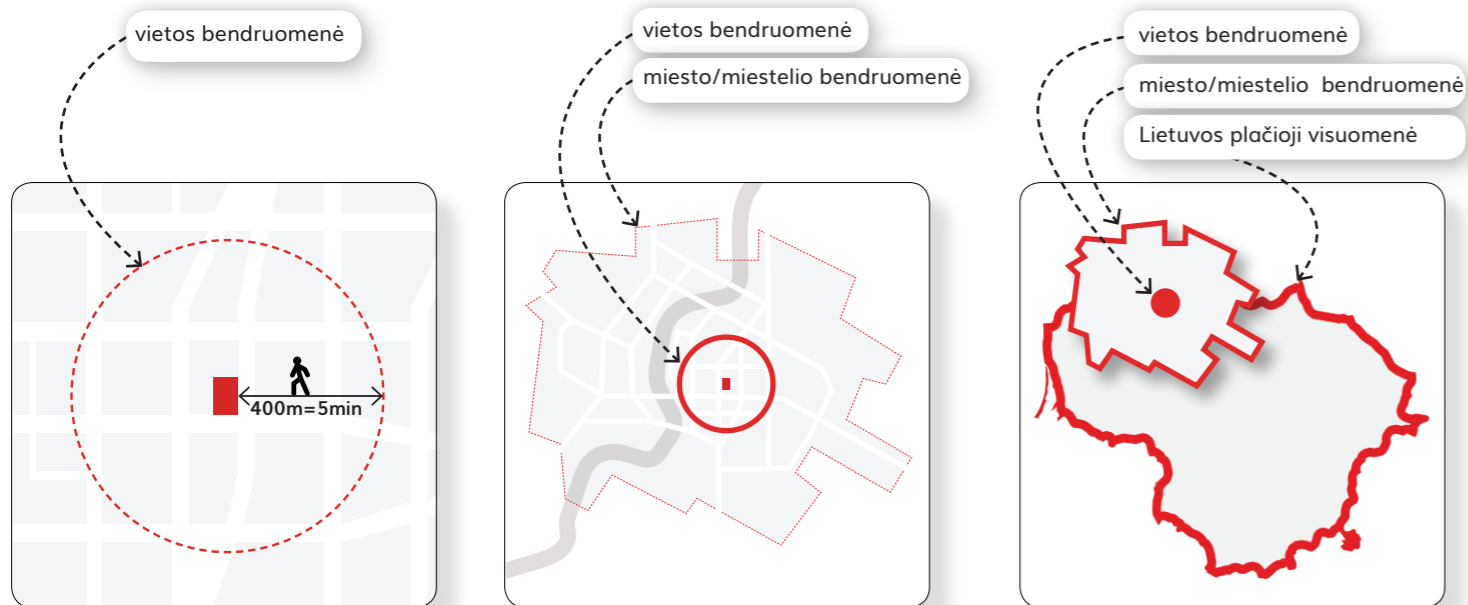
2.6 Kartografinės analizės taikymo pavyzdys.

Kartografinės 400 m spindulio analizės taikymas skirtingos reikšmės projektams

Nepriklausomai nuo to, kokios reikšmės yra viešoji erdvė – lokali, miesto ar nacionalinės – kartografinė 400 m spindulio analizė bus taikoma vienodai. Tačiau miesto ir nacionalinės reikšmės projektuose įvedamas papildomas kompleksškumas:

- Pirmuoju, lokali viešosios erdvės atveju, jums reikės dirbti su suinteresuota vietos bendruomene, kurią identifikuosite kartografinės analizės būdu naudodami 400 m spindulį.
- Antruoju, miesto viešosios erdvės atveju, svarbiausia išlieka ta pati suinteresuota vietos bendruomenė, kuriai turite skirti daugiausia dėmesio. Tačiau turite atsižvelgti ir į projektą įtraukti ir viso miesto bendruomenę. Darbui šioms dviem bendruomenėms taikysite skirtingas priemones.
- Kalbant apie nacionalinės reikšmės viešąją erdvę, svarbiausia išlieka vietos bendruomenė, tada miesto gyventojų ir galiausiai prisideda visos valstybės gyventojai arba plačioji visuomenė, kurios nuomonė irgi turėtų atsispindėti projekto sprendiniuose.

Taigi apsibrėžus teritorinį lauką, su kurio žmonėmis dirbsite, galite pereiti prie kito žingsnio – suinteresuotų šalių matricos.

Lokali viešoji erdvė

Miesto viešoji erdvė

Nacionalinė viešoji erdvė

Suinteresuota visuomenė pagal viešosios erdvės reikšmę

2.7 Suinteresuotosios visuomenės tipai pagal identifikuotą erdvės reikšmę mieste.

2.8 Projekto „Zaliuojantys Šilainiai“ dirbtuvės Kaune, inicijuotos Gintarės Kapočiūtės, Igno Kazlausko ir Gaudrės Znutaitės. Nuotr. Luko Kazakevičiaus.

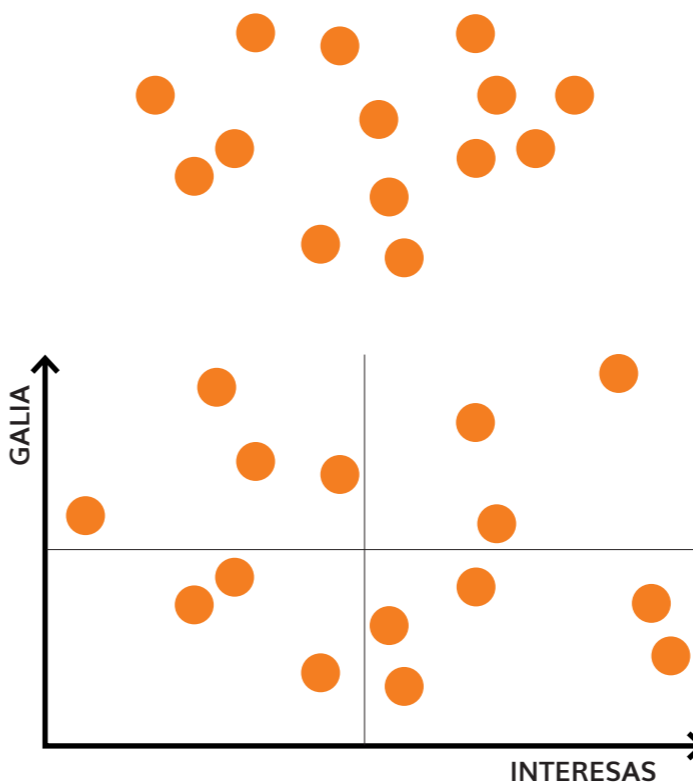
Suinteresuotųjų šalių matrica

Svarbu atkreipti dėmesį, kad ne su visomis suinteresuotomis šalimis dirbti reikia vienodai. Suinteresuotosios šalys turi skirtingą įtaką (galią) ar susidomėjimą (interesą) vykdomu projektu. Būtent šiuo pagrindu sukuriame suinteresuotųjų šalių matricą, kuri grafiškai atvaizduoja socialinę ir institucinę struktūrą, padeda suprasti esamą socialinį tinklą ir jo dinamiką bei identifikuoti strategiją tolimesniam darbui.

Galia (angl. power) – institucinė, finansinė ir/ arba socialinė subjekto įtaka projekto sprendimų priėmimo procesui.

Interesas (angl. affinity) – subjekto susidomėjimas ir įsipareigojimas projektui.

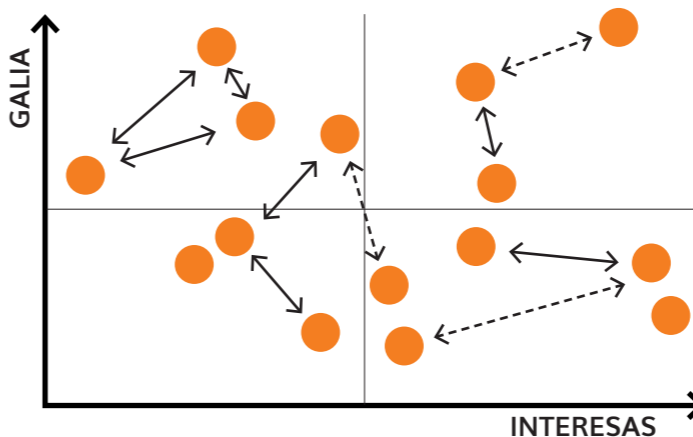
Galios ir intereso matrica

01 Remdamiesi šio skyriaus medžiaga sudarykite visų su projektu susijusių suinteresuotųjų šalių sąrašą. Užtikrinkite, kad visi skirtingi veikėjai būtų pažymėti ir būtų atstovaujamos visos socialiai pažeidžiamos grupės ir mažumos.

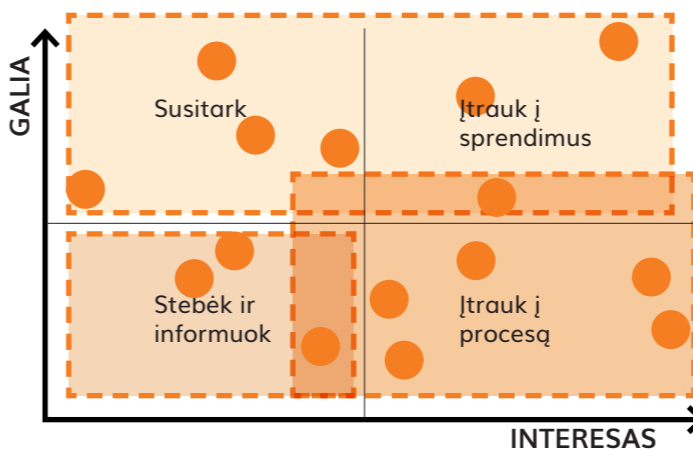
02 Išdėstykite kiekvieną suinteresuotą šalį matricoje, atsižvelgdami į jos galios bei intereso lygmenį projekto atžvilgiu.

Vertinkite faktinį suinteresuotųjų šalių susidomėjimą. Tačiau galios ašyje projektuokite patys, kiek galios norite suteikti kiekvienai grupei šiame projekte.

03 Analizuokite suinteresuotųjų šalių tarpusavio santykių ir jį pažymėkite rodyklėmis. Įvertinkite, ar tai glaudžiai, ar silpnai bendradarbiaujančios suinteresuotosios šalys, galbūt tarp jų egzistuoja konfliktiškas ryšys ar neutralus santykis.

Tai padės modeliuojant dalyvavimo renginius. Jei tarp suinteresuotųjų šalių identifikuojate konfliktą, tuomet, greičiausiai tokių suinteresuotųjų šalių prie vieno stalo nesodinsite. Jei suinteresuotosios pusės sutaria, stenkitės užtikrinti šių suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimą arba organizuokite bendrus šių suinteresuotųjų grupių susitikimus.

04 Priklausomai nuo dviejų matricoje esančių rodiklių – galios ar intereso – skirtingiems ketvirčiams, kuriuose atsiduria suinteresuotoji šalis, turi būti pritaikomi skirtingi visuomenės įtraukimo būdai. Pavyzdžiui, suinteresuotosios šalys, turinčios didelį susidomėjimą (interesą) vykdomu projektu, tačiau neturinčios didelės galios, turėtų būti įtraukiamos kūrybinių dirbtuvių ar diskusijų metodais.

Jei jūsų projekto laiko ir finansiniai resursai labai riboti vadovaukitės šia matrica atsižvelgdami, su kuriomis suinteresuotomis šalimis dirbti svarbiausia.

2.9 Pleneras „Idėjų lysvė“ bendruomenės darže Pilaiteje, Vilniuje. Nuotr. Tado Botyriaus

2.10 Suinteresuotųjų šalių galios ir intereso matricos sudarymo seka.

Pavyzdys – suinteresuotų šalių galios ir intereso matrica, pritaikyta Vilniaus Žemaitės skverui

01 Sudarome suinteresuotų šalių, kurios patenka į 400m spindulio plotą, sąrašą, jas grupuojame pagal tai, kokį sektorių atstovauja.

Gyventojai arba vietos bendruomenė:

- A Jakšto g.
- Šermukšnių g.
- Vasario 16–tosios g.
- Kaštonų g.
- Gedimino prospektas 18 – 42
- Vilniaus g. 2–13
- Jogailos g. 3–16
- Pamėnkalnio g. 1–40
- Juozo Tumo Vaižganto g. 1–11
- A .Goštauto g. 1–6

Viešasis sektorius:

- LR Aplinkos ministerija
- LR Žemės ūkio ministerija
- LR Konstitucinis teismas
- Vilniaus apygardos teismas
- LR Teisingumo ministerija
- LR Specialiųjų tyrimų tarnyba
- Lietuvos statistikos departamentas
- Muitinės departamentas prie LR Finansų ministerijos
- LR Valstybės kontrolė
- Ekonomikos ir inovacijų ministerija

Socialinės paslaugos:

- Lietuvos medicinos biblioteka
- VŠĮ Centro poliklinika
- Lietuvos ypatingasis archyvas
- Darželis „Vaikystės sodas“
- Privatus vaikų darželis „Mėnulio vaikai“
- Privati pradinė „Apvalaus kvadrato mokykla“
- Lietuvos muzikos ir teatro akademija
- VŠĮ Vilniaus technologijų mokymo centro Informacinių ir vizualinių technologijų skyrius
- Vilniaus šachmatų ir šaškių sporto mokykla

Komercinis sektorius:

- Dviračių taisykla „Ponas dviratis“
- Dviračių parduotuvė „STILLBMX“
- Muzikos prekių parduotuvė „iMuzika“
- Režisieriaus Arūno Matelio studija „Studio Nominum“
- Optika „Vision Express“

- Estetinės odontologijos ir implantologijos klinika „GIDENTA“
- Vertimų biuras „ASAP vertimai“
- Baras „Opera club“
- Hostelis „Opera Vilnius“
- „Bernelių užėiga“
- Parduotuvė „IKI Express“

Religinės organizacijos

- Vilniaus Šv. Apaštalų Pilypo ir Jokūbo bažnyčia
- Vilniaus karilionas

Kultūrinės paslaugos ir organizacijos:

- Kino teatras „Skalvija“
- B. Grincevičiūtės memorialinis butas–muziejus „Beatričės namai“
- Vytauto Kasiulio dailės muziejus
- Lietuvos nacionalinis operos ir baletų teatras
- Valstybinis Vilniaus mažasis teatras
- Venclovų namai–muziejus
- Vinco Mykoliaičio–Putino memorialinis butas
- Vinco Krėvės–Mickevičiaus memorialinis butas–muziejus
- Vilniaus Etninės kultūros centras
- Okupacijos ir laisvės kovų muziejus
- Lietuvos muzikų sąjunga

Šios viešojo sektoriaus organizacijos į suinteresuotų šalių lauką pakliūva ne kaip savo funkcijas vykdančios institucijos, bet kaip kelis šimtus darbuotojų turinčios įstaigos, kurių darbuotojai yra suinteresuoti leisti laiką Žemaitės skvere.

Su skveru tiesiogiai ribojasi šių įstaigų kiemai, todėl jos turi gerokai didesnį suinteresuotumą, negu tik darbuotojų interesus išsėtis skvere.

Ugdymo įstaigos irgi turi gerokai didesnį suinteresuotumą, negu tik darbuotojų interesus išsėtis skvere, nes erdvė gali būti pritaikyta vaikų užsiėmimams, praleidžiamas laikas lauke.

Komercinio sektoriaus atstovai turės ne tik darbuotojų rekreacinius poreikius, bet pagal vykdomą veiklą gali turėti ir komercinį interesą, pavyzdžiui, norėti lauko staliukų, intensyvesnio pėsčiųjų judėjimo ir pan.

2.11 400 m spindulio kartografinės analizės metodas hipotetiškai pritaikytas Žemaitės skvero atvejui Vilniuje.

Pavyzdys (tęsiama)

Papildome sąrašą šalimis, kurios į 400m spindulio plotą nepatenka, bet turi interesą pagal savo veiklos pobūdį ir galiojančią tvarką:

- Seniūnas
- Seniūnaitis
- Kultūros paveldo departamentas (Žemaitės paminklas, Kultūros vertybių registro nr. 7426)
- Lietuvos rašytojų sąjunga
- Visuomeninė želdynų ir želdinių apsaugos ir priežiūros komisija prie Vilniaus miesto savivaldybės administracijos
- Poezijos pavasario renginių organizatoriai
- Vaikai ir tėvai (vaikų žaidimo aikštelė)
- Paaugliai (paauglių pamėgta laiko praleidimo vieta)
- Medžių gynėjai (dėl brandžių medžių išsaugojimo)
- Vilniaus miesto bendruomenė (Žemaitės skveras yra miesto reikšmės viešoji erdvė)

Toliau tyrinėjame socialinius rodiklius.

Gyventojų amžius Naujamiesčio seniūnijoje: 0–10 m. 2298, 11–20 m. 2834, 21 – 30 m. 3358, 31 – 40 m. 7715, 41 – 50 m. 5166, 51 – 60 m. 3758, 61 – 70 m. 3411, 71 – 80 m. 1912.

Pajamos Vilniuje: Sodros 2021 m. duomenimis vilniečių vid. pajamos siekė 1830 eurų (prieš mokesčius).

Nedarbingumas Vilniuje: 2021 m. Lietuvos statistikos departamento duomenimis Vilniuje užimtumo lygis – 82,5%.

Nusikalstamumas Naujamiestyje: 2019 m. duomenimis nusikaltimų skaičius 1000 gyventojų per metus Naujamiestyje yra ~27 nusikaltimai. 90 proc. jų sudaro vagystės be smurto ir fizinio smurto nusikaltimai.

Šie rodikliai nuo platesnio konteksto rodiklių menkai skiriasi, tad Žemaitės skverui papildomų dedamųjų neatskleidė. Tačiau kitų projektų atvejais šie rodikliai galėtų atskleisti tokius pavyzdžius:

- didesnis senjorų procentas;
- tautinių mažumų gyvenama vietovė;
- saugumo iššūkis dėl didesnio nusikalstamumo;
- daugiau jaunų šeimų ir poreikis vaikų erdvėms;
- žemos pajamos ir aukštas nedarbas;
- kita...

Atsižvelgiant į Vilniaus bendrojo plano duomenis aplinkinės teritorijos pakliūna į žaliųjų plotų pasiekiamumo zoną, kurioje gyventojai nutolę nuo želdynų 200 m spinduliu. Nors pagal bendrąjį planą rajone žaliųjų plotų rekreacijai nestinga, bet reikėtų atsižvelgti į užstatymo intensyvumą ir daryti išvadą, kad aplink gyvenantiems tema aktuali ir jie norėtų pasisakyti ir būti išgirsti.

Apibendrinus, socialiniai rodikliai, ne tik padeda identifikuoti papildomas suinteresuotas socialines grupes, bet ir veda prie teritorijos analizės – galima daryti išvadą, kokie klausimai bus itin aktualūs konsultacijų metu.

2.11 (tęsiama) 400 m spindulio kartografinės analizės metodas hipotetiškai pritaikytas Žemaitės skvero atvejui Vilniuje.

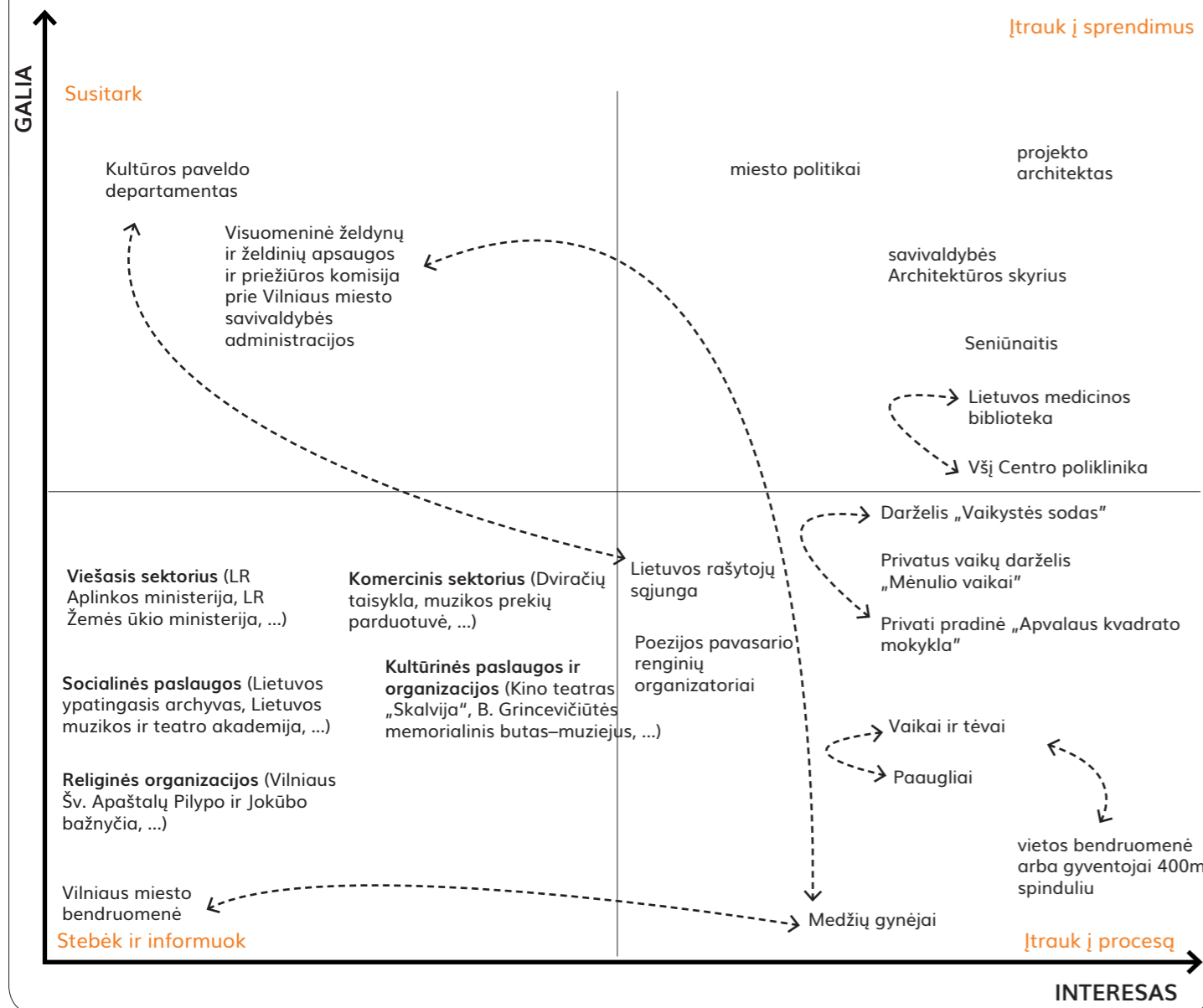

2.12 Žemaitės skveras. Šaltinis: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:C5%BDemait%C4%97_Square,_Vilnius,_April_2015_\(03\).JPG](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:C5%BDemait%C4%97_Square,_Vilnius,_April_2015_(03).JPG)

Pavyzdys (tęsiama)

02 Pozicionuojame suinteresuotas šalis galios ir intereso matricoje. Projektu silpniau suinteresuotas šalis galima grupuoti, pavyzdžiui, apibendriname komercinio sektoriaus atstovus, socialinių paslaugų atstovus ir pan.

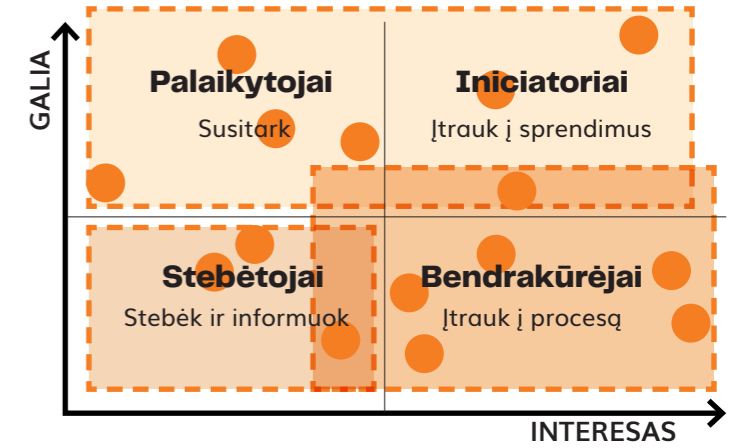
03 Identifikuojame ryšius tarp suinteresuotų šalių ar jų grupių. Tai padės ateityje modeliuojant dalyvavimo procesą.

2.11 (tęsiama) 400 m spindulio kartografinės analizės metodas hipotetiškai pritaikytas Žemaitės skvero atvejui Vilniuje.

Kaip dirbti su skirtinguose matricos kampuose esančiomis suinteresuotomis šalimis?

Remiantis galios ir intereso matrica, visas suinteresuotas šalis galime suskirstyti į keturias grupes. Trumpai aptarsime, kaip skirtingai dirbti su šiomis grupėmis kuriant ir įgyvendinant visuomenės įtraukimą į viešųjų erdvių projektus.

2.13 Suinteresuotų šalių matrica.

Palaikytojai

Turi didelę galią, bet neturi intereso

Pagrindinis tikslas dirbant su šia grupe – užtikrinti, kad turite jų palaikymą. Šių suinteresuotų šalių nebūtina įtraukti į visus etapus, tačiau reikėtų informuoti, bendradarbiauti įstatymų nustatyta tvarka ir prirėkus, organizuoti atskirus susitikimus išklausančias pastabas.

Pavyzdžiai: kiti savivaldybės skyriai, meras, institucijos įgyvendinančios kontrolę ir apsaugą (kultūros paveldo departamentas, aplinkos apsaugos departamentas, Valstybinė kultūros paveldo komisija ir pan.).

Stebėtojai

Turi mažą interesą ir neturi galios

Šias suinteresuotas šalis galime apibendrinti kaip stebėtojus, kuriuos svarbu informuoti apie projektą. Taip pat šių šalių įtraukimo į viešosios erdvės projektą laipsnį – ar užteks tik informuoti, ar reikės ir konsultuotis (pavyzdžiui, atlikti apklausą) – nustatysite pagal viešosios erdvės lygį (daugiau apie tai – kitoje dalyje).

Pavyzdžiai: miestiečiai gyvenantys toli nuo projekto lokacijos ir pan.

Iniciatoriai / Įgyvendintojai

Turi didelį interesą ir galią

Šiame matricos kvadrante esančios suinteresuotos šalys yra pagrindinės projekto grupės, nes turi didžiausią galią sprendimų priėmimo. Tarp šių suinteresuotų šalių svarbu nuolat palaikyti bendrą viziją dėl projekto tikslų ir taikomų priemonių. Jei tarp šių suinteresuotų šalių iškyla konfliktas ar nesutarimai, jie turi būti iš karto sprendžiami viduje.

Pavyzdžiai: savivaldybės skyriai, kurie planuoja ir įgyvendina visuomenės dalyvavimo procesą; miesto politikai, kurie domisi procesu ir jį palaiko.

Bendrakūrėjai

Turi didelį interesą, bet neturi galios

Šios matricos dalies grupės yra pagrindinės visuomenės dalyvavimo viešųjų erdvių projekte proceso dalyvės. Jos turi būti nuolat informuojamos, įtraukiamos, o pasibaigus veikloms, šioms grupėms turi būti suteiktas grįžtamasis ryšys apie tai, kaip jų dalyvavimas prisidėjo prie sprendimų. Tinkamai įtrauktos šios suinteresuotos šalys taps projekto palaikytojos, tačiau jei proceso metu suklystama arba pasirenkama neįtraukti – šios grupės gali tapti projekto priešininke. Bendrakūrėjams turėtų būti suteikiama daugiau galios priimančias sprendimus nei stebėtojams.

Pavyzdžiai: vietos gyventojai, vietos naudotojai, medžių gynėjai ir pan.

2.14 Rekomenduojamas darbas su skirtingomis suinteresuotų šalių grupėmis pagal sudarytą matricą.

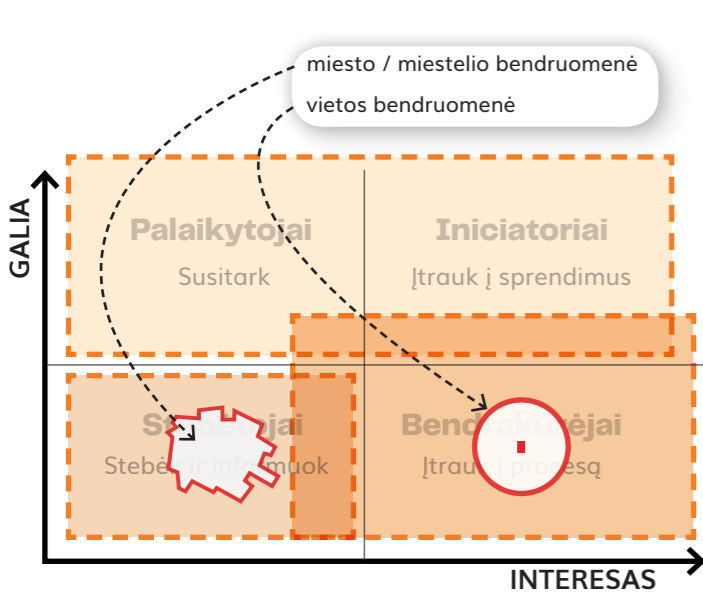
Kaip skirtingai dirbti su suinteresuotomis šalimis priklausomai nuo viešosios erdvės reikšmės: rajono, miesto/miestelio ir nacionalinės?

Lokali reikšmės viešoji erdvė

Su vietos bendruomene dirbkite, kaip su bendrakūrėjais.

Miesto/miestelio reikšmės viešoji erdvė

Šiuo atveju šalia įprastai identifikuojamos vietos bendruomenės teritoriniu pagrindu pridėdame dar vieną šalį – miesto/miestelio bendruomenę. Galios ir intereso skalėje ši suinteresuota šalis turėtų atsirasti stebėtojų dalyje. Miesto bendruomenę reikia ne tik informuoti, bet ir įtraukti į konsultavimosi ar kitus dalyvavimo etapus ar bent suteikti tokią galimybę. Vis dėlto, daugiausiai resursų turėtų būti skirta tam, kad į dalyvavimo veiklas įsitrauktų 400 m spindulio analizės metu identifikuotos suinteresuotos šalys. Taip pat miesto bendruomenei turėtų būti suteikiama mažesnė galia sprendimams nei ta, kuri suteikiama bendrakūrėjams (vietos gyventojams ir pan.).

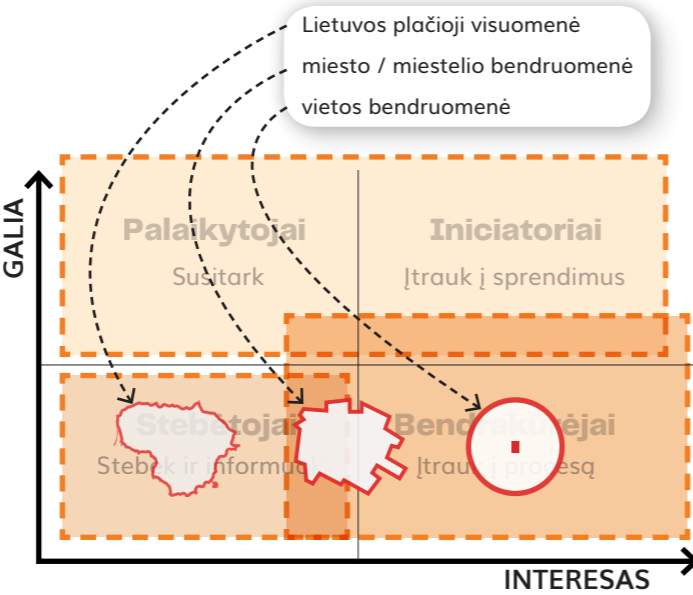
Miesto viešoji erdvė

2.15 Miesto reikšmės viešosios erdvės projektas: vietos ir miesto bendruomenių išsidėstymas galios / intereso matricioje.

Nacionalinės reikšmės viešoji erdvė

Viešajai erdvei turint nacionalinę reikšmę šalia vietos bendruomenės ir miesto/miestelio bendruomenės pridėdame naują suinteresuotą šalį – plačią visuomenę. Tokiu atveju interesų ir galios matricioje vietos bendruomenė ir miesto bendruomenė yra bendrakūrėjų ar stebėtojų kvadrante, o šalies – stebėtojų.

Nacionalinės reikšmės viešosios erdvės atveju, į visuomenės dalyvavimo procesus reikėtų aktyviai įtraukti vietos ir miesto gyventojus, o plačią visuomenę turėtų būti informuojama ir turėti galimybę konsultuoti dėl viešosios erdvės sprendimų. Lyginant tarp vietos, miesto ir plačiosios visuomenės didžiausių galių sprendimams šiuo atveju turi vietos bendruomenė, vidutinę – miesto, o mažiausią – plačią visuomenę.

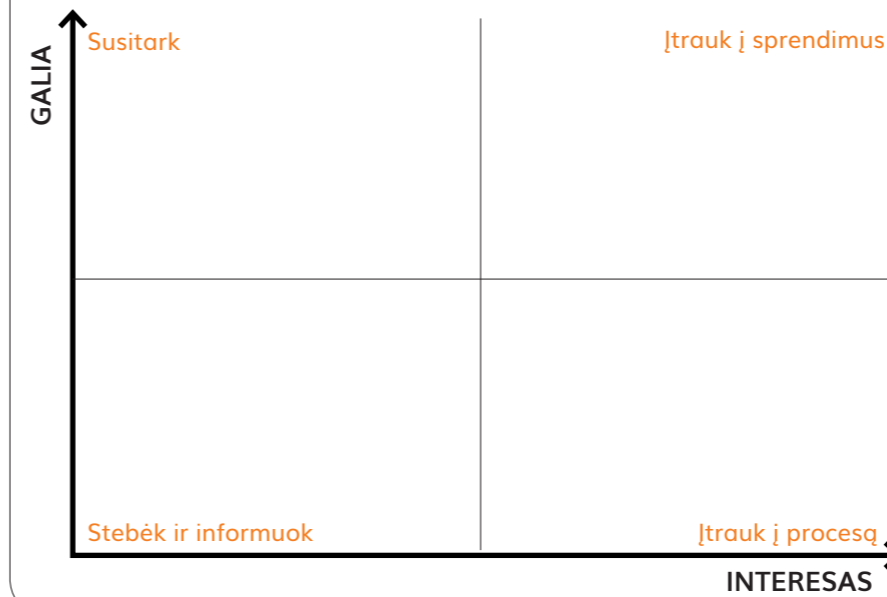

Nacionalinė viešoji erdvė

2.16 Nacionalinės reikšmės viešosios erdvės projektas: vietos ir miesto bendruomenių išsidėstymas galios / intereso matricioje.

U2. Išsivardinkite suinteresuotas šalis ir sudarykite jų matricią. Numatykite, kaip skirtingai elgsitės su suinteresuotų šalių matricos ketvirčiais.

Vertinkite faktinį suinteresuotų šalių susidomėjimą. Tačiau galios ašyje projektuokite patys, kiek galios norite suteikti kiekvienai grupei šiame projekte.

Projekto eigoje sužinosite daugiau duomenų ir geriau pažinsite suinteresuotas šalis – matricią nuolat peržiūrėkite ir pritaikykite prie naujų aplinkybių

2.17 Suinteresuotų šalių matricos šablonas.

2.16 Plėneras „Idėjų lysvė“ bendruomenės darže Pilaiteje, Vilniuje. Nuotr. Tado Botyriaus

02 Vietos tyrimas ir projekto įvertinimas

Kad sėkmingai galėtumėte suorganizuoti visuomenės dalyvavimo procesą, turite atlikti preliminarų vietos tyrimą ir aiškiai suprasti unikalią projekto situaciją dviem aspektais:

- prognozuojamas konfliktiškumas;
- pokyčių mastas nuo pavienių elementų atnaujinimo iki naujos erdvės.

Vietos tyrimas

Priklausomai nuo konteksto ir erdvę reglamentuojančių įstatymų (Želdynų įstatymas, Statybos įstatymas, Teritorijų planavimo įstatymas), atliekami vietos tyrimai: urbanistinis, istorinis, biologinis, architektūrinis ir pan.

Taip pat atliekamas antropologinis ir/arba socialinis tyrimas, kurio tikslas – išsiaiškinti ir įvertinti visuomenės poreikius (privaloma viešiesiems želdynams pagal Želdynų įstatymo 19 str.), vietos įpročius ir socialinius ryšius.

Kas lemia viešosios erdvės kokybę ir kaip ją įvertinti?

Jungtinių Tautų *Habitat* programos viešųjų erdvių kokybės nustatymo sistema rekomenduoja tirti viešąsias erdves penkiais pjūviais:

- **Elgesys ir erdvės naudotojai.** Šios analizės tikslas išsiaiškinti kas naudojasi erdve ir kaip. Kokybiška viešoji erdvė atitinka jos naudotojų poreikius, ypač tų, kurie yra socialiai pažeidžiami.
- **Pasiekiamumas.** Tiriant pasiekiamumą aiškinamasi, kaip lengva patekti į viešąją erdvę fiziškai ir jausmiškai. Viešoji erdvė turėtų būti prieinama pėsčiomis, dviračiu ir viešuoju transportu, ypač žmonėms su negalia ir senjorams. Taip pat analizuojama ar miestiečiai jaučiasi laukiami šioje erdvėje ir ar patogiu iki jos nusigauti.
- **Mažoji architektūra ir paslaugos.** Šis pjūvis analizuoja esančią infrastruktūrą leidžiančią žaisti, ilsėtis, užkandžiauti ir kitus įrenginius leidžiančius patogiai leisti laiką lauke: šiukšlinės, apšvietimą,

tualetus ir pan. Atkreipiamas dėmesys į mažosios infrastruktūros ir įrenginių kiekį, pasiskirstymą ir būklę.

- **Komfortas ir saugumas.** Vertinant erdvės saugumą analizuojame kaip žmonės jaučiasi erdvėje. Analizuojami kvapai, garsas, matomumas, erdvės ir jos elementų būklė, vietos identitetas. Saugumo jausmas yra subjektyvus, todėl svarbu įvertinti kaip saugumą vertina skirtingos demografinės grupės. Pavyzdžiui, vyrai ir moterys; suaugę, jaunimas ir senjorai; ir pan.
- **Žalioji aplinka.** Žaliosios miesto erdvės didina gyvenimo mieste kokybę ir prisideda prie miestiečių sveikatos. Kokybiški želdiniai gerina oro kokybę, mažina akustinę taršą ir padeda reguliuoti oro temperatūrą. Medžiai, veja, krūmai ir kiti želdiniai prisideda prie klimato kaitos padarinių mažinimo miestuose.

Vietos socialiniam tyrimui naudokite šiuos įrankius (detalūs įrankių aprašymai skyriuje 7. *Priedas*):

- Apklausos (internetinės ir/arba spausdintos);
- Gyvi susitikimai su identifikuotomis šalimis (asmeniniai interviu arba diskusijų grupės);
- Renginiai vietoje, kurių metu apklausiami praeiviai;
- Stebėjimas (ypač svarbu dabartinių naudotojų pažinimui esamų erdvių atnaujinimo projektuose);
- Pasivaikščiojimai su gyventojais.

Vietos analizę gali papildyti ir šie dokumentai bei duomenys apie viešąją erdvę:

- demografijos, nusikaltimų ir oro kokybės rodikliai;
- mokslininkų ir savivaldybės atlikti tyrimai;
- straipsniai spaudoje ir turinys socialiniuose tinkluose.

Analizės pabaigoje turima informacija:

- **Suinteresuotų šalių matrica** ir jų rolės (atlikote žingsnyje 01 *Suinteresuotų šalių analizę*)
- **Kokybinių ir kiekybinių duomenų rinkinys** apie viešąją erdvę (žemėlapiai, straipsniai, nuotraukos, tyrimai, apklausos ir pan.);
- **Tyrimo išvados** trumpame tyrimo duomenis apibendrinančiame dokumente.

Remiantis atlikta analize suformuluokite viešosios erdvės projekto tikslus. Tai padės programuoti visuomenės įtraukimą, aiškiau suvoksite, kokio indėlio tikėtis iš bendruomenės.

Galimi viešųjų erdvių projektų tikslai

- socialinių ryšių kūrimas;
- vietinės ekonomikos skatinimas;
- tvaraus gyvenimo būdo skatinimas ir klimato kaitos padarinių mažinimas;
- miesto judumo strategijos tikslų įgyvendinimas;
- sveikatos stiprinimas;
- saugumo jausmo didinimas;
- lygių galimybių ir socialinės įtraukties skatinimas;
- moterims, vaikams ir/ar senjorams draugiškos erdvės kūrimas;
- visuomenės įsitraukimo skatinimas;
- ...

2.18 Galimi viešųjų erdvių projektų tikslai

U3. Atlikite preliminarų vietos tyrimą, suformuokite išvadas. Įvardinkite viešosios erdvės projekto tikslus.

Konfliktiškumas

Kai suinteresuotų šalių sąrašas yra aiškus, svarbu įvertinti galimą konfliktiškumą arba poliarizaciją tarp atskirų jų grupių ir savivaldos.

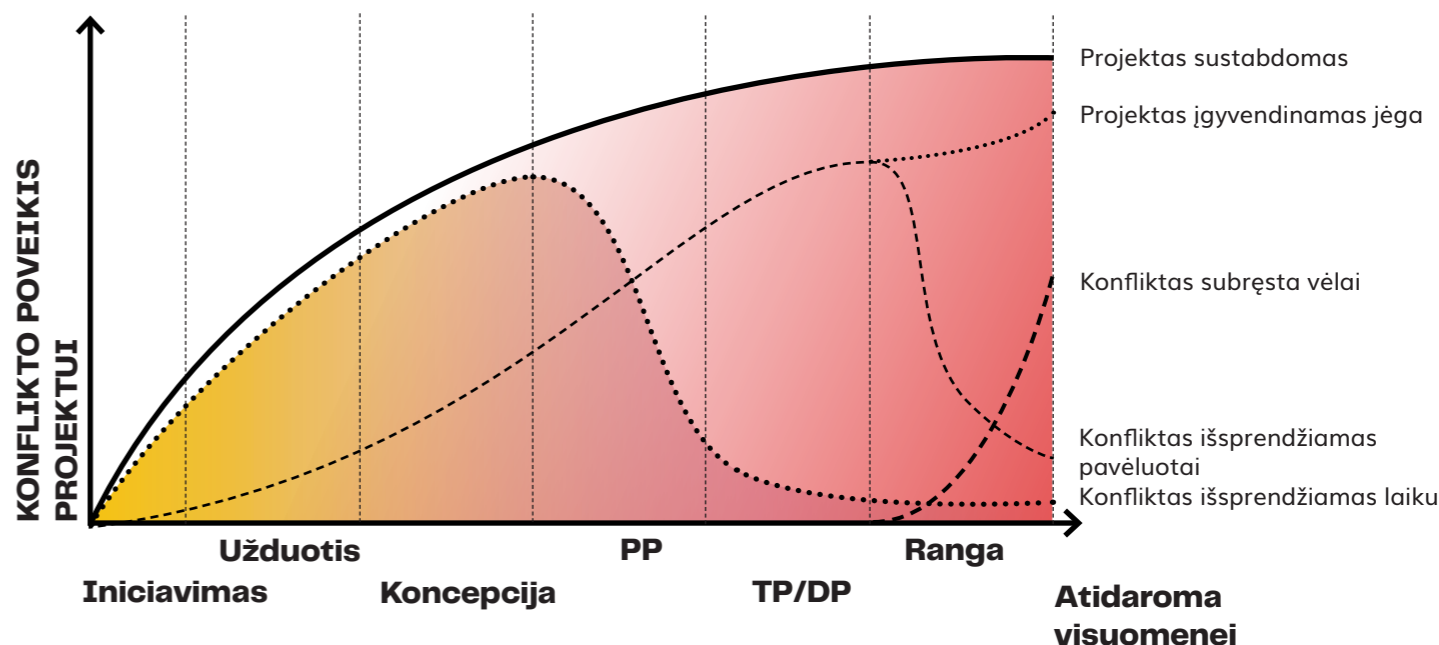
Incijuotas projektas mobilizuoja skirtingas interesų grupes ir nuomonių poliarizacija išryškėja. Nei vienas projektas neišvengs nuomonių įvairovės ir tai reikėtų priimti kaip neišvengiamą aplinkybę ir projektą praturtinančią sąlygą. Tačiau aštrus nuomonių išsiskyrimas veda į konfliktines situacijas, kurios, jei laiku nesprenžiamos, sužlugdo projektą.

Iliustracija apačioje parodo, kad anksti identifikuotas ir išspręstas konfliktas nepaveikia projekto eigos. Delsiant spręsti, konfliktas gali neigiamai paveikti projekto įgyvendinimo programą. Įgyvendinimas jėga ar projekto sustabdymas užduoda prastą toną tolimai ateičiai ir iš tokio taško sekančio projekto atveju pajudėti bus dar sunkiau.

Kaip minėta, konfliktai kyla tarp visuomenės ir savivaldos, bendruomenių viduje ar tarp skirtingų suinteresuotų šalių grupių. Svarbu identifikuoti kuriomis kryptimis konfliktas vystosi ir pagal tai derinti suvaldymo žingsnius.

Dažnu atveju konfliktiškumas yra užprogramuotas ir nepriklauso nuo projekto sprendinių kokybės. Žvelgiant į pagrindines konfliktų priežastis pastebime, kad dauguma kyla dėl skirtingų vertybių, vykdomos veiklos pobūdžio, nepasitikėjimo institucijų darbu, neįsigilinimo į aplinkybes ar informacijos stokos. Daugumą šių priežasčių galima eliminuoti komunikacinėmis priemonėmis konfliktui nepasiekus piko.

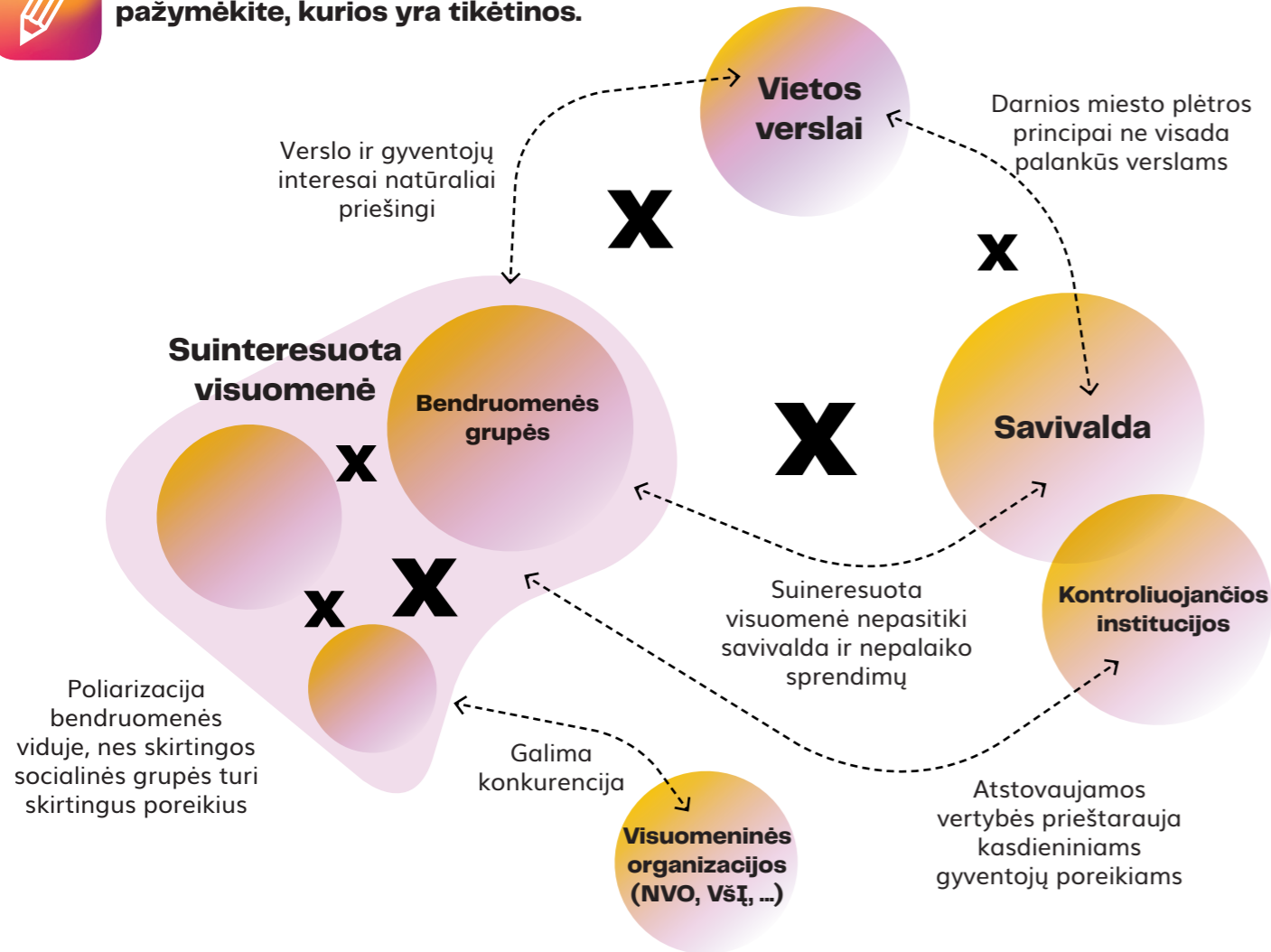
Imkitės sprendimo kuo anksčiau, leiskite nesutariančioms pusėms susitarti, kurkite pasitikėjimą.

2.18 Konflikto poveikį projektui iliustruojanti diagrama.

U4. Įsivertinkite numatomas konflikto kryptis – pažymėkite, kurios yra tikėtinos.

Rezultatas:

- Skirtingose numatomo konflikto kryptyse esančios grupės reikalauja atskiro dėmesio. Tai reiškia, kad turite organizuoti atskirus susitikimus su šiomis grupėmis, kad pažintumėte jų poreikius, sudarytumėte objektų vertinimą ir paruoštumėte poreikių derinimo strategiją.
- Kai skiriate individualaus dėmesio, tada galite leisti šioms grupėms siekti kompromiso tarpusavyje. Nešališkai moderuokite jų diskusijas.
- Kuo daugiau numatomo konflikto krypčių identifikuojate, tuo daugiau susitikimų ir komunikacijos jums reikės, kad suvaldytumėte situaciją. Tad šis pratimas padės planuoti tolimesnių renginių programą.

2.19 Galimai konfliktuojančias puses iliustruojanti diagrama.

Konflikto taškų pavyzdžiai

- Vietos bendruomenė nori patenkinti savo rekreacinius poreikius, o Valstybinė kultūros paveldo komisija rekomenduoja istorinio parko atstatymą.
- Toje pačioje bendruomenėje automobilių savininkai nori daugiau vietos automobilių parkavimui, o likusi bendruomenės dalis nori daugiau želdinių.
- Šeimos nori erdvės, pritaikytos vaikų žaidimams, o vaikų neturintys tam prieštarauja, nes nenori triukšmo.
- Visuomenė nori daugiau želdinių, o Valstybinė kultūros paveldo komisija draudžia sodinti virš archeologinių radinių.
- Visuomenė nori, kad seni medžiai būtų išsaugoti, o specialistai rekomenduoja juos atsodinti.

2.20 Konflikto taškų pavyzdžiai.

U5. Įsivertinkite numatomus konflikto taškus tarp suinteresuotos visuomenės ir savivaldybės – pažymėkite, kurie taškai yra tikėtini.

Rezultatas:

- Projekto valdymo klausimus spęskite intensyvia ir ankstyva komunikacija. Dozuokite informaciją skirdami po atskirą žinutę kiekvienam probleminei klausimui.
- Projekto dizaino klausimus spęskite kartu su bendruomene, leiskite jai prisidėti prie sprendimų, bet vadovaukitės strateginiais miesto/miestelio tikslais ir darnaus vystymosi principais.
- Neleiskite, kad nesusijusių aplinkybių klausimai paveiktų visuomenės nuomonę apie jūsų projektą. Valdykite informacinį foną objektyvia ir reguliaria komunikacija.

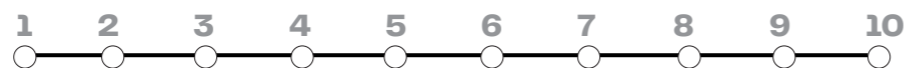
2.21 Trys konflikto priežasčių grupės.

U6. Įsivertinkite numatomą konfliktiškumo tikimybę.

Atsakykite į žemiau pateiktus klausimus, savo atsakymus ties kiekvienu klausimu vertindami skalėje nuo 1 iki 10. Prie kiekvieno klausimo pateikti pavyzdžiai padės orientuotis skalėje.

Pokyčių masto ir numatomo konfliktiškumo vertinimas padės objektyviai planuoti, kiek dėmesio skirti visuomenės dalyvavimui viešosios erdvės projekte ir kokio kokybinio lygmens dalyvavimo jums reikėtų siekti, kad darbas su visuomene būtų sklandus, o jūsų resursai panaudoti racionaliai.

Ar bendruomenės viduje jaučiama poliarizacija – skirtingos socialinės grupės konkuruoja dėl vietos ir turi prieštarigus poreikius?

1 poliarizacijos nėra, grupės pačios tarp savęs susitaria dėl bendrų poreikių
2 poliarizacija jaučiama, bet aštraus susipriešinimo nėra
3 jaučiamas susipriešinimas tarp skirtingų grupių (pavyzdžiui, jaunimas nori sporto aikštyno, senjorai nori ramybės)

Ar su projekto teritorija asocijuojamos tiesiogiai nesusijusios, bet opios rajono problemos?

1 visuomenė patenkinta esama būkle, rajone problemų nėra
2 problemų yra, bet visuomenė supranta, kad jas spręsimė atskirai
3 taip, tvyro įtampos (pavyzdžiui dėl trūkstančių parkavimo vietų, nesutvarkytų gatvių, menkai kontroliuojamų statybų ar pan.)

Ar teritorijai galiojantis apsaugos, paveldo ar kitas ribojantis statusas riboja galimybę erdvę naudoti rekreaciniams poreikiams?

1 nėra jokių apribojimų
2 apribojimai taikomi, bet interesus galime suderinti
3 taip, tai nacionalinės reikšmės kultūros objektas

Ar vietos verslų interesai yra priešingi gyventojų interesams – gyventojai ir verslai konkuruoja dėl vietos ir turi prieštarigus poreikius?

1 poliarizacijos nėra, gyventojai ir verslai vieni kitus palaiko
2 galimas nuomonių išsiskyrimas nujaučiamas
3 konfliktiškumas aiškus (pavyzdžiui, gyventojai nori žalumos ir mažiau lankytojų, verslai daugiau ploto prekybai ir daugiau lankytojų)

Ar gyventojai pasitiki savivalda ir palaiko sprendimus?

1 taip, dirbame išvien su visuomene, savivaldos sprendimai palaikomi
2 prieštaravimų nepasigirsta, bet palaikymo irgi nėra
3 visuomenė priešinosi visiems sprendimams

Konfliktiškumas

Mažai tikėtinas

Tikėtinas / Vidutiniškai intensyvus

Labai tikėtinas / Intensyvus

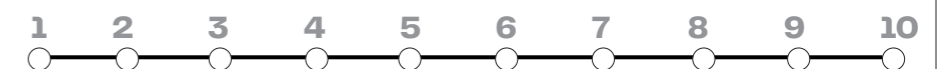
2.22 Numatomo konfliktiškumo įsivertinimo lentelė

Pokyčių mastas

Projekto pokyčių mastas varijuoja nuo visiškai paviršutiniškų atnaujinimo darbų iki fundamentalios reorganizacijos ar net visiškai naujos erdvės kūrimo. Visuomenei svarbūs tie projektai, kurie keičia naudojimosi galimybes, erdvinį išplanavimą ar estetiką. Taigi prie intervencijų apimties turi būti derinamas ir visuomenės dalyvavimo intensyvumas. Jei pakeitimai nėra reikšmingi (pavyzdžiui, suolai atnaujinami į patogesnius, o apšvietimas pakeičiamas į energiją taupantį), tai užtenka informuoti visuomenę apie būsimus darbus. Kuo reikšmingesnė transformacija, tuo svarbiau bendradarbiauti su visuomene, kad rezultatas kuo geriau atitiktų jų poreikius. Pokyčių mastui augant, turi augti ir visuomenės įsitraukimas.

U7. Įsivertinkite projekto pokyčių mastą.

Ar keičiasi erdvinis išplanavimas?

1 erdvinis išplanavimas nekeičiamas
2 erdvės išplanavimas keičiamas minimaliai
3 taip, erdvinis išplanavimas bus keičiamas pastebimai

Ar keičiasi viešosios erdvės programa ir numatytos funkcijos?

1 esamos funkcijos išlaikomos
2 funkcijos praplečiamos, bet savo charakteriu išlieka panašios
3 taip, reikšmingai arba tai naujai kuriama viešoji erdvė

Ar reikšmingai atnaujinami želdiniai?

1 pokyčiai želdinių nepalies
2 esami želdiniai bus išlaikyti ir papildyti naujais
3 taip, specialistai rekomenduoja želdinių atnaujinimą

Ar keičiasi estetiškas išvaizda?

1 atnaujinami nusidėvėję elementai, pritaikomos technologinės inovacijos, bet visumos išvaizda nesikeičia
2 naujos estetikos elementai reikšmingai paveiks visumos išvaizdą
3 viešajai erdvei bus pritaikyta nauja estetika

Pokyčių mastas

Pavienių elementų atnaujinimas

Reikšmingi pokyčiai

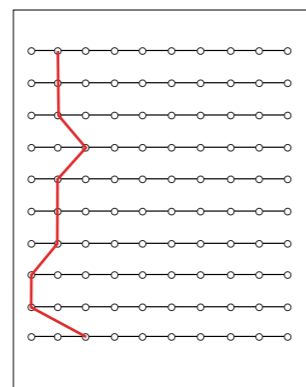
Visiška transformacija

2.23 Pokyčių masto įsivertinimo lentelė

U8. Įsivardinkite, kurio kokybinio lygio visuomenės įtraukimas rekomenduojamas jūsų projektui (1–5).

Įvertinkite, kaip atrodo jūsų atsakymų visuma sujungdami jūsų pažymėtus taškus į grandinę. Gautas vaizdas schematiškai parodo, kiek dėmesio turėtumėte skirti visuomenės dalyvavime šiame projekte.

Dešimties taškų skalė padalinta į tris lygius. Jei jūsų visi atsakymai viename lygyje, tai vadovaukitės žemiau pateiktomis nuorodomis. Jei jūsų atsakymai maždaug viename lygyje, bet keli „šauga“ į viršų, tada įgyvendinkite dominuojančių atsakymų nurodomą dalyvavimą, bet atkreipkite dėmesį į skalės nuokrypius modeliuodami dalyvavimo procesą ir aštrius klausimus pasitikrinkite konsultuodamiesi ar įtraukdami visuomenę.

Šios rekomendacijos laikymasis užtikrins racionalų resursų panaudojimą, tačiau visada skatiname kelti kartelę aukščiau ir esant resursams aktyviai įtraukti visuomenę į sprendimus, net jei to nereikalauja projekto aplinkybės.

Šiame projekte pokyčiai bus minimalūs, o konfliktiškumas mažai tikėtinas. Užtenka vienos krypties kokybiško, savalaikio ir nuolat atnaujinamo informavimo.

1 kokybinis lygis

Informavimas

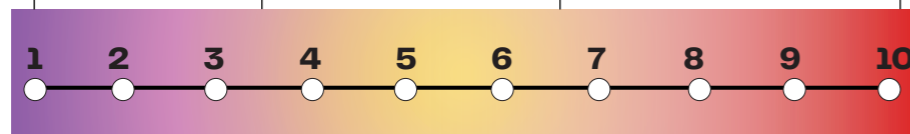
Esant abejotiniams aspektams ar aštresniems klausimams, rekomenduojama sprendimus patikrinti konsultuojantis su visuomene (2 kokybinis lygis)

Šiame projekte vyks reikšmingos erdvės transformacijos, o konfliktų tikimybė yra gan aukšta. Derėtų visuomenės dalyvavimui skirti pakankamai dėmesio – bendradarbiauti ir tartis įvairiais aspektais, deleguoti dalį sprendžiamosios galios.

3–4 kokybinis lygis

Įtraukimas / Bendradarbiavimas

Į pagalbą pasitelkite išorės ekspertus.

Šiame projekte vyks reikšmingi erdvės pokyčiai ir yra konfliktiškumo tikimybė. Patariama konsultuotis su visuomene – patikrinti sprendimus, gauti palaikymą.

2 kokybinis lygis

Konsultavimasis

Konfliktiškais klausimais reikėtų siekti įtraukimo ar bendradarbiavimo (3–4 kokybinis lygis) tokiu būdu išvengiant susipriešinimo augimo ir neigiamo poveikio projekto vykdymo programai.

2.24 Rekomenduojamas dalyvavimo kokybinis lygmuo pagal projekto pokyčių mastą ir numatomą konfliktiškumą.

U9. Apsispręskite, ar visuomenės dalyvavimo procesą tęsite iki projektavimo užduoties suformavimo, ar iki projektinių pasiūlymų suformavimo pabaigos?

Dalyvavimas iki projektavimo užduoties suformavimo

ARBA

Dalyvavimas iki PP suformavimo pabaigos (aktyviai įsitraukia projekto architektas)

2.25 Dalyvavimo trukmė projekto etapų atžvilgiu.

2.25 Plenaras „Idėjų lysvė“ bendruomenės darže Pilaiteje, Vilniuje. Nuotr. Tado Botyriaus

03 Dalyvavimo proceso dizainas

Atsižvelgiant į projekto ir savivaldybės patirties įvertinimo skalę sprendžiama, kokio lygmens visuomenės dalyvavimo reikia ir, kas šį dalyvavimą įgyvendins. Kuriamas dalyvavimo proceso dizainas ir komunikacijos planas.

Objektyviam palyginimui naudojama Tarptautinės visuomenės dalyvavimo asociacijos (angl. International Association for Public Participation) metodika, kurią sudaro penki kokybiniai lygmenys:

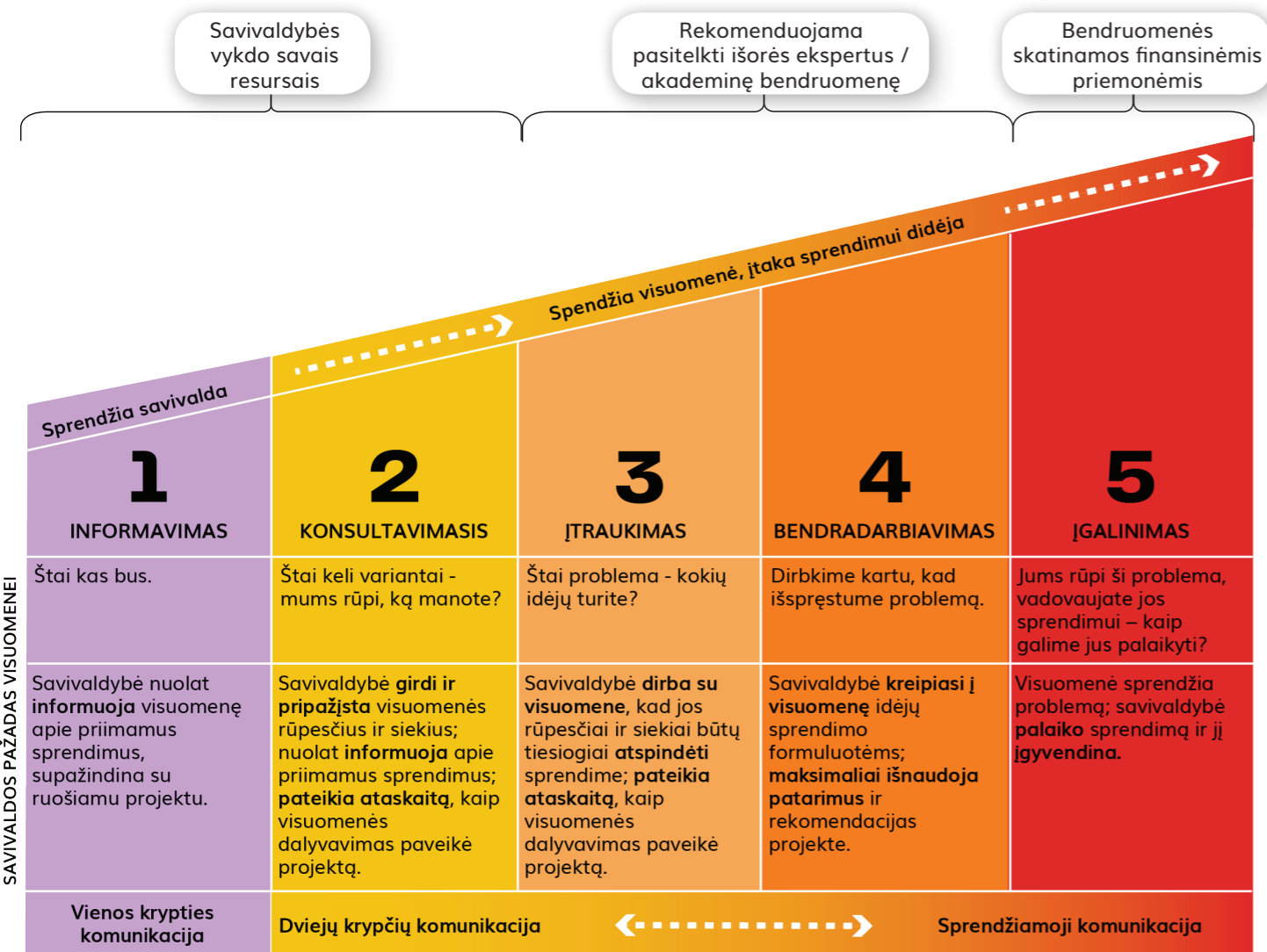
1. Informavimas – visuomenė nuolat informuojama apie projekto progresą.
2. Konsultavimasis – visuomenės rūpesčiai ir siekiai išklaunami, ji nuolat informuojama apie sprendinius, o sprendiniai atliepia gautus pasiūlymus. Galimas būdas, kai visuomenė gali pasirinkti iš pateiktų sprendinių priimtinausią. Atsiskaitoma, kaip visuomenės dalyvavimas paveikė rezultatus.
3. Įtraukimas – tiesiogiai dirbama su visuomene, kad rūpesčiai ir siekiai būtų atliepti sprendimuose. Atsiskaitoma, kaip visuomenės dalyvavimas paveikė rezultatus.

4. Bendradarbiavimas – visuomenė teikia idėjas kaip lygiavertis partneris. Idėjos maksimaliai panaudojamos sprendimuose.

5. Įgalinimas – visuomenės grupės pačios inicijuoja projektus, kurių įgyvendinimą finansinėmis priemonėmis palaiko savivalda. (Daugiau skyriuje 6. *Taikymas praktiškai.*)

Ši skalė nereiškia, kad visada turime siekti aukščiausio lygmens – įgalinimo. Tinkamiausias visuomenės įtraukimo lygmuo turi būti kaskart nustatomas pagal tai, kokios yra projekto aplinkybės ir turima savivaldybės patirtis bei resursai. Įsivertinus, koks visuomenės įsitraukimas bus vykdomas projekto atveju, pradedamas dėti dalyvavimo tikslai, įrankiai, tikslinė auditorija, terminai ir atsakingi asmenys. 2.23 lentelėje nurodyti tipiniai kiekvieno lygmens tikslai, uždaviniai ir galimi įrankiai.

Informavimas privalo būti įgyvendinamas visada nepriklausomai nuo to, kokio lygmens visuomenės įtraukimo sieksite. Daugiau skyriuje 5. *Būkite matomi – kokybiškas informavimas.*

2.27 Visuomenės dalyvavimo kokybinio įvertinimo skalė pagal Tarptautinės visuomenės dalyvavimo asociacijos (angl. International Association for Public Participation) sudarytą metodiką, adaptuotą Lietuvos kontekstui.

Kuriant dalyvavimo proceso dizainą, priklausomai nuo projekto, skirtinguose projekto etapuose gali tekti taikyti įvairius visuomenės įtraukimo lygmenis ir tarpusavyje derinti įvairius įrankius. Dešinėje pateikiame kelis tokio derinimo pavyzdžius.

Įrankių, skirtų darbiui su visuomene, sąrašą rasite šio gido skyriuje 7. *Priedai*. Įrankiai suskirstyti pagal dalyvavimo kokybinius lygmenis nuo informavimo iki įtraukimo (nuo 1 iki 5 lygmens). Tinkamus įrankius jūsų projektui išsirinksite atlikę šiuos žingsnius:

1. Naudodamiesi pateiktomis įsivertinimo skalėmis žingsnyje 02 *Vietos tyrimas ir projekto įvertinimas* jau nusistatėte, kokio kokybinio dalyvavimo lygmens reikalauja projektas. Pagal gautą atsakymą išsikelkite visuomenės dalyvavimo tikslus.

2. Pagal išsikeltus tikslus pasirinkite jūsų kokybiniame lygyje esančius metodus. Tame pačiame lygyje esančius metodus galite kombinuoti tarpusavyje. Jei organizuojate 3/4-to lygio įtraukimą/bendradarbiavimą, tai galite pasinaudoti ir konsultavimuisi (2-as lygis) tinkamais metodais. Tai padės užmegsti kontaktą, mobilizuoti bendruomenę ir ją paruošti 3/4-jo lygio renginiams.

3. Pagal pasirinktus metodus pasirinkite įrankius. Savo pasirinkimus galite patikrinti remdamiesi priede esančioje 7.19 lentelėje pateiktais klausimais. Tai padės suprasti praktinius skirtumus (renginio formatus, dalyvių skaičius ar jų anonimiškumą ir pan.) tarp įrankių. Siekite formatų įvairovės, nes tai padės įtraukti platesnį spektrą suiteresuotų šalių.

	Sprendžia savivalda	Sprendžia visuomenė, įtaka sprendimui didėja			
	1	2	3	4	5
	INFORMAVIMAS	KONSULTAVIMASIS	ĮTRAUKIMAS	BENDRADARBIAVIMAS	ĮGALINIMAS
Visuomenės įtaka priimant sprendimus	Jokios / labai maža	Maža	Vidutinė	Didelė	Visuotinė
Tikslai	Informuoti suinteresuotą šalį apie problemą, projektą ar sprendimą taip, kad ją būtų lengva rasti, paprasta suprasti ir įdomu skaityti. Suteikti informacijos, kuri padėtų suprasti temą, pasirinkimo galimybes ar sprendimus. Mobilizuoti suinteresuotą šalį ir paruošti kitiems dalyvavimo etapams.	Gauti grįžtamąjį ryšį apie siūlomus sprendimus, planus ar prioritetus. Atsižvelgti į grįžtamąjį ryšį kuriant sprendinius. Informuoti dalyvius apie tai, kaip buvo atsižvelgta į jų pastabas formuluojant sprendinius.	Dirbti tiesiogiai su suinteresuotomis šalimis, kurti sprendinius kartu su dalyviais. Sprendiniai turi atliepti procese iškeltas pastabas. Suteikti grįžtamąjį ryšį dalyviams apie tai, kokią įtaką jų dalyvavimas turėjo sprendiniams.	Priimti suinteresuotą šalį kaip partnerius, kurie turi tokią pačią galią sprendimams, kaip ir projekto vadovas. Planuoti ir kurti sprendinius kartu su suinteresuotomis šalimis. Prireikus, kartu kurti sprendimų alternatyvas. Suteikti grįžtamąjį ryšį dalyviams apie tai, kokią įtaką jų dalyvavimas turėjo sprendiniams.	Perduoti sprendimo galią suinteresuotoms šalims. Įgalinti suinteresuotą šalį veikti savarankiškai. Suteikti trūkstamus resursus, kad suinteresuotos šalys galėtų įgyvendinti savo idėjas.

2.28 Galimi tikslai dalyvavimo proceso dizainui sudaryti.

U10. Pagal išsikeltus tikslus pasirinkite taikytinus metodus ir įrankius.

1. Kokio dalyvavimo lygmens reikalauja projektas jau esate pasirinkę

2. Pagal išsikeltus tikslus pasirinkite taikytinus metodus.

3. Pasirinkite tinkamų įrankių kombinaciją pagal jų aprašymus 7. Priedai

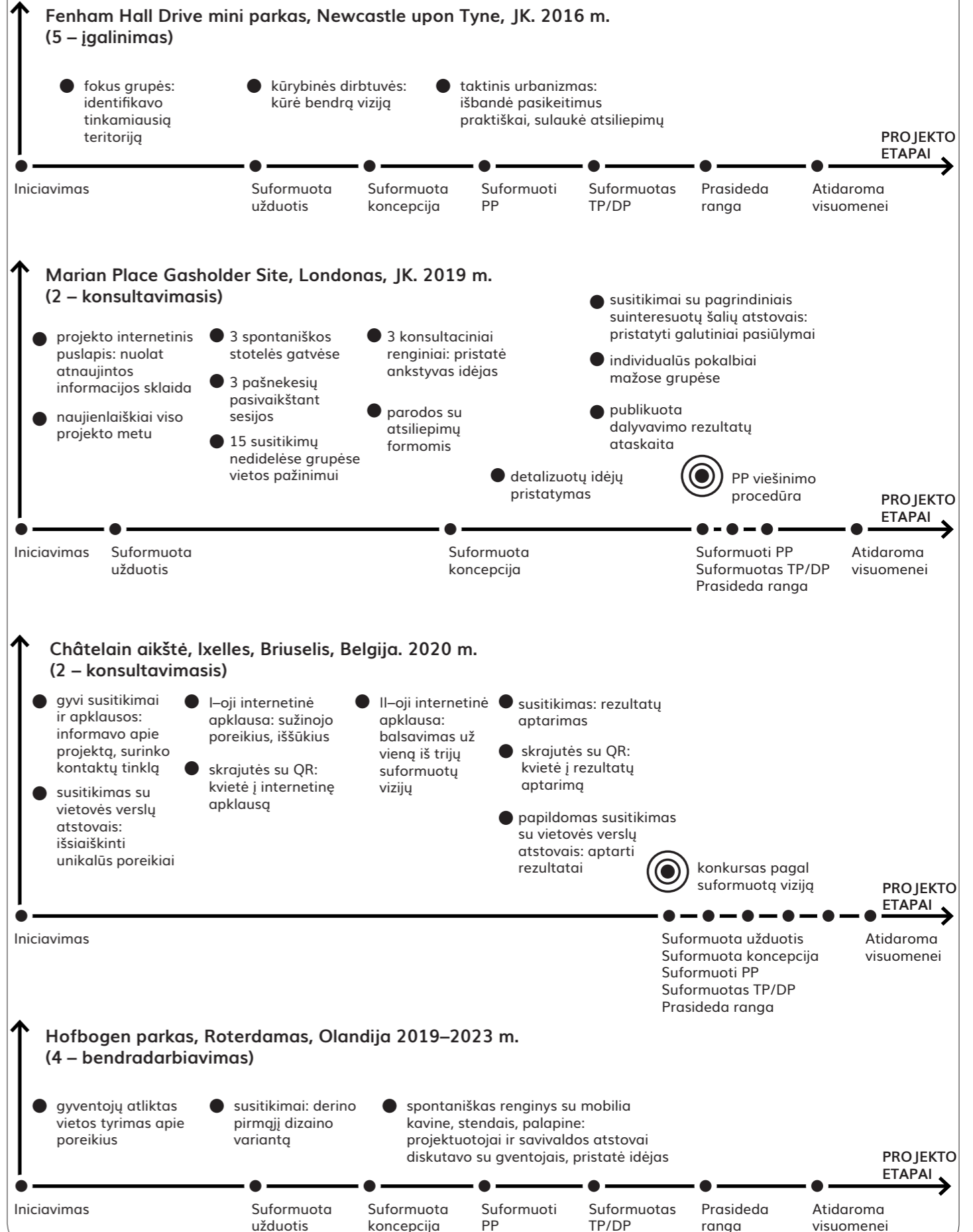
METODAI

ĮRANKIAI

1 INFORMAVIMAS	Informacijos sklaida	<ul style="list-style-type: none"> • Internetinė svetainė • Spausdinta informacija • Susirinkimas • Video
2 KONSULTAVIMASIS	Apklausa – konkretūs atsakymai į konkrečius klausimus.	<ul style="list-style-type: none"> • Spausdinta apklausa • Internetinė apklausa • Momentinė apklausa • Balsavimas arba vizualinės pirmenybės apklausa (angl. Dotmocracy, Dot Voting, arba Visual Preference Survey) • Komentarų kortelės (angl. Feedback Cards) • Spontaniškas gatvės renginys (angl. Pop-up)
	Diskusija – surenkamos atviro pobūdžio nuomonės.	<ul style="list-style-type: none"> • Pašnekesiai pasivaikštant (angl. walk and talk) • Diskusijų grupės • Projektų mugė • Pasaulio kavinės metodas (angl. World café) • Gyventojų panelė
	Kartografavimas – surenkamos atviro pobūdžio nuomonės su geografine nuoroda.	<ul style="list-style-type: none"> • Žemėlapių komentavimas • Skaitmeninės istorijos
	Fizinė intervencija	<ul style="list-style-type: none"> • Taktinis urbanizmas (taip pat vadinamas „pasidaryk pats“ urbanizmas, urbanistinė akupunktūra)
3/4 ĮTRAUKIMAS / BENDRADARBIAVIMAS	Diskusija – surenkamos atviro pobūdžio nuomonės konkrečiais klausimais ir suformuojamos išvados. Išvados formuoja projekto sprendimus.	<ul style="list-style-type: none"> • Forumas • Fokus grupės • Dialogo kavinė (angl. Dialog Café) • Debatai • Dialogo dirbtuvės (angl. Dialog Workshop) • Gyventojų žiuri (angl. Citizens' Jury) • Tematiniai dialogo stalai (angl. Thematic Dialogue Tables)
	Dirbtuvės – į rezultatą orientuotos kūrybinės sesijos grupėse.	<ul style="list-style-type: none"> • Vizijos kūrybinės dirbtuvės • Intensyvios kūrybinės dirbtuvės (pranc. Charrette) • Modeliavimas ant žemėlapių ar maketo • Stiprybių, silpnybių, galimybių ir pavojų analizė (angl. SWOT) • Trijų knygų metodas
	Žaidybinės dirbtuvės – į procesą orientuoti užsiėmimai veikiant grupėse ar individualiai. Rezultatas nėra labai svarbus.	<ul style="list-style-type: none"> • Dalyvaujamoji menai • Kraštovaizdžio skaitymo sesija • Idėjų siena ar bokštas • Bendruomenės tyrimų komandos
5 ĮGALINIMAS	Visuomenės grupės pačios inicijuoja sprendimus, kurių įgyvendinimą palaiko savivalda.	<ul style="list-style-type: none"> • Dalyvaujamoji biudžetas (angl. participatory budgeting) • Darbo grupė (angl. working group)

2.29 Dalyvavimo metodų ir įrankių paletė. Išsamiau apie kiekvieną įrankį skyriuje 7. Priedai.

Pavyzdys – visuomenės įtraukimo programos, taikytos užsienio šalių projektuose

2.30 visuomenės įtraukimo programos, taikytos užsienio šalių projektuose.

U11. Suformuokite dalyvavimo proceso dizainą – kiekvienam projekto etapui įvardinkite tikslinę auditoriją (suinteresuotas šalis), dalyvavimo tikslus, metodus, terminus.

Remiantis gautu atsakymu įsivertinant dalyvavimo lygį, kuris reikalingas jūsų projektui, pasirinkite atitinkamą lentelę ir ją užpildykite. Remkitės informacija pateikta lentelėje nr. 1 ir pateiktais skirtingų visuomenės įtraukimo lygių derinimo pavyzdžiais. Užpildžius šią lentelę būsite sukūrę savo dalyvavimo proceso dizainą.

Lentelėse pateikiami dalyvavimo proceso dizaino šablonai skirti 1 ir 2-tro lygmens dalyvavimui. Įsivertinus, kad reikia atlikti aukštesnio lygmens dalyvavimo procesą, rekomenduojama samdytis išorės ekspertus, kurie galėtų padėti įgyvendinti trečio (įtraukimas) arba ketvirto (bendradarbiavimas) lygmens visuomenės dalyvavimą viešosios erdvės projekte.

Pildykite, jei siekiate 1 – Informavimas įtraukimo lygmens

Projekto etapai	Visuomenės įtraukimo lygmuo	Tikslinė auditorija (suinteresuota šalis)	Tikslas	Įrankiai	Terminai
Iniciavimas	1 – Informavimas				
Užduoties suformavimas	1 – Informavimas				
Koncepcijos ruošimas	1 – Informavimas				
Projektinių pasiūlymų ruošimas	1 – Informavimas				
Techninio ir darbo projekto ruošimas	1 – Informavimas				
Rangos darbai	1 – Informavimas				
Atidarymas visuomenei	1 – Informavimas				

2.31 Visuomenės įtraukimo proceso dizaino šablonas informavimui.

Pildykite, jei siekiate 2 – Konsultavimasis įtraukimo lygmens

Projekto etapai	Visuomenės įtraukimo lygmuo	Tikslinė auditorija (suinteresuota šalis)	Tikslas	Įrankiai	Terminai
Iniciavimas	1 – Informavimas				
Užduoties suformavimas	1/2 – Informavimas ir konsultavimasis				
Koncepcijos ruošimas	1/2 – Informavimas ir konsultavimasis				
Projektinių pasiūlymų ruošimas	1/2 – Informavimas ir konsultavimasis				
Techninio ir darbo projekto ruošimas	1 – Informavimas				
Rangos darbai	1 – Informavimas				
Atidarymas visuomenei	1 – Informavimas				

2.32 Visuomenės įtraukimo proceso dizaino šablonas konsultavimuisi.

Pildykite, jei siekiate 3/4/5 Įtraukimas / Bendradarbiavimas / Įgalinimas įtraukimo lygmens. Konsultuoja išorės ekspertai.

Projekto etapai	Visuomenės įtraukimo lygmuo	Tikslinė auditorija (suinteresuota šalis)	Tikslas	Įrankiai	Terminai
Iniciavimas	1 – Informavimas				
Užduoties suformavimas	3/4/5 Įtraukimas / Bendradarbiavimas / Įgalinimas (atlieka išorės ekspertai)				
Koncepcijos ruošimas	3/4/5 Įtraukimas / Bendradarbiavimas / Įgalinimas (atlieka išorės ekspertai)				
Projektinių pasiūlymų ruošimas	3/4/5 Įtraukimas / Bendradarbiavimas / Įgalinimas (atlieka išorės ekspertai)				
Techninio ir darbo projekto ruošimas	1 – Informavimas				
Rangos darbai	1 – Informavimas				
Atidarymas visuomenei	1 – Informavimas				

2.33 Visuomenės įtraukimo proceso dizaino šablonas įtraukimui / Bendradarbiavimui / Įgalinimui

Pavyzdys – kelių visuomenės įtraukimo lygių derinimas kuriant dalyvavimo dizainą.

Projektas: naujo bendruomenės centro ir sporto arenos statyba

Visuomenės dalyvavimo lygmenys: informavimas, konsultavimasis ir įtraukimas

Suinteresuotos šalys: sporto ir rekreacijos interesų bendruomenės, skirtingos etninės bendruomenės, vietos gyventojai.

Projekto etapai	Visuomenės įtraukimo lygmuo	Tikslas	Įrankiai
Gauto finansavimo ir projekto pradžios paskelbimas	1 – Informavimas	Pasidalinti informacija apie projektą siekiant sudominti ir informuoti apie būsimas galimybes dalyvauti procese.	Informacija interneto svetainėje Pranešimas spaudai
Nuspręsti kokias paslaugas ir programas turėtų įgyvendinti projektas	2/3 – Konsultavimasis ir įtraukimas	Surinkti suinteresuotųjų šalių idėjas ir pasiūlymus apie tai, kokius poreikius turėtų tenkinti projektas.	Internetinė apklausa Dirbtuvės Pasaulio kavinės metodas Diskusinės grupės
Paruošti preliminarinius projektinius pasiūlymus	2 – Konsultavimasis	Gauti grįžtamąjį ryšį iš suinteresuotųjų šalių apie tai, kaip sprendiniai atitinka prieš tai aptartus poreikius.	Diskusinės grupės
Paruošti finalinius projektinius pasiūlymus	1 – Informavimas	Informuoti apie projektinius pasiūlymus įstatymų nustatyta tvarka	–
Rangos pradžia	1 – Informavimas	Informuoti apie rangos pradžią	Informacija interneto svetainėje Pranešimas spaudai El. laiškai dalyvavusioms suinteresuotoms šalims Socialiniai tinklai

2.34 Visuomenės įtraukimo įrankių derinimo pavyzdys. Parengta remiantis Town of Oakville, „Public Engagement Guide“.
Prieiga internete: <https://www.oakville.ca/townhall/public-engagement-guide.html>

Pavyzdys – kelių visuomenės įtraukimo lygių derinimas kuriant dalyvavimo dizainą.

Projektas: Vinohradská gatvės rekonstrukcijos plano sukūrimas (Praha)

Visuomenės dalyvavimo lygmuo: konsultavimasis

Suinteresuotos šalys: vietiniai gyventojai, savivaldybė, viešojo transporto kompanija.

Laikas	Visuomenės dalyvavimo priemonės
Sausis	Pradinis projekto derinimas su daug galios turinčiomis suinteresuotomis šalimis.
Vasaris	Analizė: • apklausa • bendruomenės žemėlapiavimas (angl. community mapping) arba matrica • pasivaikščiavimai, važiavimas dviračiais
Kovas	Pirmieji pasiūlymai ir derinimas su daug galios turinčiomis suinteresuotomis šalimis.
Gegužė	Vieša konsultacija: • konsultaciniai renginiai • paroda viešojoje erdvėje
Rugpjūtis	Pristatomi galutiniai projekto sprendimai

2.35 Visuomenės įtraukimo įrankių derinimo pavyzdys. Parengta remiantis The Prague Institute of Planning and Development „Participation Handbook“, 2018. Prieiga internete: <https://www.un.org/ecosoc/sites/www.un.org.ecosoc/files/files/en/2018doc/participation-handbook-exec-summary1.pdf>

Iteracijos – dalyvavimo dizainas kaip ciklinis procesas

Kuriant savo dalyvavimo proceso dizainą, atkreipkite dėmesį, kad projekto 7–nių žingsnių ciklas savo viduje gali turėti mikro ciklus, t.y. kad kiekvienas dalyvavimo formatas ar taikomas įrankis savo viduje turi tris etapus kaip ir visas projekto ciklas:

- Pasiruošimas;
- Įgyvendinimas;
- Apibendrinimas, įsivertinimas ir tobulinimas.

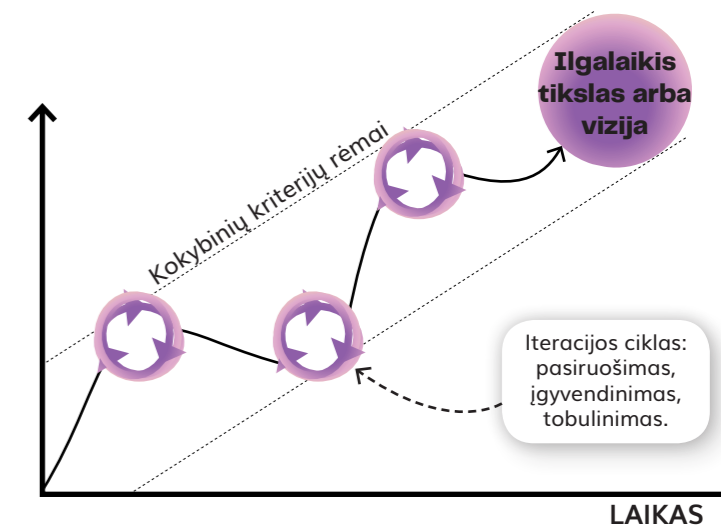
Iteracija (angl. iteration) – proceso kartojimas (arba mikro ciklas) skirtas nuosekliam rezultatų tobulinimui. Kiekvienas proceso pakartojimas yra viena iteracija, o kiekvienos iteracijos rezultatas yra sekančios iteracijos pradžia.

Pavyzdžiui, jei projektavimo užduoties formulavimo etape įgyvendinate konsultavimąsi ir jūsų visuomenės dalyvavimo programą sudaro gyvas susitikimas su visuomene bei apklausa, tuomet po susitikimo atlikite apibendrinimą, įsivertinimą ir priklausomai nuo gautų rezultatų pakoreguokite sukurtą apklausą.

Tokiu būdu dalyvavimo dizainas sudaromas iš daugelio ciklinių procesų, kurie leidžia mokytis, reaguoti į gautus duomenis, tobulinti taikomus įrankius procesu metu ir galutinį rezultatą (projektavimo užduotį arba projektinius pasiūlymus).

Ar reikalingas grįžtamasis ryšys dalyviams, savęs įsivertinimas ir prašymas, kad dalyviai įvertintų procesą kiekvienos iteracijos pabaigoje, priklauso nuo turimų resursų ir naudojamų dalyvavimo įrankių. Lentelėje pateikiamos rekomendacijos.

Daugiau informacijos apie tai, kaip apibendrinti, įsivertinti ir suteikti grįžtamąjį ryšį – šio gido 5, 6 ir 7–tame žingsniuose.

2.36 Iteracijų ciklas veda prie gerai pasvertos ir ištestuotos vizijos

	Įrankio iteracija	Projekto rezultato iteracija	Pasibaigus visam dalyvavimo procesui ir visiems projekto etapams
Grįžtamasis ryšys dalyviams	Priklausomai nuo įrankio	Reikalingas visada	Reikalingas visada
Savęs įsivertinimas	Priklausomai nuo turimų resursų ir įrankio	Priklausomai nuo turimų resursų	Reikalingas visada
Grįžtamasis ryšys apie procesą iš dalyvių	Priklausomai nuo įrankio	Priklausomai nuo turimų resursų	Reikalingas visada

2.37 Grįžtamojo ryšio, savęs įsivertinimo ir dalyvių proceso įvertinimo būtinumas priklausomai nuo aplinkybių.

3. Įgyvendinimas

Įgyvendina: Architektūros ir komunikacijos skyrių sociologijos, geografijos, (kraštovaizdžio) architektūros, urbanistikos, komunikacijos specialistai.

04 Dalyvavimas

Pagal 3-iam žingsnyje sudarytą dalyvavimo programą vykdomi renginiai ir veiklos. Šalia įgyvendinamas ir dalyvavimo programą papildantis komunikacijos planas.

Visos veiklos ir renginiai, kuriose kviečiama dalyvauti visuomenė, turėtų būti malonūs, lengvai prieinami, suprantami ir efektyvūs.

Taip pat svarbu išlikti lankstiems, pasikeitus aplinkybėms ar įgavus naujų žinių apie projektą. Visuomenės dalyvavimo planas gali būti keičiamas, o visuomenė apie pasikeitimus ir jų priežastis – informuojama.

Kad susitikimai, renginiai ir veiklos vyktų sklandžiai, vadovaukitės toliau išvardintais patarimais.

Patarimai kokybiškiems susitikimams ir renginiams organizuoti	
Pasiruošimas	<ul style="list-style-type: none"> Pažinkite projektuojamą teritoriją, žinokite probleminius taškus ir pasiruoškite juos komentuoti. Būkite gerai pasiruošę atsakyti į klausimus apie artimiausioje aplinkoje vykstančius/–siančius pokyčius. Tikėtina, kad vietos gyventojai bus labai gerai pasiruošę ir žinos visas detales. Jei jūsų pasiruošimas menkas, bus sunku valdyti susitikimo dinamiką.
Dalyvių paruošimas	<ul style="list-style-type: none"> Taupykite savo ir dalyvių laiką – sudarykite sąlygas dalyviams pasiruošti iš anksto. Prie kvietimo į renginį pridėkite visą su projektu susijusią informaciją. Jei tai projektinių pasiūlymų viešinimas, padarykite projekto dokumentaciją lengvai prieinamą. Nurodykite, su kuria medžiaga svarbiausia susipažinti, kokie klausimai bus aptariami renginio metu. Tokiu būdu renginio laiką galėsite išnaudoti produktyviausiai mažiau dėmesio ir laiko skiriant pristatymui. Iš anksto pristatykite renginio tikslą, kas dalyvus, kokios bus dalyvių rolės, kaip bus panaudoti renginio rezultatai. Pavyzdžiui, į klausimus bus atsakyta raštu, gyventojai spręs, kokių funkcijų reikia parkui, pasiūlymai formuos projektavimo užduotį, projekto architektas idėjas panaudos vizijai formuoti ir pan.
Laikas	<ul style="list-style-type: none"> Žingsnyje 01 <i>Suinteresuotų šalių analizė</i> įsivardinate savo projekto suinteresuotas šalis. Dabar jau žinote, kurios socialinės grupės yra svarbiausios dalyvavimo procese bei nusprendėte, kokiais formatais jas įtrauksite. Gyviems ar nuotoliniams susitikimams bei veikloms rinkitės laiką, kuris būtų patogiausias jūsų tikslinei grupei. Jei tai dirbantys žmonės, geriausias laikas būtų po darbo valandų – nuo antradienio iki ketvirtadienio nuo 18val. Jei tai šeimos – rinkitės savaitgalius. Jei tai vaikai ir jaunimas – tai derinkite su švietimo įstaigų veikla.
Trukmė	<ul style="list-style-type: none"> Maksimali vienos sesijos trukmė – 2 valandos, nes ilgiau negalėsite išlaikyti dalyvių dėmesio. Renginių trukmę derinkite pagal projekto reikšmę ir norimų aptarti klausimų kompleksumą. Lokalioms reikšmės viešosios erdvės projektui turėtų užtekti 2 val. trukmės susitikimo. Miesto/miestelio reikšmės erdvei reikėtų skirti 3–4 val., nes klausimų ir dalyvių bus gerokai daugiau. Tokį renginį padalinkite į dvi sesijas pagal problemines temas arba atskirai susitikite su skirtingomis suinteresuotų šalių grupėmis. Reikšmingiems ir kompleksiškiems nacionalinės reikšmės projektams vieno susitikimo/renginio tikrai neužteks. Galite numatyti susitikimų seriją reguliariais intervalais, kurių metu spręsite klausimus paraleliai projekto vystymui. Skaidykite dalyvius pagal jų suinteresuotumą.
Erdvė	<ul style="list-style-type: none"> Renginio erdvė turi būti tinkamo dydžio dalyvių skaičiui. Stovintys ar į patalpą netelpantys žmonės demonstruoja jūsų nepasiruošimą ir diskredituoja pačią visuomenės įtraukimo idėją. Prašykite dalyvių užpildyti išankstinės registracijos formą, kad preliminarai įvertintumėte jų skaičių. Renginio erdvė turi būti maloni, t.y. ne formali, ir kuo arčiau projektuojamos erdvės. Šiltuoju metų laiku renginius galite planuoti pačioje projekto teritorijoje. Pasirinkite suinteresuotoms šalims patogią vietą, pavyzdžiui, vietinį bendruomenės centrą, biblioteką ar pan. Vaišinkite dalyvius kava/arbata ir lengvais užkandžiais. Tai suminkština atmosferą, skatina dalyvius bendrauti tarpusavyje ir nuteikia pozityviam dialogui.

3.1 Lentelė – patarimai kokybiškiems susitikimams ir renginiams organizuoti

3.2 Plenaras „Idėjų lysvė“ bendruomenės darže Pilaitėje, Vilniuje. Nuotr. Tado Botyriaus

Turinys	<ul style="list-style-type: none"> Techninę informaciją pritaikykite projekto pristatymui, kad ji būtų suprantama ir grafiškai patraukli. Trumpai pristatykite projektą, jei jis jau pradėtas, arba analizę ir sprendimus ribojantį kontekstą (teisinis reguliavimas, bendrasis planas, paveldas ir pan.), jei aptariate projektavimo užduotį. Pristatykite faktinius duomenis: biudžetą, lėšų šaltinį, svarstytas alternatyvas, projekto tikslą ir ribas, atsakingus darbuotojus, projektuotojo ir rangovo atrankos kriterijus, teisinius ribojimus. Pristatykite renginio tikslą ir kaip bus panaudoti rezultatai. Užduokite ribas. Pavyzdžiui, renginyje nesvarstysite erdvės užstatymo galimybių ir pan.
Projekto komandos atstovai	<ul style="list-style-type: none"> Renginyje privalo dalyvauti bent po vieną atstovą iš užsakovo (savivaldybės), projekto architekto ir rangovo, jei tokie jau yra žinomi. Užtikrinkite, kad dalyvaus probleminių klausimų srityje kompetencijų turintys savivaldybės specialistai. Jie galės atsakyti į klausimus ir plačiau paaiškinti miesto/miestelio išsikeltus vystymosi tikslus, darnios plėtros principus ir kitus sprendimų lauką ribojančius veiksnius. Pavyzdžiui, infrastruktūros skyriaus vadovas gali komentuoti apie transporto pakeitimus, želdynų specialistas apie želdinių problemas ir pan. Įtraukdami pakankamą skaičių skirtingų sričių specialistų sudarote tvirtą pagrindą manyti, kad sprendimai pamatuoti ir pagrįsti. Būtinai pristatykite kiekvieną atstovą renginio pradžioje. Savivaldybės atstovai gali pasisakyti tik savo kompetencijų ribose.
Moderavimas	<ul style="list-style-type: none"> Kiekvienam renginiui būtinas nešališkas ir patyręs moderatorius. Jei renginiai vykdomi vidiniais resursais į pagalbą pasitelkite vadovaujančią poziciją užimantį, bet už projekto sprendinius tiesioginės atsakomybės neturintį darbuotoją. Su projekto sprendiniais susijęs moderatorius sudaro neskaidrumo įspūdį nepriklausomai nuo pačių sprendinių. Jei pasitelkiate išorės ekspertus, sudarykite jiems sąlygas išlikti nešališkais. Moderatorius privalo suvaldyti dominuojančius ir sudaryti galimybes pasisakyti pasyvesniems dalyviams. Moderatorius privalo išlaikyti konstruktyvų dalyvių toną ir emocinį foną, gražinti susitikimo eigą prie renginio tikslo, jei nuo jo nukrypstama.
Komentarai	<ul style="list-style-type: none"> Atsakydami į klausimus neįsipareigokite įgyvendinti tai, ko negalėsite išpildyti dėl objektyvių aplinkybių. Renginio metu fiksuokite tai, kas buvo pasakyta. Rezultatų apibendrinimą atliksite vėliau, o tada ir nuspėsite, kaip įgyvendinti pasiūlymus. Į naujai iškeltas idėjas ir pasiūlymus atsakykite apgalvotai. Jei reikia laiko pasverti ir priimti sprendimą, tai geriau užfiksuokite pasiūlymą ir atsakykite raštu kartu su grįžtamuju ryšiu. Blogų klausimų nėra – į visus klausimus atsakykite su pagarba. Vertinkite architektūros srityje išsilavinimo neturinčių dalyvių pastabas ir pasiūlymus.

3.1 (tęsiama) Lentelė – patarimai kokybiškiems susitikimams ir renginiams organizuoti

4. Rezultatai

Įgyvendina: Architektūros ir komunikacijos skyrių architektūros ir komunikacijos sričių specialistai.

05 Apibendrinimas

Įgyvendintas dalyvavimo procesas ir jo rezultatai – tai nauji duomenys apie viešąją erdvę, kuriuos reikia apibendrinti taip, kad jie galėtų būti naudingi būsimai projektuotojų komandai, kuri kurs viešosios erdvės projektą.

Šio žingsnio rezultatas – dokumentas, kuriame būtų išdėstyta proceso eiga, rezultatai ir apibendrinimas, kaip gauti pasiūlymai formos sprendinius. Dokumente taip pat turėtų būti pateikti įsitraukusių asmenų skaičiai – atskirai kiekviename taikytame įrankyje ir bendrai.

Apibendrinant įgyvendintą dalyvavimo procesą, dalyvavimą įgyvendinę darbuotojai ir miesto architektūros skyrius aptaria visų įgyvendintų dalyvavimo veiklų rezultatus. Apžvelgiami kiekvieno

įgyvendinto įrankio gauti kokybiniai ir/ar kiekybiniai rezultatai (pvz. apklausos duomenys, susitikimų protokolai ir kt.).

Ieškokite korelacijų ir prieštaravimų tarp gautų rezultatų taikant skirtingus įrankius. Koreliacijos rodo didžiausias problemas arba svarbiausias temas, prieštaravimai – galimus konfliktų taškus.

Toliau pateikiami įrankiai, kurie taikomi nuosekliai, vienas po kito padės apibendrinti ir prioretizuoti surinktus bendruomenės ir ekspertų pasiūlymus.

1. Bendruomenės ir ekspertų rekomendacijų palyginimas

Viršuje stulpeliuose surašykite iškilusias svarbiausias pasikartojančias temas apie viešąją erdvę, kurios išryškėjo dalyvavimo procese. Jei tokių nėra, galite taikyti anksčiau šiame gide aprašytus viešosios erdvės pūvius. Dviejose skirtingose eilutėse surašykite apibendrintas specialistų ir bendruomenės rekomendacijas.

Pavyzdys			
BENDRUOMENĖS PASIŪLYMAI		EKSPERTŲ REKOMENDACIJOS	
Želdiniai ir aplinkos apsauga			
Pridėti medžių		Pasodinti medžių	
Padidinti gėlynų plotus		Pridėti rūšiavimo šiukšlinių	
Komfortas ir saugumas			
Padidinti šešėlio plotus		Padidinti šešėlio plotus	
Aptverti teritoriją tvora		Gatvės meno darbai vietoj grafičių	
Įdiegti stebėjimo kameras		Padidinti matomumą	
Paslaugos ir mažoji architektūra			
Suoliukai	Lauko kavinės	Suoliukai	Sporto aikštynai
Sūpynės	Futbolo aikštė	Vaikų žaidimo aikštelė	Šiukšlinės
Čiuožykla	Baseinas	Lauko kavinės	Tualetai
Veiklos			
Veiklos vaikams		Sukurti multifunkcinę aikštę, kuri atitiktų įvairių amžių grupių poreikius	
Poilsio vietos tėvams			
Prieinamumas			
Ženklinimas		Pridėti rampas vežimėliams	
Nauji takai		Užtikrinti saugias sankryžas asmenims su regėjimo sutrikimais	
		Dviračių takai	
		Ženklinimas	

4.1 Bendruomenės pasiūlymų ir ekspertų rekomendacijų palyginimas

2. Įgyvendinimo matrica pagal vietos aplinkybes

Surinktas ekspertų ir bendruomenės rekomendacijas apibendrinkite remdamiesi įgyvendinimo matrica. Rekomendacijas, kurios įvertinamos kaip neįgyvendintinos arba nerekomenduotinos, papildykite komentarais ir galimomis alternatyvomis.

Neįgyvendinami gali būti tokie pasiūlymai, kurie neįmanomi dėl istorinių, paveldosauginių, inžinerinių, aplinkosauginių ir kitų aplinkybių. Jas pritaikius, nepamirškite jų įvardinti ir taip pagrįsti įvertinimą.

Pavyzdys – įgyvendinimo matrica pagal vietos aplinkybes.

ĮGYVENDINIMO GALIMYBIŲ ĮVERTINIMAS	Neįgyvendinama	Įgyvendinama, bet nerokomenduojama	Įgyvendinama
Sodinti naujų medžių			✓
Didinti žalumos ir gėlynų plotus			✓
Didinti šešėlio plotą			✓
Apjuosti teritoriją tvora		Rekomenduojama teritoriją palikti atvirą	
Įdiegti stebėjimo kameras		Užtikrinti saugumą plečiant veiklas	
Pastatyti naujų suoliukų			✓
Baseinas	✗ Nėra pakankamai vietos, galima alternatyva – fontanas		

4.2 Įgyvendinimo galimybių vertinimas pagal vietos aplinkybes.

3. Įgyvendinimo matrica pagal išlaidas

Šį įvertinimą rekomenduojama atlikti po to, kai įsivertinsite, kurių pasiūlymų neriboja vietos aplinkybės. Atrinktus pasiūlymus toliau sudėliokite į palyginimą pagal jų kainą. Svarbu paminėti, kad kaina negali būti pagrindinis kriterijus ir galimybės turi būti vertinamos kompleksiskai atsižvelgiant į sukuriamą vertę.

Pavyzdys – įgyvendinimo matrica pagal išlaidas

ĮGYVENDINIMO GALIMYBIŲ ĮVERTINIMAS	Per brangu	Įgyvendinama, bet brangi priežiūra	Įgyvendinama
Sodinti naujų medžių			✓
Didinti žalumos ir gėlynų plotus		?	
Didinti šešėlio plotą			✓
Sūpynės		?	
Pastatyti naujų suoliukų			✓
Lauko kavinės	✗		

4.3 Įgyvendinimo galimybių vertinimas pagal išlaidas.

4. Apibendrinimas

Apibendrinus gautus rezultatus, užfiksuokite, kaip visuomenės poreikiai bus transformuoti į projekto sprendinius. Jei vykdoma dalyvavimą iki projektavimo užduoties, tai įtraukite rezultatus į užduoties sąlygas. Jei vykdoma dalyvavimą iki PP suformavimo pabaigos, tai bendradarbiaudami su projekto architektu, transformuokite rezultatus į konkrečius sprendinius.

Pavyzdys – apibendrinimas Marian Place Gasholder Site projekte Londone

APIBENDRINTI VISUOMENĖS LŪKESČIAI	ATSAKAS SPRENDINIUISE
<p>Viešosios erdvės ir aplinka</p> <p>Gyventojai nori įdomios ir panaudojamos viešosios erdvės, tame tarpe žaliųjų plotų ir vaikų žaidimų erdvių.</p> <p>Bendruomenė nori, kad žalieji plotai praturtintų biojairovę.</p>	<p>Projektiniai pasiūlymai numato, kad beveik 1/3 teritorijos bus viešosios erdvės, kurių sudėtyje bus vaikų žaidimų erdvių, ramaus poilsio vietų, sportui skirtų zonų.</p> <p>Projektas padidins vietos biojairovę palyginus su buvusia situacija vertinant objektyvų „biodiversity net gain“ rodiklį.</p>
<p>Žaidimų erdvė</p> <p>Gyventojai identifikavo, kad aplinkiniame rajone yra vaikų žaidimams skirtų plotų trūkumas, o vaikai dažnai žaidžia gatvėse. Jie prašė, kad vystytojas parūpintų viešųjų vaikų žaidimų erdvių savo vystomoje teritorijoje.</p>	<p>Teritorijoje bus įrengtos vaikų žaidimų erdvės, tinkamos 0–4 ir 5–11 metų amžiaus grupėms. Jos bus viešos ir atviros visiems apylinkės tėvams ir vaikams.</p>
<p>Regent's vandens kanalas</p> <p>Viena iš teritorijos ribų esantis kanalas yra bendruomenės branginamas turtas, tad gyventojai nori, kad vystytojas sukurtų visuomenei prieinamą krantinę.</p>	<p>Visa vystytojui priklausanti kanalo krantinės atkarpa bus pritaikyta visuomenės rekreaciniams poreikiams.</p>

4.4 Marian Place Gasholder Site atvejis Londone, JK. Lentelėje pateikiamos gyventojų pastabos, liečiančios viešųjų erdvių klausimą, ir projektuotojų komandos atsakas sprendiniuose.

06 Grįžtamasis ryšys

Informuokite suinteresuotas šalis apie dalyvavimo proceso rezultatus, išvadas ir tai, kokią įtaką jos turės projektui. Šiame etape svarbu informuoti apie:

- Priimtus sprendimus;
- Kodėl buvo priimti šie sprendimai;
- Kaip visuomenės dalyvavimas paveikė projekto rezultatus.

Pasidalinkite sukurtu leidiniu, kuriame apibendrintas visuomenės dalyvavimo procesas. Jis turėtų būti patalpintas internete ir visiems lengvai prieinamas. Taip pat galite pasitelkti leidinio turinį ir sukurti įrašų seriją socialiniuose tinkluose pateikiant leidinio išvadas tematinėmis dalimis.

Svarbu:

- Šiame etape labai svarbi kokybiška komunikacija – skirkite tam pakankamai dėmesio.
- Kurkite savo žinutes taip, kad jos būtų pritaikytos skirtingoms suinteresuotoms šalims. Dalinkitės detalesnėmis išvadomis su ekspertais ir labiau apibendrintais teiginiais su plačiąja visuomene.
- Jei įmanoma, sukurkite grafikų ir kitos vizualios medžiagos, kurios iliustruotų projekto etapus, rezultatus ir išvadas.
- Įsipareigokite atsakingai – privalote įgyvendinti tai, ką pažadate visuomenei, antraip diskredituojate dalyvavimo tikslą.

Pavyzdys – grafiškai pateiktas bendruomenės rekomendacijų ir jų įgyvendinimo sprendiniuose palyginimą.

YOU SAID

in 175 feedback forms and numerous conversations...
...across 24 consultation events / meetings

WE DID

35% affordable housing
We are keeping both Gasholder frames

HERITAGE
You wanted us to retain the existing gasholders and incorporate them in our proposed redevelopment of the site. Our proposals celebrate the historical heritage of the site and include the refurbishment and retention of both gasholders No.2 and No.3.

PUBLIC OPEN SPACE
You asked for new high quality interesting and usable public open spaces to be provided, including grass space and a children's play space. Our proposals include over 1.75 acres of public open space including a large central lawn space, children's play space, outdoor seating and sports and recreation facilities – there will be something for everyone.

AFFORDABLE HOUSING
You asked the Marian Place Gasholder site to provide affordable housing including affordable family homes. Our proposals include a policy compliant 30% affordable housing including high quality 3 and 4 bedroom family homes.

COMMERCIAL SPACE
You asked for new commercial spaces that complement existing local businesses and contribute to the vitality of the area. Our proposals include a mix of new commercial spaces including shops, cafes, restaurants, leisure and workspace. Of the workspace, 15% will be affordable workspace.

REGENT'S CANAL
The canal is loved by the community and you wanted St Williams to provide public access to the Regent's Canal front. Our proposals will create a new public realm utilising the full extent of the sites 94m frontage to the Regent's Canal.

GREEN FUTURE
You wanted the proposals to include green spaces that enhance biodiversity. We have committed to delivering a net biodiversity gain.

4.5 Projektuotojų atsakas į konsultacijos rezultatus pristatytas naujienlaiškyje. Iliustracija St Williams, Soundings. Šaltinis: https://development.towerhamlets.gov.uk/online-applications/files/D6B6AD1F118F365292FBEB2E9C50F096/pdf/PA_19_02717_A1-STATEMENT_OF_COMMUNITY_INVOLVEMENT_-_PART_1-1575380.pdf

07 Monitoringas

Įgyvendinto dalyvavimo proceso stebėseną ir įvertinimą leidžia pastebėti proceso trūkumus ir juos tobulinti ateities projektuose. Šiame etape įsivertinkite patys, kaip sekėsi įgyvendinti visuomenės dalyvavimą ir leiskite procese dalyvavusioms grupėms įvertinti jus.

Priemonės savęs įsivertinimui:

- Anketa;
- Aptarimas viduje su projekto koordinadoriais ir komunikacijos komanda.

Pavyzdys – savęs įsivertinimo anketa savivaldybės darbuotojams, kurie įgyvendino dalyvavimo procesą.

Projekto pavadinimas: ...

Pildymo data: ...

Dalyvavimo proceso vadovas (-ė): ...

Komunikacijos komandos vadovas (-ė): ...

Atsakykite į 1–10 klausimus rinkdamiesi iš trijų atsakymo variantų: taip, ne arba iš dalies. Atsakymams skirkite taškus: Ne – 1 taškas; Iš dalies – 2 taškai; Taip – 3 taškai.

1. Numatytas visuomenės dalyvavimo tikslas atitiko projekto mastą ir kompleksumą
2. Projekto pradžioje pavyko identifikuoti visas suinteresuotas šalis
3. Nustatytas visuomenės įtraukimo lygis buvo tinkamas dalyvavimo tikslui pasiekti
4. Dalyvavimo dizaine taikyti įrankiai buvo pakankami
5. Dalyvavimo dizaine taikytus įrankius dalyviai įvertino daugiausiai teigiamai
6. Dalyvavimo dizaino komunikacijos planas padėjo užtikrinti reikiamą visuomenės įsitraukimą
7. Taikytos komunikacijos priemonės (kanalai, žinutė) buvo tinkamos projekto suinteresuotoms šalims pasiekti
8. Suinteresuotos šalys buvo informuotos apie dalyvavimo proceso rezultatus ir išvadas
9. Dalyvavimo proceso įgyvendinimas buvo įgyvendintas laiku, nepareikalavo nenumatytų finansinių ar žmogiškųjų resursų
10. Pasiektas dalyvavimo rezultatas yra aiškiai suformuluotas ir nurodyta, kaip jis prisidės prie kitų viešosios erdvės projekto etapų

Įsivertinant sudėkite visus taškus ir padalinkite iš 10 (vedame vidurkį). Vidurkio skalė:

- Blogai: 1 – 1.5
- Pakankamai: 1.6 – 2.0
- Gerai: 2.1 – 2.5
- Labai gerai: 2.6 – 3.0

4.6 Anketos savivaldybės darbuotojams pavyzdys

Pavyzdys – klausimai aptarimui grupėje su proceso organizatoriais.

- Ar mums pavyko pasiekti visas reikiamas interesų grupes ir paklausti tinkamų klausimų?
- Ar dalyviai jautėsi išgirsti?
- Ar gauti atsakymai atsako į tuos klausimus, kurie mums buvo svarbūs?
- Kas pavyko puikiai?
- Ką kitą kartą galime padaryti geriau?

4.7 Klausimyno aptarimui savivaldybės darbuotojams pavyzdys

Priemonės grįžtamajam ryšiui iš suinteresuotų šalių gauti:

- Anketa;
- Rezultatų pristatomasis renginys, kurio metu būtų sukurta erdvės neformalioms diskusijoms;
- Interviu;
- Diskusinės grupės.

Pavyzdys – rekomenduojami klausimai dalyviams siekiant gauti grįžtamąjį ryšį.

1. Kokią grupę atstovaujate?
2. Kaip išgirdote apie veiklą/renginį?
3. Kas jus paskatino dalyvauti?
4. Ar jums patiko veikla/renginys? (Taip; Ne; Iš dalies)
 - 4.1. Kas labiausiai patiko?
 - 4.2. Kas mažiausiai patiko?
 - 4.3. Ką galėjome padaryti geriau?
 - 4.5. Ar dalyvautumėte kituose panašiuose renginiuose ateityje? Jei ne, kodėl?
5. Kaip vertinate taikytus nuotolinius įrankius?
 - 5.1. Ar buvo paprasta naudotis nuotoliniais įrankiais? (Taip; Ne; Iš dalies)
 - 5.2. Kaip vertinate suteiktą pagalbą ir instrukcijas naudojantis nuotoliniais įrankiais?
6. Ar esate patenkinti savo prisidėjimu prie proceso? Jei ne, kodėl?
7. Ar manote, kad dalyvavimo procesas galėtų būti sukurta geriau? Jei taip, kaip?
8. Ar šis dalyvavimas buvo naudingas jums? Kaip?

4.8 Anketos renginiuose dalyvavusiems visuomenės atstovams pavyzdys

4.9 Pleneras „Idėjų lysvė“ bendruomenės darže Pilaitejė, Vilniuje. Nuotr. Tado Botyriaus

5. Būkite matomi – kokybiškas informavimas

Kokybiškas informavimas apie vykdomus viešųjų erdvių kūrimo ar atnaujinimo projektus yra pagrindinė visuomenės teisė.

Naudos kurias jums teikia kokybiškai vykdomas informavimas yra šios:

- augina gyventojų pasitikėjimą savivaldos sprendimais;
- padeda suprasti aplinkybes, dėl kurių savivaldybės priimti sprendimai yra teisingi;
- iš anksto užkerta kelią konflikto taškams, kurie kyla dėl nežinojimo, nesusikalbėjimo ar aplinkybių nesuvokimo;
- padeda gyventojams priimti pasikeitimus gyvenamojoje aplinkoje ir suteikia pakankamai laiko prie jų prisitaikyti;
- edukuoja apie projektavimo procesus ir leidžia kokybiškiau įsitraukti į projektinių pasiūlymų viešinimo procedūrą;
- kuria pasitikėjimu grįstą visuomenės ir savivaldos santykį.

Nepaisant to, kokio lygmens visuomenės dalyvavimą pasirinksite įgyvendinti, informavimas (1 lygis) turėtų būti įgyvendinamas visais viešųjų erdvių projektų atvejais ir atliekamas kiekviename projekto etape – nuo projekto patvirtinimo iki rangos darbų pabaigos. Geriausia dalintis kiekvienu

tarpiniu pasiekimu, rodyti projekto eigą, o po to ir statybų procesą, nes tai ne tik įdomus, tačiau ir visapusiškai edukuojantis procesas. Kitu atveju, jei naujienos apie projektą pateikiamos su didelėmis pertraukomis, visuomenei gali kilti įtarimai, jog yra slepiama tam tikra informacija. Neužtenka pranešti naujienas apie tai, kad kažkas nuspręsta ar įvyko. Visuomenei reikia informacijos, kodėl buvo priimti vieni ar kiti sprendimai ir galimybės susipažinti su technine informacija, svarstytomis alternatyvomis. Informavimas apie viešųjų erdvių projektus turėtų prisidėti prie projekto skaidrumo. Paaiškinkite, kas projektuoja ir kodėl, kuo pagrįstas būtent tokio projekto poreikis, kokie yra finansavimo šaltiniai ir biudžetas.

Svarbu pažymėti, kad kokybiškas informavimas turi atitikti šiuos tris kriterijus:

- pasiekti visas projekto suinteresuotąsias šalis naudojantis skirtingais kanalais ir formatais;
- būti vykdomas reikiamu metu, reguliariai ir visuose projekto etapuose;
- turinys turi būti pritaikytas prie auditorijos, t. y. būti jai suprantamas ir įdomus skaityti, o tai ypač svarbu ne ekspertinėms suinteresuotųjų grupėms.

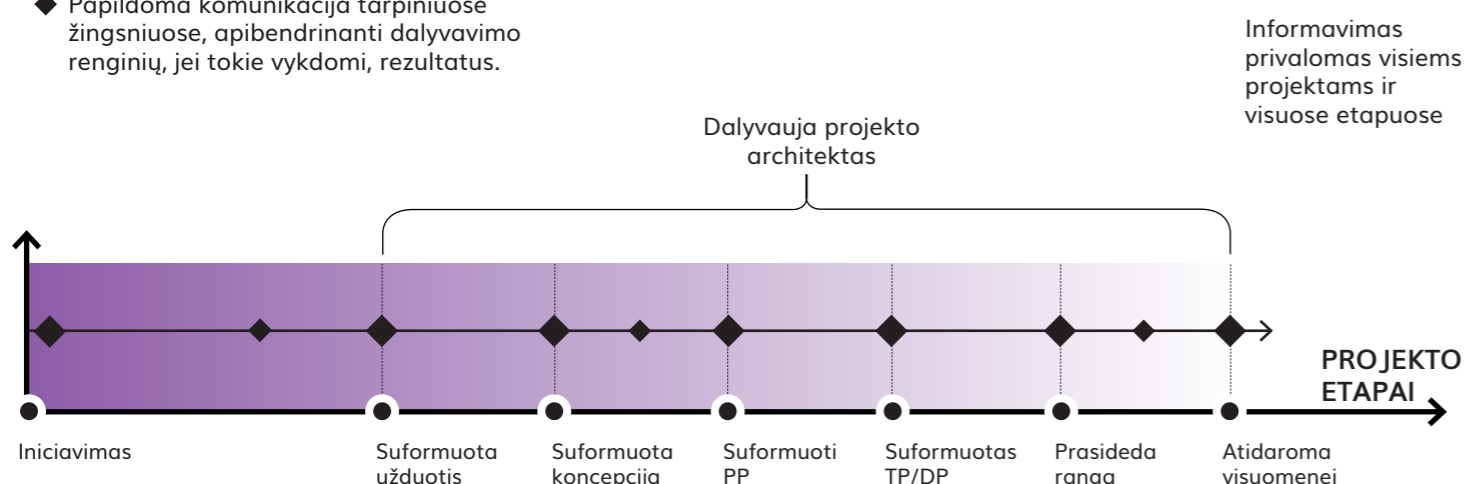
Kaip kokybiškai vykdyti viešinimui skirtus susirinkimus skaitykite skyriuje 3. *Įgyvendinimas*. Tai taikoma ir formaliam projektinių pasiūlymų viešinimui.

Patarimai kokybiškai informacijos sklaidai organizuoti

Skaidos kanalai ir formatai	<ul style="list-style-type: none"> • Būkite matomi! Naudokite kuo daugiau skirtingų sklaidos kanalų. Informacija, pateikta tik savivaldybės svetainės puslapyje, iki kurio patekti reikia bent dviejų papildomų paspaudimų, turi labai mažą matomumą. Didiesiems miestams reikia papildomo dėmesio sklaidai. • Kiekvienam projektui naudokite dviejų formatų sklaidos priemones: elektroninio formato (internetu svetainė, soc. tinklai ir pan.) ir spausdinto formato (plakatai, standai, skrajutės ir pan.). • Išnaudokite vietinius lyderius ir visuomenės atstovus informacijai perduoti (seniūnai, seniūnaičiai, aktyvūs bendruomenės nariai: bendrijų pirmininkai, bendruomeninės organizacijos, vietos „Facebook“ grupių moderatoriai). • Kaupkite bendruomenių lyderių kontaktus ir kreipkitės į juos elektroniniu paštu. • Sudarykite galimybę elektroniniam priminimui kalendoriuje (per Facebook renginio funkciją ar kitas platformas), naudokitės QR kodais.
Laikas	<ul style="list-style-type: none"> • Kiekvienam projekto etapui (nuo iniciavimo iki rangos darbų užbaigimo) skirkite bent po vieną žinutę. • Dozuokite informaciją reguliariais intervalais. • Informuokite kuo anksčiau ir nelaukite, kol visuomenė sužinos iš kitų šaltinių, antraip susidaro įspūdis, kad sprendimai priimami už uždarytų durų.
Turinys	<ul style="list-style-type: none"> • Remiantis techniniais architektų brėžiniais adaptuokite vizualinę informaciją ir paruoškite grafiškai patrauklią medžiagą, kurioje informacija būtų aiški bei suprantama toje srityje needukuotam skaitytojui. Dažnai informacija pateikiama pernelyg techniškai arba pernelyg paprastai. Techniniai brėžiniai yra netinkamas formatas, siekiant informuoti plačiąją visuomenę ir ne ekspertines suinteresuotąsias grupes. • Atskleiskite pakankamai detalių – tai stiprina pasitikėjimą ir pagrįstumo įspūdį. Būtinai dalinkitės, kuo pagrįstas projekto poreikis, kokie yra finansavimo šaltiniai, biudžetas, kaip atrenkamas projekto architektas, ir kas jis, kokios jo kompetencijos. • Pranešimuose kalbėkite apie numanomas arba iškilusias konflikto taškus. Tai padės juos spręsti. • Informuokite apie atliktus vietos tyrimus, neapsiribodami trumpais aprašymais. Išnaudokite tyrimų turinį – atskleiskite tyrimų eigą, išvadas, dirbusius specialistus, naudokite tyrimo vizualizacijas ir būtinai įdėkite nuorodą į pilną tyrimo dokumentaciją. • Įtraukite aiškų kvietimą veikti (angl. Call to Action) žinutės pabaigoje, pavyzdžiui, prisijungti prie pristatymo renginio, dalintis pasiūlymais, užpildyti apklausą ir pan.

5.2 Patarimai kokybiškai informacijos sklaidai organizuoti

- ◆ Komunikacinės žinutės, žyminčios projekto etapų pabaigą
- ◆ Papildoma komunikacija tarpiniuose žingsniuose, apibendrinanti dalyvavimo renginių, jei tokie vykdomi, rezultatus.

5.1 Komunikacija turi vykti viso projekto eigos metu nepriklausomai nuo kitų dalyvavimo renginių programos.

5.3 Pleneras „Idėjų lysvė“ bendruomenės darže Pilaitėje, Vilniuje. Nuotr. Tado Botyriaus

Komunikacijos planas

Sukūrus visuomenės dalyvavimo dizainą, kartu turi būti sukuriamas ir komunikacijos planas. Šį planą sudaro komunikacinės priemonės, kurios padės išplatinti žinių apie projektą ir galimybes dalyvauti viso proceso metu.

Galimi komunikacijos plano tikslai:

- Užtikrinti, kad informacija pasiektų tikslines grupes;
- Pateikti informaciją taip, kad ji būtų lengvai suprantama ir įdomi;
- Sukelti tikslinėms grupėms norą dalyvauti ir įsitraukti.

Pagrindiniai bet kokio komunikacijos plano elementai yra:

- Tikslinė auditorija (projekto suinteresuotos šalys);
- Komunikacijos tikslai;
- Komunikacinės žinutės tikslams pasiekti;
- Komunikacinių žinučių turinio forma, kanalai ir terminai;
- Atsakingi asmenys.

Komunikacijos planas turėtų būti kuriamas taip, kad papildytų jau sukurtą dalyvavimo proceso dizainą ir projekto etapus. Todėl šiame etape svarbus projektą planuojančių, visuomenės dalyvavimą įgyvendinančių ir komunikacijos specialistų bendradarbiavimas.

Dalyvavimo proceso dizaine numatyti visuomenės įtraukimo tikslai ir įrankiai nulemia, koks bus komunikacijos tikslas, žinutės, forma ir kanalai. Kiek esame nusimatę įrankių, tiek turėtų būti ir skirtingų priemonių komunikacijos plane jiems išplatinti.

Supaprastintas projekto etapų, visuomenės dalyvavimo dizaino ir komunikacijos plano derinimo pavyzdys pateiktas pateiktas 5.4 lentelėje.

Patarimai kuriant komunikacijos planą

Kaip užtikrinti, kad žinutė pasiektų tikslinę auditoriją?

Visų pirma, reikia žinoti, kas yra jūsų tikslinė auditorija, kur ją galima pasiekti ir kaip parašyti žinutę, kad ji būtų aktuali. Jūsų tikslinė auditorija ar auditorijos yra tos, kurias projekte nusimatėte kaip suinteresuotas šalis. Atlikdami šių šalių analizę:

- apibrėžkite jų išsilavinimą ir vidutinį amžių;
- įsivertinkite, kur jūsų tikslinė auditorija lankosi internete (Facebook ir LinkedIn grupės, naujienų portalai, blogai), kokioms organizacijoms priklauso ir pan.;
- atsakykite, kokie yra galimi šalių poreikiai ir problemos susijusios su viešosiomis erdvėmis.

Ši analizė padės suprasti kaip pateikti informaciją ir kur, kad ji pasiektų ir sudomintų tikslinę auditoriją. Pavyzdžiui, mokiniai ir senjorai yra dvi skirtingos suinteresuotos grupės, kurioms pasiekti ir sudominti reikės dviejų skirtingo stiliaus žinučių ir kanalų.

Pavyzdys – komunikacijos planas

Projekto stadija	Visuomenės dalyvavimo proceso dizainas	Komunikacijos planas
Iniciavimas	1 – Informavimas Tikslas: informuoti apie naują projektą ir galimybės dalyvauti procese Įrankiai: 1. Paviešinti informaciją savivaldybės puslapyje	Tikslas: informuoti apie naują projektą ir galimybes dalyvauti procese Žinutė: miestiečiai bus kviečiami prisidėti prie naujo skvero projekto Turinio formatai: straipsnis Kanalai: savivaldybės puslapis, suinteresuotų šalių turimos svetainės Laikas: 1–ma projekto savaitė
Užduoties suformavimas	1/2 – Informavimas ir konsultavimasis Tikslas: apklausti 200 gyventojų per 2 savaites. Įrankiai: 1. Internetinė apklausa 2. Susitikimai	Tikslas: išplatinti apklausą taip, kad į ją atsakytų 200 respondentų. Žinutė: savivaldybė kviečia gyventojus dalyvauti apklausoje dėl naujo skvero Turinio formatai: straipsnis, įrašas socialiniuose tinkluose Kanalai: savivaldybės puslapis, Facebook kanalai (savivaldybės, seniūnijos, rajono gyventojų grupės), suinteresuotų šalių svetainės Laikas: 2–tra projekto savaitė
Koncepcijos ruošimas
...

5.4 Komunikacijos planas skirtingose projekto stadijose.

6. Taikymas praktiškai

❓ Ką įmanoma atlikti remiantis vidiniais savivaldybės žmogiškaisiais ištekliais?

Šio gido tikslas – suteikti žinias, kurios padėtų įgyvendinti 1 (informavimo) ir 2 (konsultavimosi) lygmens visuomenės dalyvavimą remiantis tik vidiniais savivaldybės žmogiškaisiais ištekliais (darbuotojais). Informavimo ir konsultavimosi turėtų įgyvendinti viešosios erdvės projekto savivaldybėje vadovai ir komunikacijos skyrius.

Kuriant dalyvavimo dizainą, atsižvelkite į turimus resursus ir patirtį. Pavyzdžiui, jei neturite patirties ar pakankamai darbuotojų, kurie galėtų įgyvendinti kelis konsultavimosi su visuomene įrankius užduoties formulavimo ar koncepcijos ruošimo etape, taikykite vieną įrankį. Tačiau užtikrinkite, kad nuosekliai įgyvendinsite visą dalyvavimo procesą – nuo planavimo iki monitoringo.

❓ Kada samdyti išorės ekspertus?

Išorės ekspertus rekomenduojame samdyti įsivertinus, kad viešosios erdvės projektas reikalauja 3 arba 4 lygmens visuomenės dalyvavimo – įtraukimo arba bendradarbiavimo.

Šių lygių įrankiai reikalauja didesnių moderavimo ir fasilitavimo gebėjimų ir patirties. Taip pat, kadangi šiuose lygmenyse suteikiama galia visuomenei didesnė – jos ne tik paprašome įvertinti pasiūlymus, bet ir suteikiame sąlygas kartu juos kurti – nešališkas moderatorius padės rasti bendrus taškus tarp skirtingų interesų grupių: visuomenės, savivaldybės ir projektuotojų komandos.

Galiausiai, šiems lygmenims priskiriamų įrankių (kūrybinės dirbtuvės, darbo grupės, urbanistiniai žaidimai ir pan.) įgyvendinimas reikalauja patirties ir didesnių laiko resursų, kurių savivaldybės darbuotojai gali neturėti.

Rinkdamiesi ekspertus atkreipkite dėmesį į jų patirtį, portfolio ir komandos kvalifikaciją. Komanda turi turėti patirties viešųjų erdvių projektuose, renginių organizavime ir moderavime. Komandos sudėtyje privalo būti architektas/urbanistas, komunikacijos ekspertas, patyręs moderatorius. Pageidautinos ir sociologijos žinios.

Atkreipiame dėmesį, kad išorės ekspertai ne visada turi būti privataus verslo atstovai. Rekomenduojame bendradarbiauti su akademinė bendruomene. Būtent universitetuose kaupiasi didesnė dalis metodologinių kompetencijų ir analitinių įgūdžių, kurių gali prireikti savivaldai ar projektams rengiančioms grupėms. Tai gali sutaupyti finansinių resursų, gerinti savivaldybės įvaizdį ir prisidėti prie bendrų tikslų – poveikio regiono gyvenimui ir vietos bendruomenei.

❓ Kaip galima finansuoti dalyvavimo procesą ir darbuotojų kompetencijų kėlimą?

Šiame gide numatoma, kad 1–2 lygmens visuomenės dalyvavimas vykdomas savivaldybės darbuotojų, o 3–4 lygiui įgyvendinti rekomenduojama samdyti išorės ekspertus. Remiantis projekto metu atliktais pokalbiais su visuomenės dalyvavimą įgyvendinančiais specialistais, vidutiniškai visuomenės įtraukimas, priklausomai nuo projekto, kainuoja 10–30 tūkst. eurų. Pokalbiai su savivaldybių atstovais ir kitais specialistais parodė, kad tokių sumų daugelis Lietuvos savivaldybių yra pajėgios nusimatyti metiniame biudžete ir finansuoti be papildomų šaltinių.

Želdinių projektai gali būti finansuojami pasinaudojant Aplinkos ministerijos administruojama savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiąja programa (SAARSP). Programoje numatytos želdynų ir želdinių apsaugos, tvarkymo, būklės stebėsenos, želdynų kūrimo, želdinių veisimo, inventorizacijos priemonės.

Siekiant didinti žinias ir kompetencijas apie visuomenės dalyvavimo procesus viešųjų erdvių projektuose, galima dalyvauti tarptautiniuose projektuose ir tinkluose. Pavyzdžiui, miestų bendradarbiavimui skirta „URBACT“ programa teikia finansinę paramą kuriant bendradarbiavimo tinklus bei keičiantis sukauptomis žiniomis ir patirtimi apie integruotą ir tvirtą miestų strategijas bei miestų plėtros planų įgyvendinimą. Visuomenės dalyvavimas miestų kūrime yra viena iš daugelio programos „URBACT“ temų. Šia programa jau pasinaudojo 11 Lietuvos miestų: Vilnius, Kaunas, Klaipėda, Panevėžys, Druskininkai, Anykščiai ir kiti. Daugiau apie programą ir jos atstovus Lietuvoje: <https://urbact.eu/urbact-lietuva>

❓ Kas yra 5–tas kokybinis lygis – Įgalinimas?

Rekomenduojame savivaldybes įgalinti savo vietos bendruomenes kurti savo viešaisiais erdves per finansines priemones.

Analizuojant užsienio gerąsias praktikas buvo pastebėta, kad aktyvios bendruomenės skatinamos inicijuoti ir įgyvendinti savo viešųjų erdvių projektus jas skatinant finansinėmis priemonėmis. Tokios iniciatyvos yra tvirtos, nes kyla iš vietinių gyventojų iniciatyvos, juos telkia bendrai veiklai, užtikrina interesų ilgalaikę priežiūrą, o rezultatas yra atliepiantis realius poreikius bei prisidedantis prie ekologinių tikslų siekimo per atrankos kriterijus. Jungtinėje Karalystėje tokiu būdu perskirtoma reikšminga dalis lėšų – £20 000 vertės krepšelis kasmet skiriamas dešimtims bendruomenių kiekviename mieste. Atrankos kriterijai reikalauja formalaus bendruomenės statuso, žemės savininko sutikimo, ekologinių ir bioįvairovės skatinimo tikslų patenkinimo, o prioritetas teikiamas problemiškių ir socialiai pažeidžiamų rajonų bendruomenėms.

Įgalinimo lygmens pavyzdys Lietuvoje galėtų būti Vilniaus miesto savivaldybės įgyvendinama Kaimynijų programa. Sostinės savivaldybė gyventojams, norintiems susitvarkyti savo daugiabučio namo kiemą, skiria finansavimą – nuo 10 iki 15 eurų už 1 kv. metrą planuojamos atnaujinti teritorijos. Programoje gali dalyvauti daugiabučių namų, pastatytų iki 2002 m., butų ir kitų patalpų savininkai, kurie patenka į kaimynijos ribas. Vilniaus m. savivaldybės duomenimis 1288 kaimynijos turi 934 ha neužstatytos teritorijos. Iš viso šiai programai miestas yra numatęs apie 100 mln. Eurų. Daugiau informacijos apie programą: <https://web.vilnius.lt/kaimynijos/>

❓ Kaip efektyviai išnaudoti socialinius tikslus?

Oficialiai savivaldybės komunikacijai dažniausiai naudojami Facebook ir LinkedIn tinklai. Pateikiame kelis patarimus, kaip išnaudoti šių platformų galimybes, siekiant įtraukti visuomenę į viešųjų erdvių projektus.

Facebook platformoje rekomenduojama:

- Dalintis trumpo ir vidutinio ilgio tekstais, nuotraukomis, vaizdo įrašais, iliustracijomis. Dalinkitės tik geros kokybės nuotraukomis ir vaizdo įrašais;
- Platinti žinutes grupėse (vietos gyventojų bendruomenės grupės, interesų grupės ir pan.);
- Kurti renginius. Pavyzdžiui, sukurti renginį (angl. Facebook event) projektinių pasiūlymų viešinimui;
- Transliuoti renginius gyvai (angl. Facebook Live);
- Norint sulaukti didesnio matomumo, svarbu

mokėti už įrašų ar renginių reklamą (angl. boost post, boost event). Vidutinis mokestis, kuris įprastai skiriamas reklamai – 5 EUR už dieną.

LinkedIn platformoje:

- Paskatinkite darbuotojus, kurie mėgsta rašyti socialiniuose tinkluose, dalintis informacija apie viešosios erdvės projektą, galimybes įsitraukti ir rezultatus. Šiame socialiniame tinkle žinutės pasidalintos iš asmeninio profilio turės didesnį pasiekiamumą;
- Išnaudokite LinkedIn grupes – verta paieškoti grupių, kuriose yra jūsų suinteresuotos šalys, ir dalintis informacija ten;
- LinkedIn taip pat turi renginių (angl. event) funkciją – kurkite LinkedIn renginius, jei žinote, kad tikslinė grupė, kurią norite pasiekti, yra šiame socialiniame tinkle.

Bendri patarimai kuriant turinį socialiniuose tinkluose:

- Jei tekstas vidutinio ilgio ir gan sudėtingas, prie jo derinkite paprastą ir mažai informacijos turinčią iliustraciją. Tačiau, jei iliustracijoje yra daug teksto ir informacijos, jį lydintis tekstas turi būti trumpas ir paprastas.
- Rašant ilgesnį įrašą, išskaidykite jį trumpomis pastraipomis, kurias skiria tarpai.
- Kiekvienas įrašas turėtų būti baigiamas su kvietimu imtis veiksmų, kurių tikimasi iš skaitytojo (angl. Call to Action arba CTA) ir visa kita reikalinga informacija, kad tas veiksmas būtų atliktas. Pavyzdyje pateikta, kaip baigiasi Vilniaus miesto savivaldybės pranešimas apie būsimą Vokiečių g. rekonstrukcijos projektinių pasiūlymų viešinimą.

Pavyzdys

Susipažinti su projektiniais pasiūlymais galima Vilniaus senamiesčio atnaujinimo agentūroje Stiklių g. 4 (registruotis reikia tel.+370 698 20349 ar el. paštu info@vsaa.lt) ir interneto svetainėje: <https://vilnius.lt/lt/savivaldybe/miesto-pletra/zeldynai/> (Nr. 19).

Architektai laukia vilniečių, senamiesčio gyventojų pastabų ir pasiūlymų iki 2022 m. vasario 24 d. 12.00 val. Juos prašoma siųsti el. paštu info@aimm.lt arba išsakyti paskambinus tel. +370 614 07634 arba +370 623 13 283.

Viešas svarstymas vyks nuotoliniu būdu vasario 24 d. 18 val.

Vienintelis dalykas, kurio trūksta, tai aiškesnė informacija, kaip galima dalyvauti nuotoliniame susitikime. Lieka neaišku, ar jame gali dalyvauti tik iš anksto užsiregistravę dalyviai? Jei viešinimas atviras ir registracijos nereikia, galima iš anksto sugeneruoti nuotolinio susitikimo nuorodą ir ją palikti straipsnio pabaigoje prie renginio datos ir laiko.

6.1 Informacinės žinutės visuomenei pavyzdys straipsnio internete formate.

🔍 Nuo ko pradėti?

Šiame gide pateikti visuomenės įtraukimo kokybiniai lygmenys nereiškia, kad 4-tas lygis yra geriausias ir jo reikia siekti visuose projektuose. Kiekvienam projektui, priklausomai nuo jo specifikos, reikės skirtingo visuomenės įtraukimo lygmens, kurį padės nustatyti gido pradžioje pateiktos skalės.

Projekto įvertinimo skalė leidžia nustatyti, kokio visuomenės dalyvavimo lygmens reikalauja projektas. Tačiau reikėtų kritiškai įsivertinti ir savo patirtį – koku lygiu šiandien įvertintumėte savo patirtį, įtraukiant visuomenę į viešųjų erdvių projektus? Jei šiame gide aprašyti visuomenės įtraukimo žingsniai svetimi ir neaiškūs, pradėkite nuo to, jog išbandysite gido metodiką įgyvendindami pirmą visuomenės įtraukimo lygį – informavimą. Išbandykite šiame gide nurodytą seką, suinteresuotų šalių nustatymą, sukurkite projektui unikalų visuomenės informavimo dizainą ir, galiausiai, pabaigoje įvertinkite kaip jums sekėsi.

Svarbiausia – pradėti nuo to lygmens, kurį šiandien jums leidžia įgyvendinti jūsų turimi resursai ir patirtis. Kai jausite, kad gido metodas aiškus ir informavimą įgyvendinate kokybiškai, kilkite aukštyn ir įtraukite visuomenę konsultavimosi lygiu.

Jei projekto įsivertinimo skalė rodo, kad reikia atlikti konsultavimąsi, tačiau suprantate, kad kokybiškai galėsite atlikti tik informavimą, likite prie informavimo arba ieškokite išorės ekspertų, kurie padėtų įgyvendinti antrąjį lygį.

Trečiojo ir ketvirtojo lygmens projektuose rekomenduojame samdyti išorės ekspertus, kurie padėtų bendradarbiauti su visuomene, priimant sprendimus. Daugiau apie tai – 3-iaame klausime „Kada samdyti išorės ekspertus?“

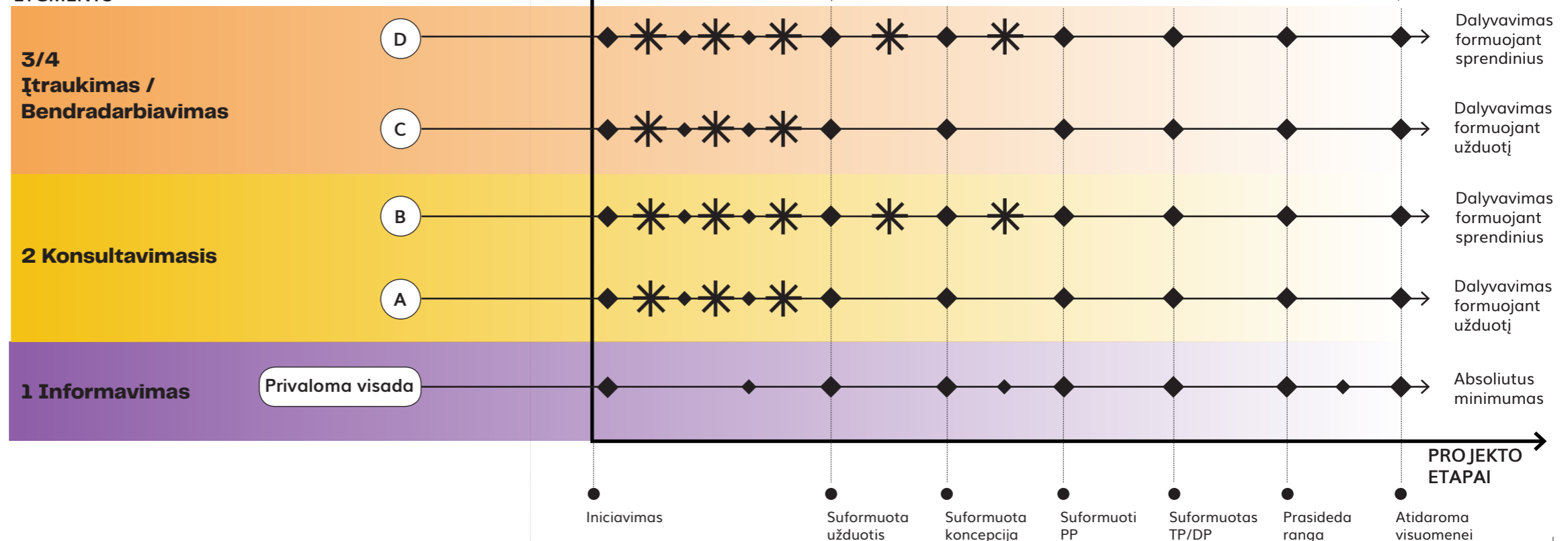
🔍 Ką daryti, jei projektas jau pradėtas?

Kaip pavaizduota šioje lentelėje, daugiausia visuomenės įtraukimo veiklų turėtų būti įgyvendinama nuo projekto pradžios iki užduoties architektui suformulavimo, o visos visuomenės dalyvavimo veiklos turėtų baigtis drauge su projektinių pasiūlymų pristatymu.

Jei projektas jau pradėtas, įsivertinkite pagal šiame gide pateiktas skalės, kokio visuomenės dalyvavimo šiai erdvei reikėtų. Jei atsakymas – informavimas, tuomet įvertinkite projekto suinteresuotąsias šalis ir siekite kuo aiškiau ir nuosekliau informuoti projekto suinteresuotąsias šalis apie eigą ir rezultatus.

Vis dėlto, jei įsivertinate, kad viešojo erdvė reikalauja 2–4 visuomenės dalyvavimo lygmens, apsvarstykite, kiek dar galios galite suteikti visuomenei priimant sprendimus. Jei jūsų projektas tarp inicijavimo ir projekto koncepcijos formulavimo, dar galite įgyvendinti įvairias veiklas, kurios leis konsultuotis su visuomene ir perduoti gautas pastabas architektui. Esant projektinių pasiūlymų ir vėlesnėse stadijoje, visuomenės galia sprendimams yra maža, todėl šiuose etapuose galėsite įgyvendinti tik kokybišką informavimą. Esant dideliame konfliktiškumui, reikėtų samdyti išorės ekspertus, kurie padėtų sukurti strategiją, kad visuomenės pasipriešinimas nesustabdytų projekto.

DALYVAVIMO KOKYBINIAI LYGMENYS

6.2 Visuomenės įtraukimo apimties variantai priklausomai nuo savivaldybių patirties ir turimų resursų.

7. Priedas – dalyvavimo metodai ir įrankiai

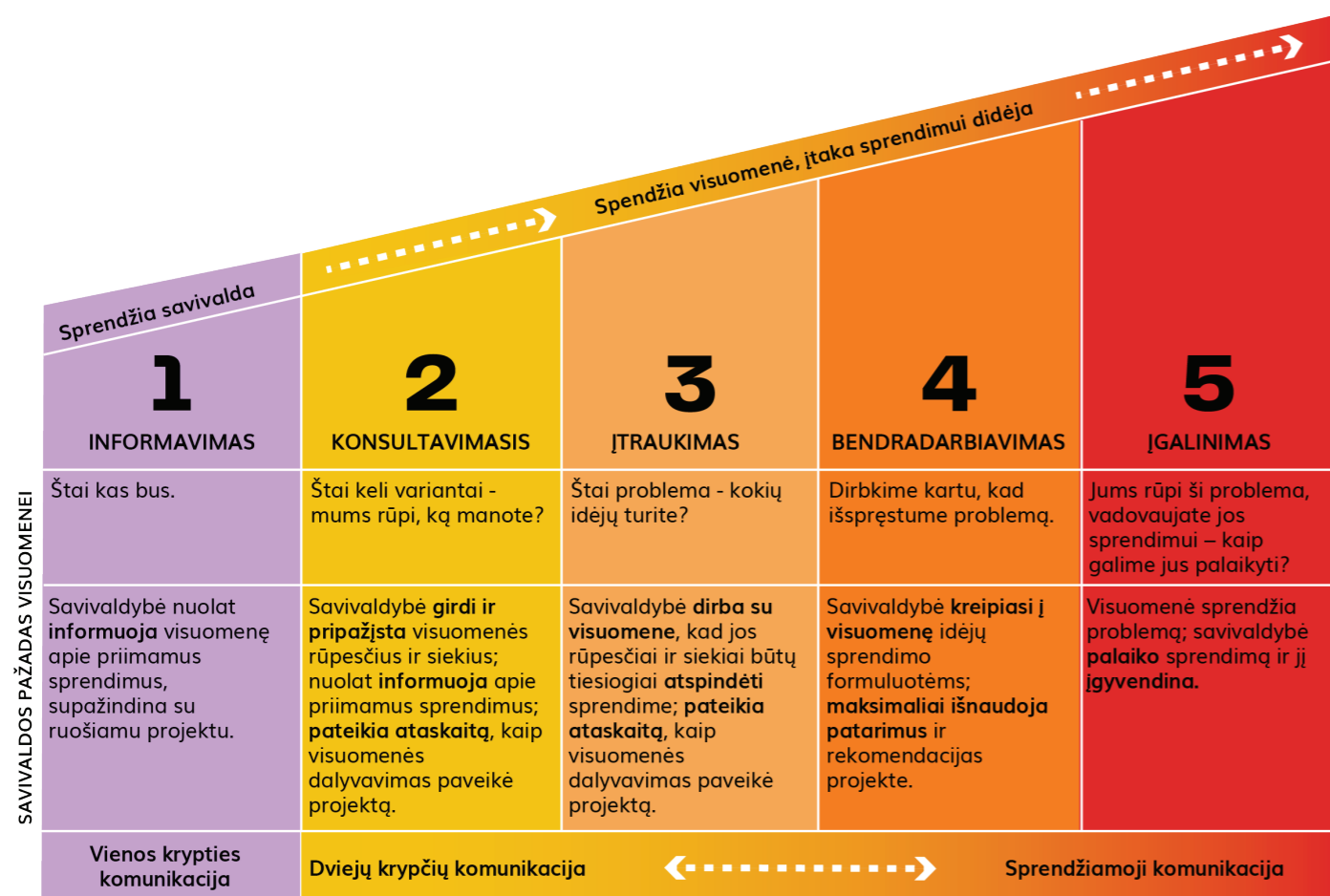
Dalyvavimo metodų ir įrankių apžvalga

Toliau aptariami visuomenės dalyvavimo metodai ir įrankiai, plačiai taikomi apžvelgiamų šalių praktikoje. Šie metodai gali būti taikomi kaip individualūs formatai arba kombinuojami tarpusavyje didesnės apimties dalyvavimo procesams organizuoti.

Metodų tinkamumas konkrečiai situacijai priklauso nuo konkretaus projekto apimties ir užsibrėžto visuomenės dalyvavimo kokybinio lygmens. Objektiviam palyginimui naudojama Tarptautinės visuomenės dalyvavimo asociacijos (angl. International Association for Public Participation) sudaryta penkių kokybinių lygių metodika.

Šiame priede aptariami įrankiai pateikti remiantis šiais šaltiniais:

- Europos kraštovaizdžio konvencijos įgyvendinimo gairės „Recommendation CM/Rec(2019)8 of the Committee of Ministers to member States with a view to the implementation of the European Landscape Convention of the Council of Europe – Landscape and democracy: public participation“;
- Savanoriškų paslaugų (angl. crowdsourcing) platforma „Participedia.net“.

7.1 Visuomenės dalyvavimo kokybinio įvertinimo skalė pagal Tarptautinės visuomenės dalyvavimo asociacijos (angl. International Association for Public Participation) sudarytą metodiką, adaptuotą Lietuvos kontekstui.

1 INFORMAVIMAS	
Vienos krypties komunikacija, kurios tikslas – kokybiškai informuoti, t.y. nuo projekto inicijavimo iki įgyvendinimo dalintis nuolat atnaujinama informacija apie projekto progresą.	
METODAS	ĮRANKIS
Informacijos sklaida	
Internetinė svetainė	<p>Tradicinis būdas pateikti išsamią informaciją daugeliui prieinamu formatu. Gali būti pateikta savivaldybės arba projektui dedikuotoje svetainėje. Kartu turi būti galimybė ne tik sužinoti, bet ir kreiptis rūpimais klausimais.</p> <p>Prieinama plačiai auditorijai. Informacija gali būti adaptuota skirtingoms interesų grupėms, pvz., bendruomenės nariams, srities ekspertams, spaudai. Skaitytajai turi galimybę dalintis. Galimybė plėsti auditoriją gali būti pasiekama papildomai naudojant socialinius tinklus.</p> <p>Reikia nepamiršti, kad daliai žmonių informacija internete nėra prieinama, tad tai neturėtų būti vienintelis informacijos šaltinis. Informacija turi būti nuolat atnaujinama ir atspindėti esamuose laiku vykdomus projekto etapus. Tai vienos krypties komunikacija.</p>
Spausdinta informacija	<p>Tai aiški žinutė apie siūlomus sprendinius, pateikta spausdintu formatu plakatuose, lankstinukuose, stenduose, spaudoje ar pan. Svarbu, kad informacija būtų grafiškai patraukli ir suprantama toje srityje needukuotam skaitytojui.</p> <p>Galima naudoti, kaip kvietimą į renginį ar tokiu formatu pateikti gyventojų apklausą. Informacija gali būti pagrindu ateities diskusijoms, jei tokios bus organizuojamos. Lankstinukai gali būti dalinami gatvėje arba siunčiami paštu.</p> <p>Sklaidos apimtis ir tikslinės grupės turi būti gerai pasvertos, kad pasiektų pakankamą gyventojų skaičių. Tas pats leidinys ne visada bus tinkamas skirtingoms tikslinėms grupėms, pavyzdžiui, jaunimui ir šeimoms. Turinys turi būti priemamas ir internetinėje platformoje.</p>
Susirinkimas	<p>Tai efektyvus būdas pristatyti projekto sprendinius didelei grupei žmonių. Susirinkimo tikslai turi būti aiškiai pristatyti kvietime. Pripažinti turi lydėti informacija, pateikta raštu ir grafiškai. Demonstruojama medžiaga turi būti pritaikyta publikai ir lengvai suprantama. Tokie susirinkimai generuoja diskusijas, bet informavimas išlieka pagrindiniu tikslu, o išklausti visų nuomonių ne visada įmanoma. Patyręs moderatorius turi valdyti susitikimo dinamiką. Projekto iniciatoriai turi būti pasiruošę atsakyti į labiausiai rūpimus klausimus.</p> <p>Dalyviams sudaroma galimybė iš pirmų lūpų sužinoti apie projektą, pažinti projekto iniciatorius ir architektus, užduoti klausimus.</p> <p>Reikia turėti omenyje, kad skiriamo laiko ir klausytojų skaičiaus limitas nesudaro galimybės pasisakyti visiems dalyviams, o labiausiai išgirsti lieka garsiausiai pasisakantys asmenys. Šis formatas nėra tinkamas susirinkti nuomonėms.</p>
Video	<p>Lengvai pasiekiamas ir informatyvus formatas patalpintas internetinėje erdvėje.</p> <p>Video formatas priartina institucijų atstovus prie gyventojų, yra tinkamas sudominti projektu, pakviesti į susitikimus ar kitus renginius.</p> <p>Įrašas gali pareikalauti profesionalo pagalbos. Prieinama tik aktyviems informacijos internete vartotojams, tad nepasieks visų socialinių grupių.</p>

7.2. Lentelė – įrankiai tinkami informavimui.

7.3 Susirinkimas Šaltinis: <https://www.lrytas.lt/bustas/architektura/2019/03/20/news/vilnieciai-priesinasi-barokinis-parkas-po-langais-jiems-neraikalingas-9650912>

7.4 Projekto informacinis lankstinukas. Šaltinis: https://development.towerhamlets.gov.uk/online-applications/files/D6B6AD1F118F365292FBEB2E9C50F096/pdf/PA_19_02717_A1-STATEMENT_OF_COMMUNITY_INVOLVEMENT_-_PART_1-1575380.pdf

2 KONSULTAVIMASIS Dviejų krypčių komunikacija, kurios tikslas – kokybiškai informuoti ir susirinkti nuomones konkrečiu klausimu. Sprendimus priima ekspertai, kurie pasinaudoja gautais atsakymais, kad projekto rezultatas būtų kokybiškesnis.	
METODAS	Apklausa – konkretūs atsakymai į konkrečius klausimus.
ĮRANKIS Spausdinta apklausa	Spausdintas klausimynas paliekamas pašto dėžutėje kiekvienam įsikūrusiam konkrečiai apibrėžtoje geografinėje teritorijoje. Turi būti pristatytas projektas, jo tikslas, programa, iniciatoriai ir kaip bus panaudoti atsakymai. Gauti atsakymai geografiškai reprezentuoja pasirinktą vietovę (atvirkščiai negu apklausa internete). Galimas anonimiškumas. Pasiekiami pasyvūs ir nesinaudojantys internetu žmonės. Geografinės ribos turi būti abibrėžtos įsivertinus objektyvius kriterijus. Dėl anonimiškumo sunku iš respondentų tikėtis detalesnio paaiškinimo.
Internetinė apklausa	Klausimynas paskleidžiamas internete. Turi būti pristatytas projektas, jo tikslas, programa, iniciatoriai ir kaip bus panaudoti atsakymai. Reikalauja mažai finansinių resursų. Duomenys apdorojami automatiškai. Anonimiškumas. Daliai visuomenės informacija internete nėra prieinama. Dažniausiai tai pačių pažeidžiamiausių socialinių grupių atstovai. Dėl šios priežasties spausdintas formatas turi būti naudojamas paraleliai. Dėl anonimiškumo sunku iš respondentų tikėtis detalesnio paaiškinimo. Nėra galimybės kontroliuoti respondentų geografinės kilmės, todėl mažiau projektu suinteresuotų gyventojų atsakymai yra lygiaverčiai tiems, kurių interesai yra labiau reikšmingi. Sunku kontroliuoti imtį. Formatas labiau mobilizuoja tas suinteresuotas grupes, kurios aktyviau reiškia savo balsą ir dažniau išsako kritiką.
Momentinė apklausa	Tai gyvus ar nuotolinius renginius papildantis įrankis, leidžiantis vykdyti balsavimą, rengti momentines apklausas, surinkti dalyvių nuomones ir matyti populiariausias. Rezultatai iškart reprezentuojami. Įvairios platformos (pvz. Mentimeter, Slido, trumposios SMS žinutės ar pan.) gali sugeneruoti momentinę statistiką, žodžių debesį (angl. word cloud) ir pan. Galima naudoti uždariems arba atviriems klausimams. Įrankis gali būti naudojamas dalyvių aktyvumo sužadinimui arba kaip būdas gauti konkrečius atsakymus. Anonimiškumas. Šis metodas leidžia gauti objektyvius rezultatus, nes kiekvienas dalyvis turi vienodą galimybę išreikšti savo poziciją. Galima panaudoti formaliam balsavimui arba žaidybiniais tikslais (pvz. klausti žodinių asociacijų) ir pan. Balsavimui su klausimais turi būti supažindinama prieš renginį. Aplikacijos dalinai mokamos – norint naudotis visomis platformos galimybėmis reikia įsigyti prenumeratą.

7.5 Lentelė – įrankiai tinkami konsultavimuisi.

7.6 Spontaniškas gatvės renginys. Šaltinis: <https://soundingsoffice.com/projects/wood-green/>

7.7 Balsavimas. Šaltinis: <https://en.wikipedia.org/wiki/Dot-voting>

Balsavimas arba vizualinės pirmenybės apklausa (angl. Dotmocracy, Dot Voting, arba Visual Preference Survey)	Gyvo renginio metu stenduose eksponuojami pasiūlymų variantai. Dalyviams išdalinamas vienodas skaičius balsų (lipnių lapelių, apvalių lipdukų ar pan.). Dalyviai klijuoja savo balsą ant labiausiai patikusio stendo, grafiko, sprendimo ar pan. Galima klausti nuomonės keliais klausimais. Galimos balsų variacijos – „labiausiai patinka“, „labiausiai nepatinka“. Fasilitatorius, dalyvaudamas gyvai, gali paaiškinti sprendimus ir padėti dalyviams pasirinkti jų nuomonę labiausiai atspindintį sprendimą. Tinka spręsti nuomonių polarizacijai. Pasirinkimo variantų skaičius turi būti gerai apgalvotas: per daug variantų neleis įsigilinti ir apgalvoti, per mažai variantų nesudarys pakankamo pasirinkimo. Sprendimai balsavimui turi būti pakankamai skirtingi – panašių idėjų pateikimas išsklaido balsus ir to pasekoje sprendimas eliminuojamas. Įrankis gali būti taikomas kaip internetinis balsavimas, tačiau dalyviai turi būti registruoti vartotojai, kad pats procesas nebūtų diskredituotas.
Komentarų kortelės (angl. Feedback Cards)	Tai kartoninės kortelės, dalinamos viešose erdvėse, ant kurių vietos gyventojų prašoma atsakyti į vieną klausimą. Padeda įtraukti užsiėmusius žmones, kurie neturi laiko dalyvauti ilgose diskusijose. Anonimiškumas. Tai turi būti prioritetas konkretus klausimas, kurio atsakymai turi paveikti tolimesnius sprendimus antraip dalyvavimas kompromituojamas.
Spontaniškas gatvės renginys (angl. Pop-up)	Projektui artimoje lokacijoje sukurtas laikinas punktas (informacinė palapinė), kuriame praeiviai gali susipažinti su projektu, pabendrauti su projekto atstovu. Spontaniškas gatvės renginys leidžia išklausti gyventojus ir lankytojus. Palapinėje demonstruojama medžiaga stendų, maketų ar video formatu, dalinami lankstinukai. Šis būdas sudomina praeivius dėl savo netikėtumo ir galimybės pasikalbėti su atstovu gyvai. Punktas gali būti mobilus ir aplankyti kelias lokacijas. Vaisinimas kava ar ledais yra įprasta praktika, kuri pritraukia daugiau lankytojų ir padeda jiems jaustis neformaliai bei nuoširdžiau išsakyti savo nuomonę. Sėkmė priklauso nuo pasirinktos lokacijos ir nuo to, kaip atstovas sugebės sudominti praeivius. Būtina apgalvoti, kaip bus dokumentuojami atsiliepimai.

7.5 (tęsiama) Lentelė – įrankiai tinkami konsultavimuisi.

7.8 Spausdinta apklausa. Iliustracija St Williams, Soundings. Šaltinis: https://development.towerhamlets.gov.uk/online-applications/files/D6B6AD1F118F365292FBEB2E9C50F096/pdf/PA_19_02717_A1-STATEMENT_OF_COMMUNITY_INVOLVEMENT_-_PART_1-1575380.pdf

METODAS IRANKIS	Diskusija – surenkamos atviro pobūdžio nuomonės.
Pašnekesiai pasivaikštant (angl. walk and talk)	Tai puikus būdas pasikalbėti su gyventojais neformalioje aplinkoje, pasivaikštant po projekto apylinkes. Pasivaikščiojime dalyvauja projekto iniciatoriai ir architektai, kurie pasakoja apie projektą, o dalyviai išsako atsiliepimus, pasidalina žiniomis ir patirtimis kaip vietovės žinovai. Neformali aplinka sudaro galimybę dalyviams labiau atsiskleisti, o maža grupė – padiskutuoti vienas su vienu (dalyvis su projekto architektu). Vaikščiojimas leidžia gyvai parodyti problemines vietas ir apžvelgti galimybes realioje erdvėje. Dalyviai sužino apie projektą, o projekto atstovai gauna atiliepimų ir vertingų žinių apie esamą padėtį. Į pasivaikščiojimą susirenka visi norintieji. Kadangi tam nėra atrankos, tai dalyvių grupė nėra objektyvi bedruomenės reprezentacija. Dalyvių aktyvumas priklauso nuo oro sąlygų. Dėl formato neformalumo sunku apibendrinti gautas nuomones, todėl šis formatas turi būti kombinuojamas su kitais, labiau formaliais. Pokalbius verta įrašyti, jei tam gautas susitikimas, kad vėliau galima būtų analizuoti pasisakymus, parinkti tinkamas citatas.
Diskusijų grupės	Tai lengvas ir greitas būdas aptarti konkretų klausimą dialogo būdu 6–12 dalyvių grupėse. Kiekvienas susitikimas turėtų tęstis apie 2–3 valandas ir būti moderuojamas temoje gerai nusimanančio eksperto. Susitikimo pradžioje pristatomas projekto kontekstas ir nagrinėjama problema, o vėliau pereinama prie diskusijos. Galima tą patį klausimą aptarti keliose grupėse arba kelis klausimus vienoje. Dalyvių paskatinimui siūloma pavaišinti kava ir užkandžiais. Šis metodas nesudaro sąlygų plačiam problemos nagrinėjimui. Dalyvių grupės sudėtis turi būti gerai apgalvota prieš pakviečiant. Galima kviesti konkrečių suinteresuotų grupių atstovus arba siekti objektyvios visos bendruomenės reprezentacijos.
Projektų mugė	Naudojant šį formatą dalyviai gali susipažinti su visais tuo metu savivaldybėje vystomais projektais ir išsakyti savo nuomonę viename renginyje. Vienoje salėje prie skirtingų stalų pristatomi įvairūs projektai ar net keli to paties projekto variantai. Po pristatymo dalyviai gali susipažinti su juos dominačiais projektais, kalbėti su projekto komanda, savivaldybės atstovais, NT vystytojais. Atsiliepimai dokumentuojami ir panaudojami sprendinių koregavimui. Prieinama plačiai auditorijai. Jei organizuojama reguliariai, tai leidžia sekti projektų progresą. Galimybė bendrauti su skirtingomis interesų grupėmis ir kalbėti apie skirtingus projektus vienu metu. Gali būti taikomas kaip reguliarius savivaldybės būdas komunikuoti apie vykdomus projektus. Pasiruošimo reikalaujantis procesas. Svarbu suteikti grįžtamąjį ryšį dalyviams po renginio, kad visiems būtų aiškus dalyvavimo tikslas, nauda ir rezultatai. Turi būti taikomas vieningas būdas dokumentuoti dalyvių nuomones.
Pasaulio kavinės metodas (angl. World café)	Didelė grupė dalyvių yra suskirstoma mažomis 4–5 žmonių grupelėmis, kuriose vyksta greita 15 minučių trukmės apvalaus stalo diskusija užduotu klausimu. Pasibaigus laikui, grupės skirstosi, sėda prie kito stalo ir nagrinėja kitą klausimą. Renginio pabaigoje visi kviečiami į bendrą diskusiją apibendrinimui. Metodas labiau orientuotas į diskusijos procesą negu į rezultatą. Naudingas norint sužinoti daugiau apie egzistuojančias sąlygas ir ryšius vietos bendruomenėje, keliant tikslus ir generuojant idėjas veiksmų planui. Tinka, kaip parengiamasis ir mobilizuojantis modelis tolimesniam darbui su bendruomene. Šis metodas nesudaro sąlygų plačiam problemos nagrinėjimui. Sunku dokumentuoti nuomones ir jas panaudoti.
Gyventojų panelė	Grupė individų, suburta atsitiktine tvarka, sukviečiama svarstyti konkrečius klausimus 4–8 kartus per metus. Svarstymas vyksta įvairiais formatais, nuo diskusijų iki dirbtuvių. Gyventojų panelė laikoma objektyvia bedruomenės reprezentacija. Gyventojų atranka, kvietimas, klausimų formulavimas, atsakymų apdorojimas, atgalinė komunikacija apie sprendinius reikalauja resursų. Palaikyti atstovus įsitraukusius ir motyvuotus gali būti iššūkis. Kad formatas pasiteisintų, jam reikalingas visuomenės palaikymas, pasitikėjimas ir skaidrumas.

7.5 (tęsiama) Lentelė – įrankiai tinkami konsultavimuisi.

METODAS IRANKIS	Kartografavimas – surenkamos atviro pobūdžio nuomonės su geografine nuoroda.
Žemėlapių komentavimas	Dalyviai kviečiami komentuoti savo patirtis ant žemėlapių gyvai arba skaitmeniniu būdu. Visi pasisakymai turi tikslų geografinę nuorodą ir gali būti analizuojami, palyginami, o jų visuma sudaro kolektyvinį socialinių vertybių žemėlapių. Galima rinkti nuomones konkrečiu aspektu, pvz., praeitis/dabartis/ateitis, laisvalaikis, aktyvi/pasyvi rekreacija, saugumas ir pan. Rezultatai gali būti panaudoti tolimesniuose susitikimuose. Komentarai yra subjektyvūs, tad specialisto turi būti vertinami objektyvių aplinkybių fone. Šis būdas yra gan neformalus, tad vertėtų naudoti kartu su kitais formaliesniais metodais.
Skaitmeninės istorijos	Vietos gyventojų istorijos yra įrašomos video arba audio formatu. Taip pat, visi yra kviečiami, jei nori, atsiųsti savo įrašytą istoriją internetu. Šias istorijas galima apjungti su jų lokacija žemėlapyje ir taip kurti vietos istorijų žemėlapius. Susipažinama su vietos kontekstu per vietinių gyventojų patirtį. Rezultatai gali būti panaudoti tolimesniuose susitikimuose. Reikalauja dalyvių motyvacijos ir resursų duomenims apdoroti. Rezultatus sunku formalizuoti ir objektyviai panaudoti sprendimams formuoti. Sunku tikėtis objektyvios bendruomenės reprezentacijos, todėl turi būti naudojama kartu su formaliesniais metodais.
METODAS IRANKIS	Fizinė intervencija
Taktinis urbanizmas (taip pat vadinamas „pasidaryk pats“ urbanizmas, urbanistinė akupunktūra)	Tai miesto, organizacijų ar gyventojų inicijuota intervencija, panaudojanti trumpalaikes pigias priemones, skirta katalizuoti ilgalaikius pokyčius konkrečioje miesto erdvėje. Tai praktinis metodas, kurį taikant erdvėje patalpinami realaus pritaikymo objektai – apšveitimas, suolai, mobilūs želdiniai ar pan. Leidžia vartotojams apsiprasti su pokyčiais, o iniciatoriams – patikrinti idėjas. Atkreipia dėmesį ir kelia susidomėjimą projektu. Nors intervencijos minimalios, bet reikalauja finansinių resursų ir kūrybiškumo.

7.5 (tęsiama) Lentelė – įrankiai tinkami konsultavimuisi.

7.9 Pasaulio kavinės metodas. Šaltinis: <https://participedia.net/method/167>

7.10 Taktinis urbanizmas Jersey, NY. Šaltinis: <https://street-plans.com/jc-walks-pedestrian-enhancement-plan-jersey-city-nj/1575380.pdf>

3/4

ĮTRAUKIMAS / BENDRADARBIAVIMAS

Įtraukimas, jei visuomenės atstovai turi patariamąjį balsą. Bendradarbiavimas, jei visuomenės atstovai turi lygiavertį sprendžiamąjį balsą. Tikslas – įtraukti visuomenę į kūrybinį procesą. Galutinį sprendimą priima specialistai, bet visuomenės indėlis svarus.

METODAS IR RANKIS	DISKUSIJA – surenkamos atviro pobūdžio nuomonės konkrečiais klausimais ir suformuojamos išvados. Išvados formuoja projekto sprendimus.
Forumas	Tai visiškai atviro formato didelės grupės (10–100 žmonių) susirinkimas, kurio pagrindinis tikslas yra dialogas. Vieninteliai kriterijai – tai iš anksto užfiksuota diskusijos tema, vieta ir laikas. Pagal temą siūlomi aktualūs klausimai aptarimui. Kiekvienas gali išsakyti ir apginti savo poziciją be būtinybės susitarti. Renginį veda moderatorius, kuris renginio pabaigoje apibendrina išsakytas nuomones ir įvertina rezultatus. Galimas dalyvių padalinimas į grupes, tarp kurių galima laisvai judėti, tokiu būdu praturtinant diskusijas. Šis metodas užkerta kelią blogiems sprendimams ir ateities konfliktams. Kiekvienas gali laisvai dalyvauti. Pasisakymai turi būti dokumentuojami ir gali būti panaudoti tolimesniuose darbuose. Išvados gali būti puiki pagalba sprendimų priėmėjams. Didelę dalyvių grupę gali valdyti patyręs moderatorius.
Fokus grupės	Diskusija nedidelėje grupėje (8–15 žmonių), reprezentuojančioje konkrečių demografinę dalį, skirta įsigilinti ir aptarti konkrečius projekto uždavinius pagal iš anksto parengtą planą. Moderatorius neformalioje aplinkoje padeda dalyviams atsiskleisti. Tikslas – susirinkti tos grupės atstovų nuomones ir atsakymus į atvirus ar uždarus klausimus. Klausimai fokusuoti ties konkrečiu problemų spektru, o rezultatai vėliau naudojami kaip atspirties taškas, nušviečiantis tolimesnius projekto žingsnius. Metodas tinkamas kaip įžanginė priemonė dalyvavimo procesui pradėti ir turi būti kombinuojamas su kitais metodais. Dalyvių atranka pagal konkrečius kriterijus leidžia spręsti apibrėžtą problemų spektrą. Tinka tik ankstyviausiose projekto stadijose. Diskusijos rezultatai sunkiai formalizuojami, tad negali būti naudojami kaip reprezentatyvi suinteresuotos šalies nuomonė.
Dialogo kavinė (angl. Dialog Café)	Tai metodas, skatinantis dalyvius diskutuoti neformalioje komfortabilioje aplinkoje su moderatoriaus pagalba. Pradžioje projektas ir aptariami klausimai pristatomi visiems dalyviams. Vėliau mažose apvalaus stalo grupėse (apie 10 žmonių) trimis etapais vyksta diskusija: pirmuoju – bendra analizė; antruoju – gilesnė analizė; trečiuoju – suformuojamas pasiūlymas. Dalyviai kiekviename etape juda tarp grupių. Rezultatai apibendrinami ir pristatomi visiems dalyviams bendrai. Tokios kūrybinės sesijos nereikalauja didelio pasiruošimo, tik aiškios klausimų formuluotės. Reikalauja patyrusio moderatoriaus.
Debatai	Diskusija tarp trijų panelių – savivaldos, visuomenės ir nešališkų ekspertų atstovų – stebint plačiai auditorijai. Tikslas – sudaryti galimybę suinteresuotoms šalims, profesionalams ir ekspertams išreikšti savo poziciją ir užduoti klausimus savivaldybės atstovams. Moderatorius apibendrina pasisakymus. Rezultatų panaudojimas turi būti apibrėžtas iš anksto. Tinka plataus masto reikšmingiems projektams svarstyti. Reikalauja didelio pasiruošimo – klausimų išgryninimo, dalyvaujančiųjų atstovų atrinkimo.
Dialogo dirbtuvės (angl. Dialog Workshop)	Supaprastintas diskusijų formatas, leidžiantis analizuoti problemą, įsigilinti, aptarti sprendimo variantus ir suformuoti argumentus nedidelėje grupėje (8–16 žmonių). Kelių valandų trukmės sesijoje aptariami privalumai, trūkumai, finansiniai aspektai ir ilgalaikės pasėkmės konkrečioje temoje. Tikslas – atskleisti, kas formuoja visuomenės nuomonės tendencijas. Panašu į diskusiją, bet akcentuojamas derybų momentas. Dalyviams paskatinti rekomenduojama vaišinti kava, užkandžiais. Dalyvai atrenkami atsitiktinai arba kaip tik reprezentuojantys konkrečių socialinę grupę. Nedidelės grupės suformuotos išvados negali būti laikomos objektyvia visuomenės nuomonės reprezentacija.

7.11 Lentelė – įrankiai tinkami įtraukimui ir bendradarbiavimui.

Gyventojų žiuri (angl. Citizens' Jury)	Nedidelė grupė (12–25 žmonių) atsitiktine tvarka atrinktų visuomenės atstovų, reprezentuojančių projektu suinteresuotą vietovę, susirenka tam, kad priimtų kolektyvinį sprendimą ar rekomendacijas. Ekspertams pritačius kontekstą diskusijų būdu sprendžiamas konkrečiai suformuotas klausimas, o proceso gale paruošiama ataskaita, detalizuojanti rekomendacijas. Sprendimų priėmėjai iš anksto įsipareigoja panaudoti gyventojų žiuri išvadas. Įrankis tinkamas kompleksiškiems strateginiams klausimams spręsti arba kai yra aiški nuomonių polarizacija pačioje bendruomenėje. Taip pat padeda įvesti skaidrumo į sprendimų priėmimą. Grupė turi būti objektyvi suinteresuotos bendruomenės reprezentacija – tik tada sprendimai turės svorio plačiojoje visuomenėje.
Tematiniai dialogo stalai (angl. Thematic Dialogue Tables)	Tai apvalaus stalo diskusijos, skirtos mažose grupėse svarstyti kompleksinę klausimą, kuris padalinamas į temas kiekvienai grupei tam, kad problema būtų lengviau valdoma ir vestų prie sprendimo. Pavyzdžiui, temos galėtų būti: finansavimas, bioįvairovė, automobilių parkavimas, nusikalstamumas, triukšmas, kultūros paveldas ir pan. Tinka dviem atvejais: kai svarstomas labai kompleksiškas klausimas, arba kai dėl didelio dalyvių skaičiaus (keli šimtai žmonių) tampa sunku visus išklausti ir valdyti. Reikalinga aiški sistema išvadoms dokumentuoti. Renginio rezultatai turi būti viešinami su galimybe komentuoti ir teikti tolimesnius siūlymus.

7.11 (tęsiama) Lentelė – įrankiai tinkami įtraukimui ir bendradarbiavimui.

7.12 Žemėlapių komentavimas. Nuotr. Soundings. Šaltinis: <https://soundingsoffice.com/projects/the-wharves-deptford/>

7.14 Tematiniai dialogo stalai. Nuotr. openDemocracy UK. Šaltinis: <https://participedia.net/method/4700>

7.13 Gyventojų žiuri. Šaltinis: <https://participedia.net/method/155>

7.15 Modeliavimas ant žemėlapių. Šaltinis: <https://participedia.net/case/5420>

METODAS ĮRANKIS	Dirbtuvės – į rezultatą orientuotos kūrybinės sesijos grupėse.
Vizijos kūrybinės dirbtuvės	Tai į kūrybiškumą orientuotos 1–3-jų dienų dirbtuvės, skirtos generuoti idėjoms ir vizijoms. Renginyje dalyvauja 20–30 dalyvių. Mišrios grupės sudarytos iš profesionalų ir bendruomenių atstovų. Diskusijas moderuoja patyręs ekspertas. Renginys vyksta etapais, kurių metu dalyvių grupės pristato savo idėjas, sprendimus, keičiasi pastabomis. Penki etapai: 1. sutariama tema ir kiti praktiniai aspektai; 2. visi išsako temos problematiką ir padalinami grupėmis; 3. grupėse formuluojamos idėjos ir vizijos, neapsiribojant realizacijos suvaržymais; 4. vizijos sukonkretinamos, apsprendžiamos atsakomybės, programa; 5. rezultatai pristatomi visiems dalyviams, viešinami, o tolimesnė projekto eiga pristatoma reguliariuose susitikimuose. Formatas reikalauja didelio pasiruošimo, tačiau rezultatai yra konkretūs ir gali būti įgyvendinti. Į pagalbą galima pasitelkti iš anksto paruoštas korteles (pvz., Imaginableguidelines.org arba Methodkit.com ar pan.) apie erdvės morfologiją, funkciją, prioritetus ir pan., kurios padeda kalbėtis tomis pačiomis kategorijomis specialistams ir toje srityje neįdukuotiems dalyviams. Galima pasitelkti rolių ir atsakomybių žaidimą (angl. Game of Powers) ir apsiribojant ekonominės vertės kriterijumi pasikeisti rolėmis. Reikalauja dalyvių laiko ir intensyvaus darbo, tad ir papildomo dėmesio jų motyvacijos išlaikymui. Didelis dėmesys turi būti skiriamas ataskaitai, kaip renginio rezultatai paveikė sprendimus, antraip kyla nusivylimo dalyvavimo procesu rizika.
Intensyvios kūrybinės dirbtuvės (pranc. Charrette)	Į dizainą orientuotų intensyvių kūrybinių dirbtuvių (pranc. charrette) metu suburtos gyventojų ir profesionalų grupės randa bendrus sprendinius ir pristato savo suformuotą viziją kitiems. Tokiame formate dalyvauja daugiadisciplinių profesijų atstovai, kurie dirba komandose su bendruomenių nariais. Trukmė priklauso nuo užduoties kompleksškumo ir gali varijuoti nuo vienos dienos iki poros savaitių. Dalyviai turi tiesioginę galimybę prisidėti prie sprendimų, kurti viziją. Daugiadiscipliniškumas lemia, kad problema yra nagrinėjama įvairiais kampais. Renginio rezultatas yra apčiuopiamas, o sprendimai priimami greitai. Puiki galimybė užmegzti pozityvius santykius su bendruomenių nariais. Aukšto statuso sprendimų priėmėjas turi apibendrinti renginio rezultatus ir pristatyti, kaip rezultatai bus atspindėti galutiniuose projekto sprendiniuose. Tinkamas įrankis ten, kur iš visuomenės tikimasi strateginio matymo ir į ateitį orientuoto indėlio. Smulkesnio mastelio projektams gali būti sunku dalyvių pastangas nukreipti produktyvia linkme dėl kompetencijų stokos. Įrankį būtina pritaikyti prie konkretaus projekto sąlygų, dalyvių galimybių. Procesas yra intensyvus, todėl būtinas ekspertų moderavimas. Patyręs ekspertas sugebės valdyti komandas, efektyviai privesti prie sprendimų ir palaikyti kiekvieną dalyvį pilnai įsitraukusį. Dienos ar ilgesnės trukmės renginiams gali būti sunku suburti skirtingų suinteresuotų šalių atstovus. Proceso intensyvumas reiškia, kad refleksijai ir sprendimų tobulinimui gali nepakakti laiko. Būtina įsitikinti, kad dalyvaujantys visuomenės nariai yra objektyvi platesnio rato reprezentacija.
Modeliavimas ant žemėlapių ar maketo	Atspausdinamas didelio dydžio projekto planas arba padaromas maketas. Taip pat sukuriama mastelį atitinkantys galimi sprendiniai bei svarbūs objektai – želdiniai, mažoji architektūra, vandens telkiniai, naudotojų grupės (pėstieji, automobiliai, dviratinkai) ir pan. Gyventojai kartu su projektuotojų komanda ir savivaldybės darbuotojais kartu dēlioja ir aptaria galimus erdvės panaudojimo variantus.
Stiprybių, silpnybių, galimybių ir pavojų analizė (angl. SWOT)	Tai dirbtuvės, kurios organizuojamos pagal keturių aspektų – stiprybių, silpnybių, galimybių ir pavojų – metodiką. Dirbant grupėse prie kiekvieno aspekto bendru sutarimu fiksuojamos idėjos, idėjų reikšmė vertinama skalėje nuo vieno iki penkių, teikiami pasiūlymai, kaip spręsti probleminius klausimus. Šis metodas padeda sutarti, kaip geriausiai panaudoti turimus resursus esamoms problemoms spręsti. Rezultatas struktūrizuotas ir lengvai panaudojamas tolimesniuose žingsniuose.
Trijų knygų metodas	Trys knygos sukuriama trimis etapais: pirmuoju – bazinė informacija ir klausimynas perduodamas vienai ar kelioms dalyvių darbo grupėms; antruoju atsakymai nugula į antrąją knygą ir pristatomi viešai; trečiuoju – visi komentuoja antrosios knygos turinį ir komentarai nugula į trečiąją knygą. Pilnas įgyvendinimas trunka apie metus laiko, tad proceso lėtumas sudaro sąlygas refleksijai, įsiklausymui. Šis metodas sukuria gerai iškomunikuotą pamatą tolimesniems sprendimams.

7.11 (tęsiama) Lentelė – įrankiai tinkami įtraukimui ir bendradarbiavimui.

METODAS ĮRANKIS	Žaidybinės dirbtuvės – į procesą orientuoti užsiėmimai veikiant grupėse ar individualiai. Rezultatas nėra labai svarbus.
Dalyvaujantieji menai	Tai meninės išraiškos forma, įgalinanti dialogą, socialinį aktyvumą, bendruomenės mobilizaciją ir bendrą sprendimų priėmimą. Formatai: drama, muzika, rašymas, fotografija, šokis ir pan. Visi proceso dalyviai yra galutinio rezultato bendra autoriai. Dalyviai jaučia asmeninį indėlį į bendro darbo rezultatą. Tinka dalyvavimo proceso išjudinimui, skirtingų bendruomenių suartinimui, apleistų ar dėmesio stokojančių viešųjų erdvių įveiklinimui. Metodas orientuotas į procesą ir bendruomeniškumo statybą, o ne į rezultatą, todėl rezultatai sunkiai formalizuojami. Procesui reikalingas meno srities specialistas.
Kraštovaizdžio skaitymo sesija	Dalyvių grupė (10–30 žmonių) vaikšto ir tyrinėja projekto apylinkes su projekto atstovais, o sustojimuose fiksuoja savo įžvalgas raštu. Vėliau dalyviai susirenka į patalpą pasidalinti pastebėjimais ir juos aptarti diskusijos būdu. Po renginio gauti rezultatai analizuojami ir pristatomi viešai. Buvimas projekto erdvėje skatina gyvesnius įspūdžius. Grupė lydėti ir dalyvių kūrybiškumui paskatinti reikalingas projekto atstovas. Dalyviai turi žymėti pastabas individualiai, nesidalindami tarpusavyje. Turi būti aiškiai iškomunikuota, kaip rezultatai bus panaudoti formuojant sprendinius. Sėkmė priklauso nuo oro sąlygų.
Idėjų siena ar bokštas	Tai būdas idėjoms surinkti, dalintis ir eksponuoti kaip visumą. Įrengiama siena (lauke arba patalpoje) ant kurios galima rašyti, klijuoti lapelius ir susipažinti su kitų idėjomis. Idėjų bokštui naudojamos kartoninės dėžės – vienoje pusėje paruošta anketa gyventojams su palikta vieta atsakymams (ne daugiau kaip 3–4 klausimai). Ant tuščių dėžių dalyviai gali laisvai piešti ateities erdvės vizijas. Užpildžius dėžę (anketą ar piešinį) ji panaudojama idėjomis užpildytų dėžių bokšto statybai. Surinktos idėjos turėtų informuoti tolimesnius erdvės sprendinius. Padeda pasiekti žmones, kurie paprastai neįsitraukia į organizuojamus susitikimus. Pasirinkdami sienos įrengimo vietą, iniciatoriai gali surinkti jiems svarbios tikslinės auditorijos idėjas. Tiek sienos tiek bokšto metodas gali būti taikomas darbui su vaikais. Rezultatai sunkiai dokumentuojami.
Bendruomenės tyrimų komandos	Iš bendruomenės narių sudarytai komandai yra duodama užduotis iširti pasirinktą problemą ir pasiūlyti sprendimus. Pagrindinis tikslas orientuotas į žmogiškųjų ryšių stiprinimą, o ne tyrimo išvadas. Skatina bendrą mokymąsi, pažinimą ir susipažinimą tarp grupės narių. Metodas naudingas norint įtraukti jaunimą ir gali būti derinamas kartu su pamokine veikla. Tai papildoma bendruomeniškumą skatinanti priemonė. Tyrimo rezultatai negali būti laikomi objektyvia visuomenės poreikių reprezentacija.

7.11 (tęsiama) Lentelė – įrankiai tinkami įtraukimui ir bendradarbiavimui.

7.16 Charrette. Šaltinis: <https://participedia.net/method/2840>

7.17 Dalyvaujantieji menai. Šaltinis: <https://participedia.net/method/4451>

5

ĮGALINIMAS

Visuomenės grupės pačios inicijuoja projektus, kurių įgyvendinimą palaiko savivalda.

ĮRANKIS	
Dalyvaujamas biudžetas (angl. participatory budgeting)	Dalyviams deleguojama sprendžiamoji galia viešojo sektoriaus lėšų panaudojimo klausimais. Dalyviai derisi ir sprendžia, kur ir kaip turi būti panaudotos konkrečiai programai skirtos lėšos. Istorškai šis metodas buvo taikomas nukreipti lėšas į skurdesnius ir žemesnių pajamų rajonus ir suteikti jiems sprendžiamąją galią tam, kad resursai būtų paskirstyti proporcingai poreikiams. Metodas skatina skaidrumą, edukuoja gyventojus, įgalina ir kuria bendruomeniškumą. Turi būti taikomas konkrečiai apibrėžtoje geografinėje vietovėje. Priklauso nuo biudžetavimo ciklo. Reikalauja gyventojų švietimo, informavimo ir aktyvaus mobilizavimo.
Darbo grupė (angl. working group)	Sprendžiamąją galią turinti visuomenės atstovų darbo grupė surinkta spręsti konkrečių praktinių viešųjų erdvių klausimų, suformuoti projektavimo užduotį ar įgyvendinti konkrečių projektų. Mandato skyrimas, darbo metodai ir sprendimas turi vykti apibrėžtuose procedūriniuose rėmuose. Reikalingas visuomenės pasitikėjimas ir ypatingas dėmesys skaidrumui. Tinkama, kai dalyvaujamoji kultūra yra pažengusi.

7.18 Lentelė – įrankiai tinkami įgalinimui.

APGALVOKITE ŠIUOS ASPEKTUS	GALIMYBĖS	ĮRANKIŲ PAVYZDŽIAI (sąrašas nėra baigtinis)
Kaip priimami sprendimai?	<ul style="list-style-type: none"> Nuomonių apklausa – savivaldybė sprendžia atsižvelgdama į apklausos rezultatus Balsavimas – sprendimas priimamas balsų dauguma Idėjų generavimas – idėjos panaudojamos sprendiniams Bendras sutarimas – sprendimas priimamas bendro sutarimo būdu 	<ul style="list-style-type: none"> 2 kokybinio lygio įrankiai 2 kokybinio lygio įrankiai 3/4 kokybinio lygio įrankiai 3/4 kokybinio lygio įrankiai
Koks klausimo kompleksškumas?	<ul style="list-style-type: none"> Žemas Vidutinis Aukštas 	<ul style="list-style-type: none"> Tinka visos žaidybinės dirbtuvės, apklausos Tinka 2 kokybinio lygio diskusijos Reikalingos 3/4 kokybinio lygio diskusijos, dirbtuvės
Dalyvavimas atviras visiems ar limituotas	<ul style="list-style-type: none"> Atvira visiems (plačiai visuomenei) Atvira visiems, bet su pastangomis daugiau dalyvių surinkti iš tam tikros grupės, pavyzdžiui, artimiausių kaimynų Galioja atrankos kriterijai, pavyzdžiui geografinės ribos, amžius, tik verslais užsiimantiems, tik gyventojams ir pan. 	<ul style="list-style-type: none"> Internetinė apklausa Spausdinta apklausa Diskusijų grupės, fokus grupės
Kaip atrenkami dalyviai? (jei atvira ne visiems)	<ul style="list-style-type: none"> Atsitiktine tvarka Pagal strateginius kriterijus Atstovai deleguoti bendruomenių balsavimo būdu 	Visi įrankiai vienodai tinkami
Sąveikos tipai tarp dalyvių	<ul style="list-style-type: none"> Jokios sąveikos tarp dalyvių Stebėjimas žiūrovo rolėje Nuomonių ir preferencijų išsakymas Diskusija, dialogas, derybos Neformalios socialinės veiklos, rolių žaidimai, edukacija 	<ul style="list-style-type: none"> visos apklausos susirinkimas balsavimas arba vizualinės pirmenybės apklausa tematiniai dialogo stalai, debatai visi žaidybinių dirbtuvių metodo įrankiai
Dalyvių skaičius	<ul style="list-style-type: none"> Dalyvaujama individualiai Mažomis grupėmis (4–5 dalyviai) Vidutinėmis grupėmis (6–15 dalyvių) Didelėmis grupėmis (15–100) Neribota 	<ul style="list-style-type: none"> apklausa, susirinkimas ir pan. pasaulio kavinės metodas diskusijų grupės, fokus grupės, dialogo kavinė, vizijos kūrybinės dirbtuvės ir pan. gyventojų žiuri, forumas spontaniškas gatvės renginys, taktinis urbanizmas, debatai ir pan.
Formatas	<ul style="list-style-type: none"> Gyvai akis į akį Nuotoliu akis į akį Skaitmeninis be kontakto Spausdinta be kontakto 	<ul style="list-style-type: none"> Dirbtuvės Susirinkimas Internetinė apklausa Spausdinta apklausa
Ar reikalingas dalyvių anonimiškumas?	<ul style="list-style-type: none"> Taip. Surinksite daugiau nuomonių, bet jos bus siaresnės Ne. Surinksite mažiau nuomonių, bet jos bus platesnės 	<ul style="list-style-type: none"> visi apklausos metodo įrankiai, nuotoliniai susitikimai, visi žaidybinių dirbtuvių įrankiai tinka 3/4 kokybinio lygio diskusijos, dirbtuvės

7.19 Lentelė – Tinkamiausių dalyvavimo programą lemiantys aspektai, kuriuos reikia apgalvoti planavimo metu.

BEATRIČĖ UMBRASAITĖ
BRIGITA MIKOLAJŪNAITĖ
GIEDRĖ PUZINAUSKIENĖ

2022 KOVAS

<https://kurkl.lt/projektai/miesto-ir-bendruomenes-dialogas/>